YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ

leonid andreyev

yar yayınları

Türkiye Yavını
YAR YAYINLARI
Nisan 1973-İstanbul

Üçüncü Baskı:
Mayıs 2006-İstanbul

Baskı:
Can Matbaacılık
İpek İşmerkezi
Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 10 77

YAR YAYINLARI

Kuruluş: 1972

Yönetim:

Başmusahip Sokağı 10/1 Cağaloğlu-İstanbul

06 34.Y.0159-02

ISBN 975-7530-06-9

Leonid Andreyev

YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ

3. baskı

Türkçesi:
Güneş Bozkaya

yar yayınları

LEONİD NİKOLAYEVİÇ ANDREYEV ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Yirminci yüzyılın hemen başlangıcında, Rusya'da *Tolstoy, Gorki* gibi dünyaca ün kazanmış dram yazarlarının yanı sıra, kalabalık bir grup daha parlamaya başlamıştı. Bunlar yeni kuşağın dram yazarları idi ve bu genç kalemler arasında rus edebiyatına çok değerli katkıda bulunan *S. A. Naydenov, E. N. Çirikov, S. S. Yuşkeviç* ve büyük bir realist ve hümanist olarak bilinen *Leonid Andreyev* vardı.

Bu genç yazarlar, o yıllarda özellikle *Gorki*'yi kendilerine örnek alıyor, eserlerinde ya *Gorki*'ye yaklaşmaya, onun dünya görüşünü paylaşmaya çalışıyor, yada *Gorki*'nin cesaretle ortaya attığı fikirleri eleştiriyor, onunla çelişkiye düşüyorlardı.

Gorki ise bu genç kalemler arasında en çok *Leonid Andreyev*'ın eser yaratma gücünün ve insanlığının büyük hayranıydı. *Leonid Andreyev*, bazen *Gorki*'nin savunduğu fikirlere karşı çıktığı halde, *Gorki*; onun en verimli yaşta 1916 yılında Finlandiya'da öldüğünü duyunca, gözyaşlarını tutamamış ve o sırada *Dünya Edebiyatı Yayınevi*'nde hazır bulunan arkadaşlarına:

– Size tuhaf görünecek belki ama, merhum benim yegane, evet, yegane gerçek dostumdu, demişti.

Bir iki ay sonra düzenlenen *Leonid Andreyev*'i anma töreninde, *Gorki, Leonid Andreyev*'ın anılarını okumuştu. Bu anılar o gün bugün rus biyografi sanatının en parlak örneklerinden biri sayılıyor.

Leonid Andreyev'ın sanatı, yarattığı kahramanların ve hatta romanlarında önemsiz sayılan kişilerin psikolojisine inanılmayacak derecede inebilme yönünden, adeta tiyatro sanatına benziyor. Ancak yetkin bir dram artisti, oynadığı kişinin rolüne ve hayatına böylesine inebilir.

On-on beş yıl kadar parlayan ve en olgun, en verimli yaşta sanatını ortaya koyup tam geliştirmek olanağını bulamadan, vakitsiz ölen *Andreyev*, öylesine bir yaratma ateşiyle yanıyordu ki yeni bir eser hazırladığı zaman, çağdaşları; *Kuprin, Korolenko, Çehov, Gorki* ve birçok diğer ünlü rus yazarı onun bu halini yangın afetine benzetiyorlardı. *Andreyev*'ın roman, piyes yada uzun hikayelerinde ele aldığı konular ne eserine, ne de kendi yaşamına sığıyor ve devleşerek kendi varlığından da yüce bir noktaya yükseliyor, önünde mütevazı haliyle serilen hayatının altında adeta gömülüyordu.

Andreyev kitaplarını yazarken, bitinceye kadar kahramanlarının hayatını bizzat yaşıyordu. Ünlü «Anatema» eserindeki yahudi Leyzer'i yaratırken, *Andreyev* kendisi de bir yahudi oluyor, farkına varmadan Ahti Atik diliyle konuşuyordu. *«Saşka Jigulev»* adındaki romanını bitirinceye kadar Volga dolaylarından başkente gelen bir külhanbeyiydi. Ve ünlü *«Yedi Asılmışların Hikayesi»*nde Çingene Mişka'ya sıra gelince Andreyev kendisi Orlov'lu bir çete reisi olmuş gibiydi, eşini dostunu günlerce şoke ederek eşkıya jargonuyla konuşmuştu.

O karanlık, karışık yıllarda (1907-1914), bastırılan devrim teşebbüsünden sonra Rusya'da idamlar, intiharlar salgın halini almıştı. Çok hassas bir ruha sahip olan *Andreyev* için

«ölüm» günlük bir olay haline geldiğinden, üzerinde çok durduğu, zihnini çok kurcalayan bir konu olmuştu.

Ölümden nasıl korkulur?

Yarattığı kahramanlarla beraber yaşayan, onlarla beraber ölen, ecel teri döken *Andreyev*, idama mahkûm edilenlerin son günlerini nasıl yaşadıkları, ne duydukları üzerinde öylesine ustalıkla durmayı bilmiş, bu duyguları eserlerine öylesine büyük bir ustalıkla aktarabilmiş ki, o karanlık terör yıllarında ölümü, yaşamaya tercih eden sayısız insan, genç, ihtiyar ölmeden önce son birkaç satırı *Andreyev*'e hitaben yazıyordu.

Andreyev dramatik bir ölmezliği, sonsuzluğu, kıyameti, varolmayı yada olmamayı bir arada içinde taşıyordu.

Leonid Andreyev'ın yazar olarak temel çizgisi doğaüstü, metafizik konulara rahatça yaklaşabilmesidir. Böylece *L. Andreyev*, çağdaş yazarlar grubundan da ayrılarak kendi karakterinde eşsiz bir dram yazarı olmuştur. Hayatının son yıllarında kaleme aldığı eserleri özellikle dramdır.

Görünüşte egosantrik, individüalist bir insan ve bir yazar olan *Leonid Andreyev*'ın üstün bir özelliği daha vardı: Olağanüstü iyi ve mert bir yüreğe sahipti. Başkalarının ıstırabına, felaketine, umutsuzluğuna dayanamıyordu, hiç tanımadığı bir kimsenin yardım dileği derhal kalbinde yankılanıyor ve *Andreyev* seve seve kesesinin ağzını açıyordu Kendisi de «bir iblis gibi resmi kutsallıkları tahtlarından devirirken» ve bazen *Nietzsche*'nın yolunda yürüdüğünü, zannederken, bu «zaaftan» utanıyordu.

Böylece büyük üne ve oldukça büyük bir servete sahip olduğu yıllarda yeni yeni tanınmaya başlayan birçok genç ıstıdat, *Andreyev*'in maddi, manevi yardımından faydalanarak, sayesinde büyük yola çıkabilmiş, adını duyurabilmişti.

Rusya'da 1905 yılında patlak veren ve ancak 1907 yılında bastırılabilen ilk devrimden sonra, Çar rejimi ülkede yeniden egemen oldu. İkinci Duma dağıtıldı ve büyük, çok

güçlü, zulmü ile ün salmış bir derebeyi olan *Stolıpin*, Çar hükümetinin başına geçti. *Stolıpin* o karanlık devirlerdeki zulmü, terörü ile Rusya tarihine geçmiş bir insandır. Kitle halindeki idamlar memleketi kana boğdu.

1905 yılından önce politik suçlar için sürgün, kürek cezası, müebbet hapis cezası verilirken, *Stolıpin*'in teşvikiyle bu cezalar topyekun idam cezasına çevrildi.

Rusya'nın dört bir yanında darağaçları kuruldu. Cellatlar gece gündüz, durmadan çalışıyor, cellat yetişmiyordu. O mahut Schlüsselburg kalesi ve çoğunluğu kale şeklinde olan diğer hapishaneler, mahpuslarla dolup dolup taşıyordu. Çar mahkemeleri ara vermeden çalışıyordu. Ve bir gece geçmiyordu ki şafak vakti birkaç genç insan asılmasın. Binlerce kişi asılarak idama mahkûm edildi, on binlerce insan müebbet hapse, Sibirya'da kürek cezasına çarptırıldı ve nüfus kütüğünden silindi.

İşte o zaman Rusya'nın hümanistleri, aydınları var gücü ile bu teröre karşı gelerek *Stolıpin*'in bu keyfi zulmüne meydan vermemek için harekete geçtiler. Başta *Leo Tolstoy, Maksim Gorki, V. Korolenko*, ünlü ressamlardan *İ. E. Repin* ve *Surikov*, tiyatro yazarı *Komey Çokovski* gibi ünlü edebiyat-tiyatro eleştirmenleri, gazete ve dergi sahipleri, üniversite profesörleri geniş bir kampanya açtılar. Bu kampanyaya herkes bir katkıda bulundu. Eylemin başında *Maksim Gorki* vardı. Bu cümleden *V. Korolenko «Bir Olay»* adındaki eserinde *Vasilyev* adında hiçbir politik suçu olmayan bir aydının yalnız isviçre Hükümetinin müdahalesiyle nasıl mutlak idamdan kurtulduğunu anlattı. Ünlü ressam *İ. E. Repin* bu konuda birçok tablo sergiledi, işkence ve darağaçlarını ayıplayan çok etkili bir yazı serisini *«Reç»* adındaki büyük bir dergide yayınladı. *Leo Tolstoy* bu harekete *«Gerçek Çare»* adında fazla uzun olmayan ama son derece etkili bir yazı ile katılmıştı; (L. N. Tolstoy külliyatı, 1934, cilt: 58). Ve bu yazı *Leo Tolstoy*'un haya-

tında en son yazdığı satırlar olmuştur. Bu konuda çok daha geniş ölçüde planladığı eseri bitirmeye ömrü yetmedi.

Bu eyleme en parlak, en ünlü katkılardan biri muhakkak ki *Leonid Andreyev*'in insanın sinirlerini ayağa kaldıran *«Yedi Asılmışların Hikayesi»* olmuştur. Bu eser, okurlar çevresinde Stolıpin'in darağaçlarına mert ve çok şiddetli bir protesto olarak kabul edildi ve geniş yankılar yarattı. *Andreyev*'e de ölmez bir ün sağladı.

Leonid Andreyev'in dünyaca tanınan, hemen hemen bütün dünya dillerine çevrilmiş olan bu ünlü eserine konu olan olay, gerçek hayattan alınmıştır. Olay 1907 yılında geçmiştir. Suikast, içişleri Bakanı *Durnovo*'ya hazırlanıyordu. *Durnovo* adı Başbakan *Stolıpin*'in adıyla birlikte Rusya'nın 1900-1917 dönemi tarihinin kara listesine yazılı olan isimler arasındadır.

İdama mahkûm edilen kızlardan biri aslında Tatyana Leontiyeva'dır. Babası Yakutsk vilayetinde uzun yıllar valilik yapmış, nüfuzlu ve çok zengin bir adamdı. Tatyana'nın da çok güzel olduğu anlatılıyor. Arkadaşının adı aslında Lidya Sture'dir. İkisi de idam edildikleri zaman çok gençti; Tatyana 20 yaşında, Lidya ise 22 yaşındaydı.

Verner adıyla anılan devrimcinin asıl adı Lebedintsev idi. İlgi çekici yönü Lebedintsev'in genç bir bilgin, tanınmış bir astronom-matematikçi-fizikçi oluşudur. Lebedintsev Rusya'nın ilk uzay araştırıcılarındandır. Uzay üzerine kurmuş olduğu teoriler geliştirilerek çağımızın uzay araştırmalarına ışık tutmuştur.

Leonid Andreyev'in başlıca eserleri: *«Savva»*, *«Anatema»*, *«Zamanımızın Günleri»*, *«Çar Açlık»*, *«Tokat Yiyen Adam»*, *«Siyah Maskeler»*, *«Kızıl Kahkaha»*, *«Bir İnsanın Ömrü»* ve *«Yedi. Asılmışların Hikayesi»*dir.

Güneş Bozkaya

1
SAAT ONÜÇTE BEYEFENDİ

Bakan, çok şişmandı ye sık sık kalp krizleri geçiriyordu. Bunun için onu heyecanlandırmamaya dikkat ederek, bin bir itinayla kendisine gayet ağır Bir suikastın hazırlandığını anlattılar. Ama bakanın bu haberi sükunetle, hatta gülümseyerek karşıladığını görünce, daha çok bilgi verdiler:

Suikast, ertesi gün öğle vakti, bakan rapor vermek üzere evinden çıkınca yapılacakmış. Provokatörlerin ele verdikleri ve şimdi gizlice izlenen birkaç tedhişçi, tam saat on üçte; elbombaları ve tabancalarıyla oturduğu köşkün sokak kapısında onun çıkışını bekleyecekler ve onlardan gözünü ayırmayan polis, tedhişçileri tam suçüstü yakalayacaktı.

Bakan şaşarak:

– Ama müsaade edin, dedi, benim tam saat on üçte rapor vermek üzere evimden çıkacağımı nasıl öğrenmişler Ben kendim bile ancak önceki gün öğrendim bu raporu vereceğimi.

Emniyet Müdürü, ne diyeceğini şaşırarak kollarını açtı:

– Tam saat on üçte beyefendi, öyleymiş.

Kim bilir, bakan polisin uyanıklılığını ve çok iyi çalışmasını mı beğenmiş, yoksa olaya mı şaşmıştı. Ama önce başını salladı sonra da kaşlarını çatarak kalın ve morarmış dudaklarıyla zorla gülümsemeye çalıştı. Sonra polise engel olmamak için tavsiyelerine uydu; hemen toparlandı ve konuksever, yabancı bir köşkte geceyi geçirmek üzere evini terk etti. Yarın, şu elbombacıları tarafından çevresi sarılacak olan tehlikeli köşklerinden, karısı ve iki çocuğu da uzaklaştırıldı.

Yabancı köşkün ışıkları yandıkça, eş-dost, önünde saygıyla eğilip kimi gülümsedikçe, kimi öfkeden kendinden geçerek onu teselli etmeye çalıştıkça, her şey iyiydi ve bakan, neredeyse büyük bir ödül veya ikramiye verilecekmiş gibi tatlı bir heyecanın içindeydi. Ama herkes dağıldı, ışıklar söndürüldü, köşkün kristal camlarından süzülen sokak fenerlerinin ışığı odanın tavanına ve duvarlarına nakışlı hayaller, gölgeler düşürdü. Sokaktan gelen bu ışık, duvarları resimlerle, irili ufaklı heykellerle ve sessizlikle dolu köşke yabancıydı; sinsi, rahatsız edici bir şey vardı bu ışıkta ve bunun için bu sessizce odaya sokulan ışık, bütün kilitlerin ve bütün sürgülerin, bütün duvarların ve güvenlik tedbirlerinin bir işe yaramadığını hatırlatıyor, huzurunu kaçıran çaresizlik düşüncesini uyandırıyordu. Ve bakan, o zaman yabancı bir köşkün yatak odasının yalnızlığında ve sessizliğinde dayanılmaz bir korkuya kapıldı.

Hastaydı zaten, böbrekleri rahatsızdı. Fazla heyecanlandığı zaman damarları suyla dolar gibi şişiyordu; yüzü, ayakları, elleri ve her tarafı. Bakan bu haliyle daha iri yarı, daha şişman ve heybetli görünüyordu. Şimdi, gecenin bu saatinde şişkin etten koca bir tümsek gibi yükseliyordu. Yatağın, vücudu altında ezilmiş yayları üstünde ve ağır hasta olan insanlara özgü bir ezginlikle şişmiş ve başkalaşmış yüzünden ürkerek, insanların ona hazırladıkları merhametsiz sonu düşünüyordu. Kovamıyordu da bu dü-

şünceyi. Son zamanlarda duyulan korkunç olayları bir bir hatırlıyordu: Onun makam ve sınıfından ve hatta ondan daha da önemli olan kişilerin başına gelen korkunç felaketleri, üzerlerine atılan bombaları aklına getiriyordu. Bombalar, vücutları parça parça ediyordu; beyinlerinin kalıntıları kirli kerpiç duvarlara sıçrıyor, etleri dağılıyor ve patlamalar, dişleri yuvalarından söküyordu. Bu hatıralar yüzünden şişmiş, hasta, şimdi yabancı bir karyolada yayılmış kendi vücudu ona tamamen yabancı geliyordu: Vücudu, bir patlamanın yakıcı gücünü, ateşini tatmış gibiydi. İşte kolları taa omuzlarından ayrılıyor, vücudundan kopuyor, dişleri sökülüyor, beyni ufak parçalara ayrılıyor, ayakları canlılığını yitiriyor; bir ölünün ayakları gibi hareketsiz ve çaresiz duruyor, başparmakları kıvrılıp dikiliyor... Bakan ürpererek kıpırdamaya, öksürmeye, gürültüyle solumaya başlıyordu, bir cesede benzememek için. Yatak yaylarının diri diri, tın-tın ötüşünü dinlemeye ve bu ötüşün içinde dağılmaya çalışıyordu. Yorganını, battaniyesini oynatarak hışırdatıyordu. Yok canım, ölmüş değildi. Daha dur bakalım, daha ölüm çok uzak, yeryüzünde yaşayan herhangi bir insan gibi o da yaşıyor işte, daha da yaşayacaktı. Ve yatak odasının yalnızlığı, sessizliği içinde, yüksek ve kısık bas sesiyle ikide bir tekrarlıyordu bakan:

– Aferin! Aferin! Aferin!

Bununla sivil memurları, polisi; askerleri ve genellikle devlet adamlarının hayatlarını koruyan ve işte buyurun, büyük bir maharetle ölümü engelleyen başka, kim varsa hepsini övüyordu. Böylece yatağında dönerek, kıpırdayarak, ama kurtarıcılarını överek, ama şu aptal, salak tedhişçilerle alay ettiğini göstermek için ezik, zoraki, çarpık bir biçimde gülümseyerek kurtulduğuna ve hayatının birden kopup bitmeyeceğine hâlâ inanamıyordu. İnsanların ona reva gördükleri ve henüz bu saatte niyetlerinde olan ve kafalarında tasarlanan ölüm, şimdi karşısına dikilmiş, hiçbir

yere ayrılmadan yanında duracakmış gibi sanki. Ve bu, tedhişçiler yakalanıp ellerinden bombalar alınıncaya ve duvarları çok kalın, sağlam bir hapse atılıncaya kadar onu bekleyecekmiş gibi. İşte, şu karanlık köşeye sinmiş bekliyor, ayrılmıyor; başkasının isteği ve emriyle, elinde silah nöbet bekleyen, disiplinli bir askerin yerinden ayrılmayacağı gibi, hiçbir yere ayrılmayacaktır.

– Saat on üçte beyefendi!

Ona söylenmiş olan bu basit cümle, şimdi kulaklarında canlanarak her ses perdesinde tekrar ediyordu. Kimi vız gelirlik ve alayla, kimi öfkeyle, kimi küt bir inatla; her tonla söyleniyordu. Şimdi yatak odasına yüzlerce plak yerleştirilmiş gibiydi. Her biri, makinenin budalaca gayretiyle, içinde kayıtlı olanları haykırıyordu:

– Saat on üçte beyefendi! Saat on üçte beyefendi!

Ve yarınki bu «saat on üç»ü, daha az zaman önce günlerin herhangi başka bir saati, mesela altın kol saatinin kadranında serbestçe, rahatça koşuşan yelkovanın hareketi iken, birden felaket müjdeleyen inandırıcı bir güç kazanmış, kadrandan dışarı fırlamış, kendi başına yaşamaya başlamış, uzayıp uzayıp koca, kara bir kazık halini almış ve hayatı ikiye bölmüştü. Bu saat «on üç»ün yani «bir»in durumu; ondan önce ve sonra başka hiçbir saat olmamış, hatta olmayacakmış gibi, yalnız bu küstah, bu kendini beğenmiş kazık, bu tek saat varolmak için özel bir hak sahibiymiş gibiydi.

Bakan, öfkeyle dişlerini sıkıp soruyordu:

– Ne, ne var? Ne oluyor?

Ve plaklar hep bir arada cevabı haykırıyordu:

– Saat on üçte beyefendi! Saat on üçte!

Kara kazık ise pis pis sırıtıyor, eğilip eğilip ona selam veriyordu.

Bakan dişlerini gıcırdattı, karyolasında doğruldu, yüzünü avuçları arasına aldı. Hayır, bu rezil gecede gözlerine uyku girmiyordu.

Ve yüzünü tombul, lavanta kokan avuçları arasında sıkarak hayalinde yarınki günü korkunç bir netlikle canlandırıyordu: İşte, yarın sabah hiçbir şey bilmeden kalkacak. kahvesini içecek ve gene hiçbir şeyden habersiz giyinecekti. Sonra... Ne o, ne paltosunu tutan kapıcı, ne de kahvesini getiren garson; böyle bir günde kahve içmenin, palto giymenin ne kadar gereksiz olacağını akıllarına bile getirmeyecekti. Oyle ya, birkaç saniye sonra paltosu da, kahvesi de, vücudu da korkunç bir patlamayla ölüme kaptırılacak ve yok olacaktı. İşte, işte, kapıcı ağır camlı dış kapıyı açıyor. Bu yumuşak başlı, efendi, terbiyeli ve üniformalı kapıcının ne kadar da saf, masmavi, asker sadakatiyle bakan gözleri vardı! Göğsünde boydan boya, cephe hizmetleri için aldığı madalyalar asılı... Ve bu adam, bu korkunç kapıyı bekleyen tehlikeden habersiz, kendi elleriyle ardına kadar açacaktı önünde... Herkes gülümseyecekti, çünkü bakanın başına nelerin geleceğini kimse bilmeyecekti.

Dayanamadı, ağır ağır ellerini indirdi, yüzünü açtı. yüksek sesle:

– Offf aman! diye inledi.

Karanlığa donuk ama aynı zamanda uzaktaki yerleri dikkatle süzen bir bakışla bakarak, elini ağır ağır uzattı, gece lambasını yokladı ve düğmesine bastı. Sonra ayağa kalktı ve terlik giymeden, yalınayak halılara basa basa tanımadığı, yabancı yatak odasını dolaştı. Duvar apliklerinin duğmesını buldu, aplikleri yaktı. Oda, tatlı bir ışığa büründü ve birden mutlu bir hal aldı. Şimdi sadece yastığı, birbi-

rine karışmış çarşafları, yorganı yere kaymış karyola, daha iyice geçmemiş kabusu hatırlatıyordu.

Bakan, geceliğiyle, huzursuz hareketleriyle, kabarmış ak saçı ve sakalıyla, öfkeli, gece uyku uyumayan, astımlı herhangi bir ihtiyarı andırıyordu. İnsanların ona hazırladıkları ölüm çıplak bırakmış, çevresinde olan ve saygı telkin eden azamet ve haşmetten ayırmış gibiydi. Gecenin bu saatinde, bakanın bu haline bakarak, bu ihtiyar adamın elinde bunca iktidarın, bunca gücün olduğuna ve bu zavallı, basit insan vücudunun tüyler ürpertici bir patlamada, gümbürtü ve alevler arasında korkunç bir şekilde parçalanmaya mahkûm edildiğine inanmak zor, ama çok zordu. Bakan, giyinmeden ve soğuktan habersiz, gelişi güzel bir koltuğa çöktü. Çenesini gene ellerine dayadı ve sükunet bulmuş, derin bir düşünceye dalarak, kıpırdamadan, hiç tanımadığı tavanın alçı süslerine bakmaya başladı.

Ya, demek öyleymiş, ha? Demek bunun için bu kadar korkmuş, heyecanlanmıştı. Ve «o» bunun için şimdi köşede duruyordu, bir yere gitmeden. Gidemezdi de...

– Ah sersem herifler!

Bakan, bunu önemle fakat alaylı bir biçimde söyledi. Ve bunu söylerken başını kapıya çevirdi, bir daha, iyice duyulsun diye sesini yükselterek:

– Sersem herifler! diye tekrarladı, sözlerini kastettiği kimselerin iyice duyması için. Bunlar, az zaman önce «aferin!» diye övdüğü kimselerdi, yani kendisine acımadan hazırlanan suikastın bütün ayrıntılarını bir bir önüne döken şu gayretkeş memurlardı. Bunları nasıl da dalkavukça bir heyecanla anlattılar. Sonra birden yeni bir güç ve ahenk bulan düşüncelerine derin derin dalarak, kendini teselli etmeye devam etti: «Elbette, şimdi bana gerçeği anlattıkları için durumu biliyorum, onun için korkuyorum ya... Ama bilmeseydim, keyifle kahvemi içecektim, evet hiçbir şey

bılmeden. Sonra... canım, sonra ne olacak?.. ölüm... Ama ben ölümden bu kadar mı korkuyorum? Böbreklerim zaten hasta, ağrıyor işte... Günün birinde nasılsa öleceğim, yalnız ne zaman öleceğimi bilmediğim için korkmuyorum. Hay sersem herifler hay! Bir de açıkladılar, ha? 'Saat on üçte beyefendi...' Sevineceğimi mi sanmışlar, ne? Baksana, 'o' da dikildi köşede duruyor, bir yere gitmiyor. Gitmiyor, gidemez ki, çünkü bu benim kendi düşüncemdir. Hele insan öleceği günü ve saati bilse, yaşamaya katlanabilir miydi? Hay sersem herifler, hay! Hay Allah cezalarını versin şunların... Bu ne nezaketti böyle, bu ne nezaket... 'Saat on üçte beyefendi..'»

Sonra ferahlayarak kendini kuş gibi hafif hissetti. Birisi ona ölümsüz olduğunu, hiçbir zaman ölmeyeceğini söylemiş gibiydi şimdi. Ve gene geleceğinin sırrına, bunca akılsız, bunca küstah bir hücumla saldıran bir alay enayi arasında kendini yeniden güçlü ve çok akıllı sanarak, geleceğin bilinmemesinin mutluluğunu aklından geçirmeye başladı, ihtiyar, çok hasta ve çok şeyler görmüş geçirmiş bir insanın ağır düşüncelerine daldı... insan olsun, hayvan olsun yaşayan hiçbir yaratık, öleceği saati bilemez, bu özgür bir doğa yasasıdır. Kendisi de az zaman önce hastalık geçirmişti. Doktorlar ondan umutlarını kesip son arzusunu sorarak, vasiyetini hazırlamasını tavsiye etmemişler miydı? O da onlara inanmamış mıydı? Ama hayatta kaldı işte... Gençken de başına şunlar gelmemiş miydi: Hani, hayatta yolunu şaşırıp kaybetmişti de, ölmek istemişti.. Ve de mektuplarını yazıp silah bile hazırlamıştı. Hatta intihar edeceği günü, saatini tayin etmişti bile. Ve tam beynine bir kurşun sıkmak üzere iken... Vazgeçmemiş miydi intihardan? Böylece her zaman, en son dakikada, ani bir tesadüfle her şey değişebiliyor. Ve bunun için hiç kimse, peşinen ne

zaman öleceğini söyleyemez. Ah bu terbiyeli, bu nazık köpoğulları! Baksanıza ona:

– Saat on üçte beyefendi! dediler.

Ama bunu, ölümün önüne geçildiği için söylemiş olacaklar, o başka... Yalnız ölüm saatini peşin olarak bilmek, onun içini ne türlü bir korkuyla doldurmuştu, böyle mi olacaktı bu? Kim bilir, belki günün birinde onu gerçekten öldürecekler, ama yarın değil. Evet, yarın ölmeyecekti. Ve şimdi rahat rahat, ölümsüz bir varlık gibi uyuyabilir. Hay enayiler, hay sersem herifler hay! Yarabbim, kuvvetli bir yasayı nasıl yerinden oynattıklarını, nasıl bir gedik açtıklarını bilselerdi, bu aptalca, gereksiz nezaket ve işgüzarlıkla ona: «Saat on üçte beyefendi» demeyeceklerdi.

Hayır canım, hayır. Uyusana ya... «saat on üçte beyefendi» diye birşey yok ortada. Bu, olacaksa, kimsenin bilemeyeceği bir zaman olacak. Peki, ne var, ne oluyor?

Sessizlik cevap verdi:

– Hiç. Hiç...

– Yok canım, birşey söylemek istiyorsun?

– Hiç, boş şeylerdir bunlar... Yarın diyorum. Yarın saat on üçte beyefendi...

Ve bakan, birden yüreğinin burkularak keskin bir acıyla sızladığını duydu. Artık bu gece gözüne uyku girmeyecekti. Ve bakan, bu melun saat -kadranından kopmuş saat- geçmeden ne rahat edebileceğini, ne de dünyada herhangi bir şeye sevinebileceğini anladı.

Hiçbir canlı yaratığın bilmemesi gereken şeyi bilen gölge, köşede bekliyor... Ve bu gölgenin oraya sinip beklemesi, apliklerin, avizelerin ışığını karartmaya ve insanın, içinden çıkılmaz bir dehşete kapılmasına yetiyordu.

Bir defa dengesi sarsılmıştı, ölüm korkusu bütün vücuduna yayılıyor, iliklerine kadar işliyor ve vücudunun her gözeneğinden soluk suratını çıkarıyordu.

Artık yarınki tedhişçilerden korkmuyordu bakan. Onlar yok oldu, unutuldu, bir sürü düşman yüzüne, insan hayatını çevreleyen olaya karıştı. Şimdi önüne geçilmez, başına anı olarak gelebilecek bir şeyden korkuyordu bakan: Bir felcin inmesinden, kalp sektesinden, tansiyona dayanamayıp her an kopabilecek incecik kalp damarlarından korkuyordu. Tombul bir ele zorla giydirilen, fazla gerilen ince bir deri eldivenin dikişi gibi patlayabilir, kopabilir, sökülebilir bir kalp damarcığından korkuyordu.

Kısa, kalın boynundan ve kat kat gerdanından korkuyordu. Kısa, tombul parmaklarına dehşet içinde bakarak... Bunların buz gibi soğuk ölüm teriyle ıslanmasından ürküyordu.

Bir ölüye benzememek için az önce karanlıkta kıpırdamaya çakşırken; bu göz kamaştırıcı, buz gibi soğuk ve insafsız, düşmanca bir umursamazlıkla yayılan ışıkta, sigaraya uzanmak yada birini çağırmak için zile basmak, hatta herhangı ufacık bir harekette bulunmak bile ona imkansız gibi geliyordu şimdi. Böyle bir olasılık onu dehşetle dolduruyordu. Sınırları ardına kadar gerilmiş, hatta gerginlikten kopacak bir tel gibiydi ve bunun tepesinde korkudan gözlerini fal taşı gibi açmış, ağzını açıp, sinir krampından bir daha kapayamayan, böylece donakalan ufacık bir baş dikiliyordu. Soluk alamaz oldu bakan.

... Ve derken karanlıkta toz ve örümcek ağları arasında, tavanın altında bir yerde gizlenen elektrikli alarm zili harekete geçti. Ufacık, madenden dili, mekanizmanın çanağına delice çarpıyor, bir iki saniye susuyor ve dirilerek bir daha bir daha, tır tır titreyerek çanağa çarpıyor, çarpıyordu. Bu, ekselansın odasından gelen bir çağrı idi.

20

Köşke insanlar koşuştular. Şurada burada avizeler, aplikler yandı. Bu ışıklar, tek tük yerlerde yandıkları için büyük bir aydınlık yaratmaya elverişli olmadığından, gölgeleri yaratmaya yetti. Böylece, evin şurasında burasında gölgeler belirdi, dikildi, köşeleri doldurup tavanlara kadar yükseldi. Her çıkıntıyı titreyerek yokladı, duvarlara tırmandı. Artık bu sayısız, çirkin, sessiz gölgeler, sessiz şeylerin sessiz ruhları gibi köşkün her yerindeydi. Bu ana kadar neredeydiler? Bunu anlamak olanaksızdı.

Kalın, heyecanlı bir ses, bağırarak emirler veriyordu. Sonra telefonla acele hastane arandı ve doktorların derhal gelmeleri istendi: «Bakan çok ağırmış»...

Ekselansın hanımına da, acele gelmesi için haber yollandı.

2
... GEREĞİNCE ASILARAK İDAM EDİLMELERİNE...

Her şey polisin düşündüğü gibi oldu. Üstlerinde elbombaları, saatli bomba ve tabanca bulunan dört tedhişçiyi -üç erkekle bir kızı- tam köşkün giriş kapısının önünde yakaladılar. Beşinci tedhişçi -bir genç kız- gizli buluşma yeri olan, kızın adına kiralanmış bir apartman dairesinde ele geçirildi. Bu dairede yapılan aramada bol sayıda dinamit lokumu, yarı donatılmış bombalar ve çok sayıda çeşitli silah bulundu. Tutuklananların hepsi de çok gençti. Erkeklerin en büyüğü yirmi sekiz yaşındaydı. Kadınların küçüğü ise on dokuzunu yeni doldurmuştu. Mahkeme salonu, tutuklandıktan sonra atıldıkları kalede idi. Yargılama tamamen gizli yapılıyor ve çok çabuk bitiyordu. O merhametsiz zamanlarda usul böyleydi. Yargılama sırasında beşi de çok sakin ama çok ciddi ve düşünceliydi: Yargıçlara o kadar az aldırış ediyorlardı ki, kimse gereksiz bir gülümseme yada yapmacık bir neşeyle cesaretini belirtmeye tenezzül etmiyordu. Ruhlarını ve ruhların ölümünden az önceki büyük karanlığını yabancı, şirret ve düşmanca bakışlardan korumak için gerektiği kadar sakindiler. Bazen sorulan sorulara cevap vermeyi reddediyorlar, bazen de cevap veriyorlardı. Kısa, basit ve doğru cevaplardı bunlar, yargıçlara değil, istatistikçilere özel cetvellerin doldurulması için gerekli bilgi

veriyorlarmış gibi... Üç kişi, bir kız ve iki erkek gerçek adlarını söylediler, ötekiler adlarını bildirmediler ve yargıçlar için böylece meçhul kaldılar. Ve mahkemede olup bitenlere karşı yumuşak ve sanki hafif bir sis perdesi arasından gelen ya çok ağır ümitsiz hastalara, yada çok muazzam, kendisinden başka her şeyi eriten düşünceye kapılan insanlara özgü bir merak gösteriyorlardı. Kısacık, çabuk bir bakışla izliyorlardı her hareketi, başka sözlerden daha ilginç gördükleri bir sözü uçarken yakalıyorlardı sanki ve sonra gene kendi düşüncelerinin durdukları yere dönerek, o yerden başlayarak düşünmeye devam ediyorlardı.

Mahkeme heyetine en yakın oturan, gerçek adını bildirenlerden biri; Sergey Golovin, emekli bir albayın oğlu idi. Kendisi de ordudan ayrılmış bir subaydı. Çok genç, sarışın, geniş omuzlu bir delikanlıydı ve öylesine sağlıklı, sağlam yapılıydı ki, ne hapis, ne önüne geçilemez olum bekleyişi, yanaklarından canlı renkleri, masmavi gözlerindeki genç, mutlu saflık ifadesini solduramamıştı. Duruşma sırasında, büyümüş ve henüz alışamadığı kıvıl kıvıl sarışın sakalını durmadan çimdikleyip duruyor ve bakışını ayırmadan, gözlerini kırpıştırarak pencereden dışarı bakıyordu.

Bütün bu olaylar patlak verdiği zaman mevsim kıştı. Daha ziyade kışın sonuydu. Hani daha devam eden kar fırtınaları ve abus çehreli buz gibi soğuk günler arasında, baharın arada bir müjde gibi, ılık, açık, güneşli günleri ve gün bile değil, bir iki saati gönderdiği sıralarda idi. Ve bu kısacık ılık saatler öylesine bahar kokuyor, öylesine pırıl pırıldı ki, sokakta serçeler sevinçten çıldırıyor ve insanlar sarhoş gibi dolaşıyorlardı. Ve simdi, geçen yıldan beri silinmeyen, tozlu topraklı pencerenin üst camından çok tuhaf ve çok güzel bir gökyüzü görülebiliyordu. Ilk bakışta açık kurşuni gibiydi gökler. Ama biraz daha bakılınca mavileşmeye başlıyor ve bu mavilik derinleşiyor, derinleşiyor, gittikçe parlıyor, gittikçe enginleşiyordu. Birden sırıt-

madan, mahcup ve edepli, çok sevilen bir genç kız gibi, bu mavilik saydam bulutlar arasında gizleniyordu ve bu haliyle özellikle tatlı idi. Ve Sergey Golovin gökyüzüne bakıyor, büyümüş sakalını çimdikliyor, uzun yumuşacık kirpikli gözlerini -sıra ile bir sol gözünü, bir sağ gözünü- yumuyor ve bir şeyin ipucunu bulmak istercesine derin düşünceye dalıyordu. Öylesine ki, bir kez parmaklarını hızlı hızlı oynattı ve gizli bir sevinçten bir çocuk gibi yüzünü buruşturdu. Ama sonra gözü salona ilişti ve yüzü, üstüne ayakla basılmış bir kıvılcım gibi hemen sönüverdi. Ve ani olarak, yanaklarının pembeliği altından, nerdeyse yanaklarına, solmak için vakit bırakmadan, hemen toprak rengine benzeyen, ölü bir morluk yayıldı. Yüzüne ve beyazlaşmış parmaklarının ucunda yuvasından koparılmış yumuşak, kıvırcık bir tutam sakal kılı mengeneyle sıkıştırılmış gibi sıkışıp böylece kaldı. Ama yaşam sevinci, bahar sevinci daha güçlü çıktı. Ve bir iki dakika sonra eskisi gibi, genç ve saf yuzu bahar göklerine olan hasretle, pencereye dönüyordu.

Aynı yere, yani masmavi gök kubbesine soluk yüzlü. gerçek adını açıklamayan, kendine Musya dedikleri genç kız da bakıyordu. Golovin'den daha gençti o. Ama dümdüz ve gururlu bakışı, kara gözleri ve ciddiyeti yüzünden çok daha yaşlı görünüyordu. Yalnız incecik, çocuksu boynu ve incecik genç kız kolları gerçek yaşını belli ediyordu. Bir de yakalanıp tespit edilmesi zor olan bir şey daha vardı kızın tavırlarında. Gençliğin ta kendisi olan, tertemiz, çok ahenkli, pahalı bir müzik aleti gibi tannan sesinde titreşen. her basıt sözcukte sesinin hoş tınısını ortaya koyan, her ünleminde beliren bir şeydi o. Yüzü çok soluktu, ama bu ölü, hastalıklı bir solgunluk değildi. Özel, sıcak bir beyazlıktı bu. Hanı insanın içinde kocaman ve çok güçlü bir iç ışığı yandığında, bedeninin ince cidarlı fağfurdan bir kap gibi saydamlaşıp ışıldayan bir beyazlıktı bu. Hemen hemen hiç hareket etmeden oturuyordu. Ve ancak ara sıra parmakla-

rının belirli belirsiz hareketiyle sağ elinin yüzük parmağındaki ufak oluğu -çok az önce çıkarılan bir yüzüğün izi- yokluyordu. Gökyüzüne ne severek, ne de tatlı hatıralara kapılarak bakıyordu. Sadece bütünüyle, kamu malı olan bu kirli salondaki pencereden görülen bu mavi gök parçacığı hepsinden güzel, hepsinden temiz ve en samimi olduğundan ve gözlerine gözlerine dik dik bakıp gizli, art düşüncelerini söktürmeye çalışmayan bir şey olduğundan, ondan gözlerini ayırmıyordu. Sergey Golovin'e yargıçlar acıyordu, bu kızdan ise hepsi nefret ediyordu.

Gene hiç kıpırdamadan ve -biraz yersiz- resmi tavırla, ellerini dizleri arasında tutarak oturan adam, adını açıklamayan Verner'di. Ve o, Sergey'in sıra komşusuydu. Eğer bir insan yüzü sıkı kapanan bir kapı gibi kapanabiliyorsa, böyle bir kapıya benzetilebiliyorsa, o zaman bu meçhul adam, kendi yüzünü demir bir kapı ile örtmüş ve koca bir demir kilit asmış, denebilir. Kirli tahta döşemeye kıpırdamadan bakıyordu ve heyecanlı mıydı, sonsuz üzüntüye mi kapılmıştı, bir şey mi düşünüyordu, yoksa sadece arkadaşlarının duruşma sırasında verdikleri ifadeleri mi izliyordu? Hiç anlaşılmıyordu. Fazla uzun boylu değildi. Yüz çizgileri ince ve asildi. Hem yumuşaktı hem de öylesine güzeldi ki, Güney'de bir yerde, deniz kıyısında, selvi ağaçlarından kara gölgelerin yollara düştükleri yerde bir mehtaplı geceyi andırıyordu. Aynı zamanda da muazzam, sakin bir güç, yenilmez bir sertlik, soğuk ve küstah bir cesaret duygusu uyandırıyordu bu adam. Kısa fakat doğru ve tam yerinde olan cevaplarını nezaketle veriyordu. Ama bu nezaket bile kalkıp yarı eğilmesi gibi, dudaklarında tehlikeli bir hal alıyordu. Diğer arkadaşlarının sırtındaki hapishane giysileri anlamsız bir şaklabanlık gibi dururken, onunki hiç görünmüyordu. Bu, insana öylesine yabancıydı ki, herhangi bir kıyafet gibi. Öteki tedhişçilerin üstünde elbombaları, saatli bomba, dinamit lokumu bulunduğu ve Verner'in üstünde ise sadece siyah bir tabanca yakalandığı halde, yargıçlar

nedense onu elebaşıları sayıyor ve ona kendisininkine benzer bir kısalık ve iş severlikle, aynı nezaketle hitap ediyorlardı.

Onun yanında oturan Vasiliy Kaşirin büyük bir heyecana kapılmış ve bütün varlığı şimdi bu heyecanı yenmek ve yargıçlara göstermemek için harcadığı çabadan ibaretti. Sabahtan beri ve tutuklular mahkemeye götürülürken kalp çarpıntısından boğulacak gibiydi. Alnında ter damlacıkları birikiyordu, elleri buz gibi soğuktu. Soğuk ve terli gömleği vücuduna yapışıyor, serbest hareketlerini engelliyordu. Olağanüstü bir iradeyle parmaklarının titremesini önlüyor, sesini net ve sert çıkması için uyarıyor, gözlerinin rahat ve sakin bakması için olağanüstü bir gayret sarf ediyordu. Kendi çevresinde hiçbir şey göremiyor, seçemiyordu, sesler ona bir sis perdesi arkasından geliyormuş gibi ulaşıyordu ve gene bu önündeki sis perdesine son gücünü toplayarak sert ve yüksek sesle verdiği cevapları iletiyordu. Ama bir kez cevap verdi mi, soruyu da, cevabı da unutuyordu ve heyecan onda öylesine belirmeye başlıyordu ki yargıçlar ona bakmamaya çalışıyordu. Yaşını tahmin etmek, çürümeye başlamış bir cesedin yaşını tahmin etmek kadar güçtü. Aslında henüz yirmi üç yaşındaydı. Verner bir iki defa eliyle yavaşçacık onun dizine dokundu ve her defasında Vasiliy tek kelime ile cevap verdi:

– Hiç...

En korkunç şey, dayanılmaz bir bağırma arzusuna kapılmasıydı. Hiçbir şey söylemeden sadece hayvanca, umutsuz bir sesle bağırmak istiyordu o. Ama hemen toparlanarak, belli etmeden Verner'e yaslanıyordu, o da gözlerini yerden kaldırmadan yavaşça:

– Dayan Vasyacığım, kardeşim. Yakında bunlar bitecek, diyordu.

Ve herkesi şefkatli, ana bakışlarıyla kucaklayarak, arkadaşları için duyduğu endişe ve meraktan kendinden geçerek oturuyordu beşinci tedhişçi, Tanya Kovalçuk. Evli değildi, çocuk sahibi değildi, tıpkı Sergey Golovin gibi genç ve al yanaklıydı Tanya. Ama nedense arkadaşlarının anası gibiydi o. Bakışları, gülümsemesi, arkadaşları için duyduğu endişe ve korkularıyla sonsuz ana şefkatiyle öylesine doluydu ki, duruşmaya zerre kadar aldırış ettiği yoktu. Hiçbir şey onu ilgilendirmiyormuş gibi sadece dinliyor, sadece arkadaşlarının cevapları için endişe ediyordu: Sesleri titremesin, heyecanlanmasınlar, acaba su mu verilsin...

Vasya'ya ölesiye bir kederden bakamıyordu ve sadece tombul parmaklarını sıkıyor, çıtırdatıyordu gizlice. Musya ve Verner'e saygıyla, gururla bakıyordu, o zaman yüzü ciddileşiyor ve dikkatli bir ifade alıyordu. Sergey Golovin'e ise kendi gülümsemesini iletmek için çırpınıyordu.

«Canım, yavrum benim, gökyüzüne bakıyor! Bak, yavrum, bak oğlum...» diye düşünüyordu, Golovine bakarak. «Ya Vasya? Allahım, Allahım, yarabbim ne oluyor bu çocuğa, ne oluyor ona böyle? Bir şey mi söylesem; ya daha kötü olursa yada ağlamaya başlarsa?»

Ve böylece, gurup vakti, sakin bir göl suyunun uçuşan bulutları yansıttığı gibi Tanya'nın tombul, tatlı, müşfik yüzünde dört arkadaşının her ani duygusu, her düşüncesi yansıyordu. Ama o kendisi de mahkeme heyeti huzurundaydı, mahkûm edilecekmiş, asılacakmış; umurunda değildi Tanya'nın. Ona Öylesine vız geliyordu duruşmada kendi başına gelecekler. Onun evinde silah ve dinamit bulunmuştu. İnanılması zor, ama o polisi elinde silahla karşılamış ve hatta bir sivil memuru başından ağırca yaralamıştı.

Duruşma, akşam saat sekizde bitti, karanlık çoktan basmıştı. Musya ve Sergey Golovin'in gözleri önünde ma-

vi gök kubbesi perde perde sönüyordu, ama yaz akşamlarında olduğu gibi tatlı tatlı gülümsemedi, pembeleşmedi, sadece bulandı, boz rengine dönüştü ve birden soğuk bir kış günü gökleri gibi sönüverdi. Golovin derin bir iç çekti, gerindi, bir daha pencereye baktı; ama dışarıda artık soğuk, karanlık geceden başka bir şey yoktu. O zaman, hâlâ kıvırcık sakalıyla oynayarak, çocuk merakıyla yargıçlara, askerlere baktı, Tanya Kovalçuk'a gülümsedi. Musya ise, gökyüzü sönünce gözlerini yere indirmeden, bakışlarını rahat rahat salonun bir köşesine çevirdi, dikti. Orada soba borusundan gelen ve gözle görünmeyen sıcak hava akıntısında sallanan bir örümcek ağı vardı. Musya kararı böyle dinledi.

Karardan sonra avukatların mahcup, kabahatli, cesaretsiz bakışlarıyla karşılaşmamaya gayret ederek, hepsi de bir iki dakika kapıda bekleştiler ve birbirleriyle kısacık cümlelerle konuştular.

Verner:

– Zararı yok, Vasyacığım. Yakınlarda herşey bitecek, dedi.

Kaşirin ise rahatça ve hatta biraz canlanarak:

– Elbette kardeşim. İyiyim ben, üzülme, diye yüksek sesle cevap verdi. Ve gerçekten, yüzü hafif pembeleşmişti ve artık çürümeye başlayan bir cesedin yüzüne benzemiyordu.

Golovin ise saf saf, küfür savurdu:

– Vay canına, tüh kahrolasıcalar, astılar bizi, be!

Verner sükunetle cevap verdi:

– Başka şey beklenemezdi ki...

Ve Tanya arkadaşlarını teselli etmek istedi:

28

– Çocuklar, dedi, yarın karar onaya girecek, o zaman hepimizi bir araya toplayacaklar. İdama kadar beraber olacağız.

Musya susuyordu. Sonra azimli adımlarla yürüdü, salondan dışarı çıktı.

3
LAZIM DEĞİL BENİ, ASMAYIN

Tedhişçilerin yargılanmalarından iki hafta önce, aynı bölge Askeri Mahkemesinin başka bir heyeti, eşkıyalıktan dolayı, İvan Yanson adında bir köylünün asılarak idam edilmesine karar vermişti.

Bu İvan Yanson, zengin bir çiftlik sahibinin yanında ırgattı. Ve başka boş gezen, evsiz barksız işçilerden hiçbir farkı yoktu onun. Aslen Estonya'lıydı (Vezenburg). Ama işyerlerini değiştire değiştire, yavaş yavaş başkent dolaylarına kadar ilerlemişti. Pek az rusça biliyordu. Patronu ise Lazarev adında bir rustu. Öte yandan, o yörelerde kendisinden başka estonca bilen yada Estonya'lı başka hiçbir kimse yoktu. Yanson bunun için, Lazarev'in yanında çalıştığı iki yılı susarak geçirmişti. Zaten geveze bir adam da değildi. Ve yalnız insanlarla konuşmamak yetmiyormuş gibi, hayvanlarla da hiç konuşmazdı: Ata sessizce suyunu verir, hiçbir şey söylemeden arabaya koşardı. Ve bunu yaparken atın etrafında ufak ufak, kararsız adımlarla döner dolaşırdı. At da onun bu inatçı susmasını beğenmez, nazlanır, oyun oynamaya başlardı. Yanson, o zaman, kocaman kamçısıyla atı döverdi. Atı döverken çok zalimdi: Hiç acımadan, soğuk ve şirret bir inatla indirirdi kamçıyı ata. Hele bunu sarhoşken yaptığı zaman, adeta kendinden geçerdi. O zaman, kamçısının şaklaması ve ahırın tahta dö-

şemesine atın sık sık vurduğu, ürkek, acıyla dolu nal darbelerinin sesi eve kadar gelirdi. Yanson atını dövdüğü için, çiftlik sahibi de onu döver, pestilini çıkarırdı. Ama bu, ahlakını düzeltemedi Yanson'un. Ve eninde sonunda çiftlik sahibi onu kendi haline bıraktı.

Yanson, ayda bir yada iki kez kafayı çekerdi. Bunu, daima çiftlik sahibini büyük tren istasyonuna götürdüğü zaman yapardı. İstasyonda büfe vardı. Çiftlik sahibini istasyonun kapısında indirdikten sonra, istasyondan bir iki kilometre uzaklaşır ve orada kızağı da, atı da derin karlara iyice gömer, sonra trenin gitmesini beklerdi. Kızak, devrildi devrilecek gibi yan dururdu ve kar, atın sağrısına kadar çıkardı. Bu an at, dört ayağını dört yana kaydırarak durur, arada bir başını aşağı aşağı indirir, yumuşak ve tüylü karı yalamaya çalışırdı. Yanson ise kızakta uyuklar gibi, gayet huzursuz bir şekilde yayılırdı. Kürkü aşınmış, yer yer keltoş kürk şapkasının kulakları, av köpeğinin kulakları gibi aşağı sarkar ve ufacık, kızarmış burnunun altı nemlenirdi.

Sonra Yanson istasyona döner ve peş peşe birçok kadeh devirerek, zilzurna sarhoş oluncaya kadar içerdi.

Çiftliğe dönerken on verstlik yol boyunca atı dörtnala kaldırırdı. Dayaktan çılgına dönen ve dehşete kapılan at, ayaklarının dördünü birden kaldırarak, deli gibi sıçraya sıçraya koşardı. Sonra kızak hız alır, yalpa vurur, yol boyunca telgraf direklerine çarpardı: Yanson ise dizgini indirerek, her an kızaktan ha fırladı ha fırlayacak gibi olur ve kısa kısa, kopuk, kör cümlelerle estonca şarkı mı söyler, birşeyler mi bağırır belli olmazdı. Hatta daha çok şarkı bile söylemez, sadece, sessizce ve dişlerini sımsıkı kenetleyerek, belirsiz bir öfke, acı ve sevinçle ezilerek dörtnal uçardı. Ve böyle anlarda, Yanson kör gibi olurdu: Yolda karşısına çıkanları görmez, kimseye seslenmez ve inişlerde, dönemeçlerde bu deli koşuyu yavaşlatmazdı. Bu vahşi koş-

malarda nasıl olup da kimseyi ezmez, kendi kafasını kırmaz, bir türlü anlaşılmazdı.

Çiftlik sahibi, kendinden önceki işverenlerin yaptığı gibi aslında onu çoktan kovmalıydı. Ama Yanson ucuz bir işçiydi. Nasılsa ötekiler de ondan iyi değildi. Bunun için de her çalıştığı yerde bir iki yıl kadar tutunabiliyordu. Yanson'un hayatı olaysız geçiyordu. Yalnız bir gün ona estonca yazılmış bir mektup geldi. Fakat saf kara cahil olduğundan, o yerlerde de kimse estonca bilmediğinden, böylece mektup okunamadı kaldı. Ve Yanson bir gün vahşi, ilkel bir umursamazlıkla, mektubun memleketinden haberler getirdiğini anlamıyormuş gibi, zarfı açmadan onu çöpe fırlattı. Sonra Yanson aşçı kadına sataşmak istedi: Herhalde kadına ezik bir hasret duyuyordu, ama hiçbir şey elde edemedi. Aşçı kadın ona kabalık etmiş, alay ederek kovmuştu. Yanson kısa boylu, ufak tefek bir adamdı. Yüzü çilli, yanakları sarkıktı. Ucuz şişe camına benzeyen, kirli renginde ve uykulu gözleri vardı. Yanson bu yenilgisini de umursamazlıkla karşıladı. Bir daha da aşçı kadına sataşmadı.

Ama Yanson, çok az konuştuğu halde, durmadan ortalığı dinliyordu. Ufak, kar altında kalmış mezarlara benzeyen, şuraya buraya serpilmiş ve donmuş gübre tümsekleriyle dolu, kederli, karlı tarlaları dinliyordu. Yumuşak mavi uzakları, uğuldayan telgraf direklerini, insanların ne konuştuklarını... Tarlaların, telgraf direklerinin ona ne anlattıklarını yalnız o kendisi biliyordu. İnsanların konuştukları ise huzursuz şeylerdi: Cinayet, soygun, eşkıyalık, yakıp yıkma haberleri... Ve bir gece komşu köylerden birinde kirka dedikleri kilisenin daha çok çıngırağa benzeyen, küçük çanının biçare, incecik imdat sesi duyuldu: Bilinmeyen kimseler, o köyün zengin çiftliğini soymuşlar ve çiftlik sahibini, karısını, çoluk çocuğunu kesmişler, çiftlik binalarını da ateşe vermişler...

Onların çiftliklerinde de rahat huzur kalmamıştı. Artık bekçi köpeklerini zincirlerini çözerek gece gündüz salıyorlardı. Çiftlik sahibi de, gece yatarken çiftesini yanına koyuyordu. Yanson'a da tek namlulu bir tüfek vermek istedi. Ama Yanson, tüfeği elinde evirip çevirdikten sonra başını salladı ve geri verdi nedense. Çiftlik sahibi tüfeğini neden almadığını anlamadan kaba bir küfür savurmuştu. Oysaki bunun sebebi basitti. Yanson'un bu eski, paslı zamazingo'dan çok daha fazla güvendiği koca bir Fin sustalısı vardı. Çiftlik sahibine cam gibi donuk uykulu gözleriyle bakarak:

– Şuna istemez. Bana vuracak, dedi.

Çiftlik sahibi ondan umudunu keserek bağırdı:

– Tuh, Allahın belası herif, Allah senin cezanı versin İvan. Gel de böyle işçilerle aynı çatı altında otur!

Ve işte, tüfeğe güvenmeyen bu İvan, aynı İvan bir kış akşamı, öteki işçiler istasyona gönderilince gayet ağır bir suç işledi. Bu hem silahlı soygun, hem cinayet, hem de ırza tecavüzdü, hepsi bir aradaydı. Bunu şaşılası bir rahatlıkla yaptı: Aşçı kadını mutfağa kilitledi. Sonra çiftlik sahibine, tembel tembel, ölesiye uykusu olan bir insanın tavrıyla, arkadan yaklaştı ve kendisinden asla beklenmeyen bir çeviklikle ve peş peşe birkaç defa sustalısını sırtına sapladı. Çiftlik sahibi yere yıkıldı, karısı şuraya buraya koşmaya başladı. Bağırıyor, imdada adam çağırıyordu. Ama Yanson aldırmadan, köpek gibi dişlerini göstererek sandıkları, çekmeleri devirmeye başladı. Parayı buldu ve kaptı. Sonra çiftlik sahibinin karısına, ömründe ilk defa görüyormuş gibi baktı: Üstüne saldırdı, ırzına geçmek istedi. Ama bu arada sustalıyı elinden düşürdü. Kadın da ondan güçlü çıktığından, Yanson'un saldırısını püskürtmek şöyle dursun, gırtlağına yapışarak onu neredeyse boğacaktı. Derken yerde yatan çiftlik sahibi kıpırdamaya başladı, aşçı kadın da eline geçirdiği bir ateş karıştırma demiri ile «pat, küt» mut-

fak kapısını kırdı. Yanson da tarlalara kaçtı. Bir saat sonra ele geçti: Ambarın arkasında çömelmiş, rüzgarda sönen kibritleri bir bir yakıyor ve samanı ateşleyerek çiftliği yakmaya çalışıyordu.

Bir iki gün sonra çiftlik sahibi kan zehirlenmesinden öldü. Yanson ise, başka katiller ve şakiler arasında, sıra kendisine gelinceye kadar beklemiş ve mahkemeye çıkarılınca idam cezasına mahkûm olmuştu. Mahkemedeki durumu da hep aynıydı: Ufak tefek, zayıf, narin vücutlu, çilli, ufak, kirli şişe camına benzeyen uykulu gözlü adamdı. Olup bitenlerin ne demek olduğunu iyice anlayamıyormuş gibi bir hali vardı ve görünüşte her şey ona vız geliyordu. Bembeyaz, renksiz kirpiklerini kırpıştırıyor, budalaca, pek fazla merak da etmeden, hiç tanımadığı ama ona önemli görünen salonu seyrediyordu. Büküleмeyen ve sertleşmiş derisi çatlamış parmağıyla durmadan burnunu karıştırıyordu. Yalnız Yanson'u pazar günleri *kirkalarında* görenler, adamın şıklaşmak istediğinin farkına varabilecekti: Boynunda trikodan, kirli kırmızı renkli bir kaşkol vardı. Bir de saçı şurasından burasından ıslatılarak düzeltilmişti. Saç, ıslandığı ve düzeltildiği yerde daha koyu renkli ve dümdüzdü. Öteki tarafta ise çok açık buğday renkliydi Cılız tutamlarla kafasında dikilen saçları, dolu yağmasından dolayı yere yatmış bir buğday tarlasında tek tük kalan cılız saman ve otlar gibi dikiliyordu.

Karar okunup, asılarak ölüm cezasına çarptırıldığını öğrenince, Yanson birden telaşlandı. Yüzü kıpkırmızı kesildi. Kaşkolü onu boğuyormuş gibiydi, durmadan çözüyor, tekrar bağlıyordu. Sonra kollarını havada anlamsız anlamsız savurarak, kararı okumamış hakime, kararı okuyanı parmakla göstererek:

– Şuna diyor lazım beni asmak.

Kararı okuyan mahkeme heyeti başkanı kalın bas sesiyle anlamadan sordu:

– «Şuna» dediğin de kim oluyor?

Yargıçlar gülümsemelerini bıyık ve yüzlerine karşı tuttukları dosyalar arkasında saklayarak, gülümsediler. Yanson ise heyet başkanını parmakla göstererek ve ona kötü kötü bakarak, öfkeyle:

– Sen! dedi

– Eeee? Ne olacak?

Yanson gene gözlerini, susan ve gülümsemeye gayret eden yargıca dikti. Onu kararla ilgisi olmayan dost bir insan sanarak tekrar etti:

– Şuna, dedi. Lazım beni asmak! Lazım değil!

– Götürün şu mahkûmu!

Ama Yanson gene vakit bularak daha da inandırıcı ve kesin bir şekilde:

– Lazım değil bana asmak! dedi.

Kaşık kadar ufak ama öfkeli ve azametli görünmeye çalışan yüzüyle uzatıp indirmeyi unuttuğu parmağıyla öylesine anlamsız ve gülünçtü ki, onu duruşma salonundan dışarı götüren jandarma eri bile, nizam ve talimatı bozarak yavaşça:

– Amma da budalaymışsın be herif! dedi.

Yanson ise inatla tekrarladı:

– Lazım değil bana asmak!

– Hadi oradan, öyle bir çekecekler ki seni ipe, ayağını oynatmaya bile zaman bulamayacaksın.

Ama ikinci jandarma eri arkadaşını öfkeyle tersledi:

– Sana ne oluyor? Çok konuşma!

Fakat sonra kendisi de dayanamadı ve ekledi:

– Şu eşkıyaya bak, eşkıyaya! Ulan, cana kıymak kolay mıymış? Şimdi de sen azıcık sallan darağacında da görelim.

İlk er, Yanson'a acıyarak arkadaşına sordu:

– Ne dersin, bakarsın bozarlar kararı, ha?

– Cüşşşş be! Bu eşkıyaya mı acıyacaklar? Hadi çok konuştuk yeter!

Yanson zaten susmuştu. Ve onu gene bir ay önce attıkları ve alışmaya başladığı hücreye attılar. Yanson zaten her şeyc kolay alışıyordu: Dayağa, votkaya, asık suratlı karlı tarlalara, tarlalardaki mezarlara benzeyen tümseklere. Ve şimdi yattığı ranzayı, parmaklıklı penceresini görünce adeta sevindi. Sabahtan beri bir şey yememişti, ona yiyecek bir şeyler verildi. Yalnız mahkemede olup bitenler hoş şeyler değildi Ama Yanson bunları düşünemezdi, düşünmeyi beceremezdi. Hele «asılarak idam edilmenin» nasıl bir şey olduğunu hayalinde hiç ama hiç canlandıramazdı.

Yanson idama mahkûm edildiği halde, bunun gibi eşkıya pek çoktu ve hapishanede kimse ona önemli bir mahkûm gözüyle bakmıyordu. Bunun için de onunla, kendisine en ufak bir saygı göstermeden, ondan çekinmeden konuşurlardı, idam edilmeyecek başka herhangi bir mahkûmmuş gibi. Onun ölümü de ölüm sayılmıyormuş gibisinden. Gardiyan kararı duyunca ona öğüt verircesine:

– Gördün mü ya? İşte seni de astılar gitti! dedi. Yanson inanamayarak sordu:

- Ne zaman bana asacak?

Gardiyan biraz düşündü:

– Bak, bunu bilemem ama herhalde bekleyeceksin daha. Birkaç idamlığı daha toplayacaklar. Yoksa tek kişi, he-

le senin gibisi için yorulmaya değmez. Az iş mi sandın, adam asmak?

Ama Yanson ısrarla sormaya devam etti:

– Yok, yok, ne zaman, ha, ne zaman?

Onun gibisinin yalnız başına asılmaya bile değmediğine hiç alınmadı, gücenmedi, anlamış olsa da buna inanmazdı zaten. Ama bu ihtimali, idamı geciktirmek için bir bahane sandı, öyle ya bakarsın sonunda idamdan vazgeçerler. Bunu aklına getirince ferahladı. Düşünülmemesi gereken belirsiz ama korkunç an uzaklaşmıştı, her ölüm gibi, imkansız, olmayacakmış gibi görünmeye başladı. Zekası kıt, inatçı bir ihtiyar olan gardiyanın sabrı tükendi:

– Ne zaman, ne zaman... Köpek değilsin ki seni ahırın arkasına sürükleyip ipe çeksinler. İpi çektin mi, tamam, oldubitti. Ulan, senin işine böylesi geliyor ama ha?

Yanson durup dururken yüzünü buruşturdu ve neşeyle:

– Aaa, dedi, ama ben istemez. Şuna dedi asmak lazım. Lazım değil bana asmak.

Ve bunu derken belki hayatında ilk defa kapı gıcırdamasına benzeyen budala, manasız ama çok neşeli bir kahkaha attı. Tıpkı bir kazın bağırtısı gibi: «Gaga-ga!» Gardiyan ona hayretle baktı, sonra kaşlarını çattı: Asılacak olan adamın bu budalaca neşesi hapishaneye, idama bile bir hakaretti. İdamı da hapishaneyi de acayip, laubali bir hale sokuyordu. Ve durup dururken kısacık bir an için, hapishane nizamlarını doğa kanunları yerine koyan ihtiyar gardiyana, hapishanede geçirdiği bütün ömrü bir tımarhane gibi geldi. Kendisi de deliler arasında en azgın deliymiş gibi oldu. Hiddetle yere tükürdü:

– Tüh, Allah belanı versin! Ulan ne sırıtıyorsun? Burasını meyhane mi sandın?

Yanson ise gülümsemeye devam ediyordu:

– Ga-ga-ga! Bana istemiyoruz! Lazım değil!

Gardiyan istavroz çıkarmak arzusu duyarak:

– İblis! dedi.

Ama bu kaşık gibi ufacık suratlı, sarkık yanaklı adam iblisten başka her şeye benziyordu. Fakat kaz gibi bağırmasında gerçekten hapishanenin «kutsallığını» ve sağlamlığını hiçe sayan bir şey vardı. Bu adam biraz daha gülse; duvarlar çürümüş bir ağaç kökü gibi toz olacak, ıslak, paslı parmaklıklar yıkılacak ve gardiyanlar kendi elleriyle bütün mahkûmları hapishane kapısından dışarı uğurlayacaklar: «Buyurun, beyler, haydi sizlere güle güle! Şehri istediğiniz gibi dolaşın. Belki yazlığa gitmek isteyen de var? Olacak şey miydi bu? Vay iblis, vay!»

Ama Yanson artık gülmüyordu. Sadece gardiyana kurnazca göz kırpıyordu.

Gardiyan tehdit edercesine:

– Ya, böyle işte, haaa! dedi.

O akşam Yanson sakin ve hatta neşeliydi. Ağzından bir defa çıkmış olan cümleyi kendi kendine durmadan tekrarlayıp duruyordu: «Lazım değil, beni asmayın!» Ve bu cümle öylesine kandırıcı, akıllı, öylesine tartışılamaz bir cümle oluyordu ki, kalan şeyler için artık endişe etmeye değmiyordu. İşlediği cinayeti çoktan unutmuştu. Sadece arada bir çiftlik sahibinin karısını haklamadığına, ırzına geçemediğine üzülüyordu. Ama az zaman sonra onu da unuttu gitti.

Yanson, her sabah ne zaman asılacağını soruyordu ve her sabah ihtiyar gardiyan ona öfkeyle:

– Seni iblis seniii... Acelen ne lan? Otur oturduğun yerde, diye tersliyor ve hemen Yanson'u tekrar gülmeye vakit bırakmadan uzaklaştırıyordu.

Ve bu aynı şekilde tekrarlanan laflar yüzünden, bir de her günün aynı şekilde başlaması ve aynı şekilde bitmesinden, Yanson artık kesin bir şekilde idam-midam diye bir şeyin olmayacağına inanmıştı. Mahkemeyi de çarçabuk unutmaya başladı. Ve ranzasına yayılıp sabahtan akşama kadar mutlu hayallere dalıyordu: Tümsekli, karla örtülü tarlaları, istasyon büfesini ve çok daha geride kalan aydın, mutlu şeyleri hatırlıyordu. Hapishanede ona iyi yemekler yediriliyordu. Birkaç gün içinde hemen şişmanlamaya ve hatta biraz böbürlenmeye başladı.

Bir gün gene çiftlik sahibinin karısını aklına getirerek: «Şimdi beni beğenecekti, şimdi kocası gibi şişman olmaya, göbek bağlamaya başladım,» diye düşündü.

Sadece votkaya çok hasretti. Votka içip o atla hızlı hızlı yol almayı çok arzuluyordu.

Tedhişçiler tutuklanınca, bunun haberi hapishaneye de ulaştı. O zaman gardiyan, Yanson'un her günkü sorusuna birden ve vahşice bir cevap verdi:

– Yaaa? Şimdi uzak değil artık. Yanson'a rahatça, tepeden baktı ve sonra tekrarladı:

– Böyle işte. Uzak değil günün. Bu hafta içinde galiba.

Yanson birden sarardı ve uyumak üzereymiş gibi -o kadar bulanıktı şişe camı gözlerinin bakışı- sordu:

– Şaka mı bu?

– Ne şakası! Hani bekleye bekleye gözlerin yollarda kalıyordu, ne oldu şimdi lan? Ne şakası! Şaka maka bilmeyiz biz. Nizamımızda şaka yok. Senin gibi eşkıyalar şaka severler. Bizde şaka yasak.

Gardiyan bunu ağırbaşlılıkla, haysiyetini ortaya koyarak soyledı ve uzaklaştı.

O gun akşam olmadan Yanson süzüldü, zayıfladı Kısa bir süre için gerilmiş, düzelmiş cildi birden birçok irili ufaklı kırışıklıklarla büzüldü. Bazı yerlerde sarkık gibi duruyordu. Gözleri büsbütün uykulu bir hal aldı ve bütün hareketleri, her parmak hareketi, başının her dönüşü, her adımı önce uzun uzun düşünülüp tasarlanması gereken muazzam ve zahmetli bir teşebbüsmüş gibi ağırlaştı ve iradesini kaybettı. Geceleyin ranzasına yattı ama gözlerini kapamadı ve boylece uykulu gözleri sabaha kadar açık kaldı

Onu ertesi gün bu haliyle gören gardiyan sevinerek:

– Ha şöyle! dedi Meyhane değildir burası, karındaşım, bunu böyle bilesin!..

Ve yaptığı deneyin bir daha başarılı olduğu anlaşılan bir bilginin tatmın edilmişliğiyle mahkûmu tepeden tırnağa kadar dikkatle süzdü. Şimdi her şey artık gerektiği gibi yürüyecek, ıblıs rezil olmuş, hapishane ve idam cezasına nizamdakı kutsallığı ıade edilmişti. Ve ihtiyar, iyimser bir tavırla ve hatta mahkûma acıyarak, ona ilgiyle sordu:

– Senınkılerle görüşecek misin, görüşmeyecek misin?

– Ne?

– Ne bilem ben. Ne? Vedalaşmak için hani . Anan, gardaşın filan...

Ama Yanson yavaşça:

– Lazım değil, beni asmayın, dedi. İstemez ben.

Gardiyan ona bir süre baktı, sonra elini salladı ve dışarı çıktı.

Akşam olunca Yanson biraz rahatladı. Gün herhangi bir gündü. Bulutlu kış gökleri, yeryüzünü her zamanki gıbı aydınlatıyordu. Koridorda her zamanki adımlar, iş güçle ilgili konuşmalar duyuluyordu ve lahana çorbasından öylesine doğal, öylesine gündelik bir koku yayılıyordu ki, Yanson gene idama inanmaz oldu. Ama gece basınca korkmaya başladı. Eskiden Yanson için gece sadece bir karanlık, sadece uyku zamanıydı. Şimdi ise gecenin türlü sırlar dolu, tehditkar gerçeğini sezmiş, anlamış gibıydı. Ölüme inanmamak için insan kendi çevresinde alıştığı günlük şeyleri görmeli, duymalıdır: İnsan adımlarını, insan seslerini, aydınlığı, lahana çorbasının kokusunu. Şimdi, geceleyin her şey olağanüstü bir hal alıyordu. Bu sessizlik, bu karanlık kendi başına ölmek gibi bir şeydi.

Ve gece ilerledikçe, korkusu artıyordu Yanson'un. Her şeyin mümkün olduğuna inanan bir çocuk yada bır yamyamın saflığıyla: Ortalığı aydınlat! diye bağırarak güneşe yalvarmaya kalkışıyordu. Yalvarıyordu güneşe, yakarıyordu doğması için, ama gece, hiç şaşmadan kara saatlerini dünya üzerinde sürdürüyordu ve seyrini durdurmak için bir güç de yoktu. Bu imkansızlık ilk defa Yanson'un zayıf dımağına işlemiş ve onu dehşetle doldurmuştu: Daha adamakıllı idrak etmeden, daha düşünmeye cesaret etmeden yakın ölümünün önüne geçilemezliğini anladı ve hissini kaybetmeye başlayan ayağı ile idam sehpasının ilk basamağına bastı.

Sonra gün doğdu ve Yanson gene teselli buldu. Gece bastı, onu gene korkuttu ve bu artık hep böyle devam etti, taa o geceye kadar, artık ölümden kaçamayacağını ve üç gün sonra, güneş tam doğmak üzereyken onun pençesine gireceğini anlayıncaya kadar.

O zamana kadar ölümün ne olduğunu hiç düşünmemişti, ölüm onun için belirli birşey değildi. Ama şimdi ölümün, hücresine girdiğini, kör elleriyle yoklayarak onu ara-

dığını iyiden iyiye duymaya, ölümü görmeye, idrak etmeye başlamıştı. Ve ondan kurtulmak için hücresinde koşuşmaya başladı Yanson.

Ama hücresi öylesine ufacıktı ki... köşeleri dar değildi, yok gıbıydiler ve bu köşeler onu durmadan hücrenin ortasına çıkarıp itekliyordu. Hücrenin ortasında ise arkasına saklanılacak bır şey yoktu. Kapı da kapalıydı. Aydınlıktı ortalık. Birkaç kez vücuduyla, ses çıkarmadan duvarlara, kapılara çarpmıştı. Boş ve kördü her taraf. Sonra ayağı bir şeye takıldı, yüzükoyun yere yıkıldı ve ölümün onu yakaladığını sandı. Ve böyle yüzükoyun yatarak, yerlere yapışarak, yüzünü hücre tabanının kirli zemininde saklayarak dehşetten bağırmaya başladı... Yerde yatıyor, avazı çıkana kadar bağırıyordu. Hücresine insanlar doluncaya kadar böylece yerde yayılı kaldı. Onu yerden kaldırdılar, ranzasına oturttular ve kafasına soğuk su döktüler. Ama Yanson sımsıkı yumduğu gözlerini açmaya cesaret edemiyordu. Bır gözünü açıyor, gözü aydınlık ve boş köşeye yada bir erın botuna boşlukta ilişiyor ve Yanson gene bağırmaya başlıyordu.

Ama eninde sonunda soğuk su etkisini gösterdi. Nöbetçı, gardıyan, hep aynı ihtiyar, tedavi niyetiyle kafasına bir iki vurdu, bu da onu ayılttı. Yanson gözlerini açtı ve sonra gecenin öteki yarısında, zihni iyice karışarak derin bir uykuya daldı ve rahat uyudu. Ağzı açık, sırtüstü yatıyor ve her ses perdesinden horluyordu. İyice kapanmamış göz kapakları arasında ise yamyassı ve göz bebeği olmayan, ölü gözüne benzeyen gözlerin beyazlığı seçiliyordu.

Sonra da, zaman ilerleyince dünyada olup biten herşey -gün, gece, adımlar, sesler, lahana çorbaları- onun için dehşet saçan şeyler olmaya başladılar, onu başka hiçbir şeyle karşılaştırılması mümkün olmayan, kör ve vahşi bir hayrete düşürdüler. Zayıf beyninde birbirine tamamen zıt olan, delice zıt olan iki anlam birbiriyle bağdaşamaz oldu:

Her zamanki, alışılmış aydınlıkta olan günler, lahana çorbasının kokusu ve lezzeti ile bir iki gün sonra ölmesi... Artık hiçbir şey düşünmüyordu, hatta saatleri bile saymıyordu; sadece bu çelişki karşısında dili tutulmuş ve bu çelişki onu dehşetle dolduruyor, dimağını ikiye bölüyordu. Yüzü düzenli bir şekilde soldu, şimdi ne fazla beyazdı ne de kırmızı. Görünüşte sakindi. Yalnız bir şey yiyemiyordu artık ve gözüne uyku girmiyordu. Ya bütün gece ürkerek ve bacaklarını altına çekerek taburede oturuyor yada usulcacık, ayakuçlarına basa basa, ortalığı kollaya kollaya hücresinde dolaşıyordu. Ağzı, bitmeyen şaşkınlıktanmış gibi hep açıktı. Ve en basit şeyi eline almadan önce, ona uzun uzun, güvensizlikle bakıyor ve uykudaymış gibi eline alıyordu.

Bu hale gelince, onu kontrol deliğinin camından gözetleyen gardiyanlar ve erler, ona artık aldırış etmez oldular. İdama mahkûm olanların her zamanki halıymış bu, böyle bir duyguyu bizzat tatmamış olan ihtiyar gardıyanın fikrine göre, idamlıkların bu halleri mezbahada öldürülmeden önce alnından baltanın tersiyle sersemletici bir darbe yemiş hayvanların hallerine benziyormuş.

Deneyimli gözüyle onu dikizleyen ihtiyar gardıyan:

– Herif şimdi sersemlemiş, diyordu. Ölünceye kadar artık hiç bir şey duymayacak. Hişşşşt, İvan, ha İvan! Duyuyor musun, lan?

Yanson sönük, boğuk bir sesle cevap veriyordu:

– Lazım değil. Beni asmayınız.

Ve alt çenesi gene aşağı sarkıyordu.

Daha genç olan, çok azametli, göğsü madalyalar içinde başgardiyan ona ders verircesine.

– Adam öldürmeseydin seni kimse asmayacaktı, diyordu. Şu işe bak, cana kıymasına kıy, asılmaya gelince lazım değil, diyorsun.

Hıh! Kolay mı sandın adam öldürmeyi? Beleşten, ha? Aptal olmasına çok aptalsın ama kurnazsın da, hele bak!

Yanson kısa ve sönük:

– İstemez, diyordu.

Başgardiyan umursamazlıkla:

– Eh, dostum, iste isteme, bu senin bileceğin iş Anlamsız anlamsız şeyler söylemektense, varını yoğunu bir kolla. kıme bırakacaksın ha? Mutlaka bir kimsen var senin Senın de bır şeyciklerin olacak.

Aaaa... Herifin bir şeyciği yok. Vallahi de yok Üstündekı mıntanla pantoldan başka... Ha, bir de kürk şapkası var, şıklığına bak hele herifin!

Böylece perşembe günü gelip çattı. Perşembe günü. gece saat on ıkıde Yanson'un hücresine bir sürü insan doluştu. Apoletli bır bey ona:

Eh, hadi bakalım, hazırlanın, dedi. Gitme zamanı geldi

Yanson, gene ağır ağır, isteksiz isteksiz hareket ederek varını yoğunu üstüne geçirdi, kirli kırmızı boyun atkısını boynuna bağladı. Kaşkolünün bağlanmasını sigara içerek ızleyen bey, hücrede bulunan başka bir kimseye:

– Hava bugün ne kadar da ılık, dedi. Bahar günü gibi.

Yanson'un ufak gozleri açılamıyordu, uyudu uyuyacak gibiydi. Ve kendisi de o kadar ağır hareket ediyordu ki. gardıyan nihayet dayanamadı, bağırdı:

Hadi, ulan, toparlan bakalım. Uyuyor, Vallahi de uyuyor!

Derken Yanson oturdu ve gönülsüzce...

– İstemiyorum, dedi.

44

Kollarına girdiler ve onu zorla yürüttüler. O da tıpış tıpış, omuzlarını kaldıra kaldıra yürüdü. Avluda yüzüne nemli, ılık bir bahar rüzgarı esti ve ufacık burnunun altı hemen ıslandı. Gece olduğu halde hava ayazlamadı, daha da ılındı ve bir yerden toprağa «şıp, şıp» hızlı hızlı, neşeli neşeli damlacıklar düşüyordu. Jandarmalar, kılıçlarıyla paldır küldür her tarafa çarpa çarpa, fenerleri yakılmamış siyah arabaya binip yerleştiler ve böylece beklediler. Yanson tembel tembel ıslak burnunu siliyor, parmağını burnunun altında ileri geri sürerek iyi bağlanmamış kaşkolünü düzeltiyordu.

4

ORLOV'LUYUZ BİZ, ORLOV'LU

Yanson'u idama mahkûm eden hep aynı Bölge Askeri Mahkemesi heyetince, Orlov vilayeti, Yelets kazası köylüklerinden, Çingene Mişka yada Tatar Mişka dedikleri Mihayil Golubets de asılarak idama mahkum edilmiştir. En son ve artık yüzde yüz sabit olan ve kanıtlanan suçu, üç adamın öldürülmesi ve silahlı soygundu. Bundan önceki karanlık geçmişi, meçhul derinliklerde kayboluyordu. Daha birçok soygun ve adam öldürülmesiyle ilgili rivayetler dolaşıyor ve Mişka'nın ardında sel gibi kanlar, sarhoşluklar ve rezillikler seziliyordu. Kendine büyük bir samimiyetle ve apaçık «şaki» diyor ve çağdaş bir deyimle kendilerine «soyguncu» diyenlerle alay ediyordu. İnkarın fayda etmeyeceği bu son cinayeti bütün ayrıntılarla, seve seve anlattı. Geçmişte işlediği başka suçların olup olmadığı, şeklindeki sorulara ise sadece sırıtıyor ve «he hey!» kabilinden ıslık çalıyordu:

– Arada derede, bakalım ucu nerede!

Ama çingene, üstüne çok fazla düşülünce ciddileşiyor ve haysiyetli bir tavır takınıyordu: Sonunda ağırbaşlılık ve mantıkla:

– Biz, Orlov'lular malum. At hırsızıyız, diyordu. Bak, ne diyorlar: Orel ile Kromu, baş hırsız bil onu; Karaçev'le

Livn, yatağıdır hırsızın. Hele Yelets ovası, bütün eşkıyaların babası. Var mı daha diyeceğin, hakim bey?

Ona, görünüşü bir de hırsızlara özgü tavır ve alışkanlıkları yüzünden çingene diyorlardı. Şaşılası sıyahlıktaydı saçları. Kuru, zayıf bir adamdı. Moğol yapılı yüzündeki deri, yer yer koyu sarı yanık lekelerle kaplıydı. Bir beygir gibi gözlerini tersine döndürüyor, ikide bir, göz aklarını gösteriyordu. Bir de durmadan acele ediyordu, bir yere yetişecekmiş gibi sanki.

Bakışları kısa kısa ama insanı ürkütecek kadar dik ve meraklıydı. Bu kısa bakışlarıyla baktığı her eşya eski halını kaybediyor, bir parçasını Çingene'ye kaptırmış gibi oluyor ve değişiyordu. Şöyle aniden baktığı bir sigarayı bir daha eline alası gelmiyordu, onu içenin, sigaraya bir tıksıntı duyardı, başkasının ağzından düşmüş bir izmarite dönüşürdü sigara. Ezeli bir rahat durmazlık vardı bu adamın içinde. Ve bu rahat durmazlık, huzursuzluk onu bazen bir ıpı büker gibi büküyordu, bazen de çıtır çıtır çıtırdayan, kıpır kıpır kıpırdayan geniş bir kıvılcımlar huzmesi gibi dört bir yana dağıtıyordu. Bir de suyu beygir gibi, neredeyse kovalarla içiyordu çingene.

Duruşmada kendisine sorulan bütün sorulara hemen ayağa fırlayarak, kesinlikle ve hatta memnunlukla, kısa kısa cevaplar veriyordu.

– Tamam!

Bazen de önemle:

– Tas-tamam, bre hakim bey! diyordu.

Ve en beklemedik anda, bambaşka şeyler görüşülürken, birden ayağa fırlayarak heyet başkanına dönmüş ve rica etmişti:

– Müsade et hakim abi, size bi ıslık çalayım!

Yargıç hayretle:

– Bu da neden gerekti?

– Hani ya hakim beyefendi, arkadaşlara işaret veriyorum, dedın de onun için, öteyim de bir bak.

Heyet başkanı şaşarak izin verdi. Çingene hemen ağzına sağ ve sol elının ıkışer parmağını -hepsi dört parmağını- götürdü, gözlerini çıldırmış gibi dört açtı ve duruşma salonunun ölü havasını gerçek, vahşi, tiz bir ıslık sesi ıkıye böldü. Böyle müthiş, tüyler ürpertici bir ötüşü duyan atlar, korkudan art ayaklarına çökerler ve insanların yuzü duvar gıbı sararır. Her şey vardı bu tiz, keskin. ne ınsan ve ne de hayvan sesinde: Öldürülmek üzere olan insanın ölüm bunalımı, katilin vahşi sevinci, müthiş bir uyarı ve tehdıt, fırtınalı bir sonbahar gecesinin, karanlığın çağırışı, yalnızlığı...

Heyet başkanı önce bir şeyler bağırdı, sonra sesini duyuramayınca Çıngene'ye elini salladı, o da boyun bükerek hemen sustu. Gerçi çok zor, ama daima büyük bir başarı ile soyledığı aryasını bitirmiş bir artist gibi sıraya oturdu ıslak parmaklarını hapishane önlüğünün eteğine sildi ve gururla bakındı sağa sola...

Yargıçlardan biri kulağını ovarak:

– Vay haydut, vay! dedi.

Ama başka, kara bıyıklı ve Çingene'nin gözlerine benzeyen tatar gozlü bir yargıç, gözlerini düşünceli düşünceli Çıngene'nın kafa hizasından daha yukarı bir yere dikerek ıtıraz etti:

Ama gerçekten, çok ilginç!

Ve yargıçlar en ufak bir vicdan azabı duymadan, gönül rahatlığı ile ve merhametsizce Çingene'yi ölüm cezasına

...çıkardılar

Karar okunduktan sonra, Çingene.

– Tamam! dedi N'olacak? Gidiş bu gidiş, iki kazık bır kiriş. Doğru!

Sonra onu götüren jandarma erine döndü:

– Yürüsene lan, aynasız! Elindeki sopanı sıkı tut ha, alırım sonra, karışmam!

Jandarma eri ona şirret bir bakış attı, arkadaşıyla bakıştı, sonra tüfeğini yokladı. Arkadaşı da aynı şeyi yaptı. Hapishaneye kadar yürümediler, yolu adımlamadılar Uçarak geçmişlerdi yolu ve mahkûma öylesine dıkkat ettıler kı, ne ayakları altındaki toprağın, ne zamanın, ne de kendılerının farkında bile değildiler.

Çingene Mişka, Yanson gibi idamına kadar on yedı gün hücresinde yaşadı. On yedi günün her bırı Mışka ıçın bır tek gün, durmadan kaçmaya, dışarıya, hayata dönen, koşamayan, bitmek bilmeyen bir düşünce gibı geçtı Çingene'nin içinde yaşayan bu rahat bilmezlık şımdı duvarlar, parmaklıklar ve bakılınca dışarısını göstermeyen olu pencere arasına sıkışıyor, sıkışıyor ve bütün kudurmuşluğunu Çingene'nin içine döndürüyor, düşünceye çevırıyor ve onu yakıp kavuruyordu. Tahtalar üzerine atılmış, sönmemış kömürün tahtaları yaktığı gibi... Sarhoş bır baş dönmesı içindeymiş gibi doğuyordu düşünceler, hayaller. bırbırıyle çarpışıyordu, birbirine dolanıyordu. Tam şekıl almamış ama çok parlak hayallerdi bunlar ve durdurulamayan, göz açtırmayan bir kasırgaya kapılmış sürüklenıyordu ve hepsinin ulaşmak istediği tek yer kaçış, dışarısı, hayattı. Çıngene beygir gibi burun deliklerini kabartıyor ve saatlerce havayı kokluyordu. Ve kenevir yanığı kokusu, ınsanın gözlerini yaşartan renksiz bir yanık, bır kömürleşme kokusu alıyor gibiydi, yada topaç gibi fır dönüyordu hücrede. Acele acele duvarları yokluyor, parmaklarının tersıyle duvarlara vuruyor. Gözleri birer burgu; tavanı delıyor, testere

oluyor ve parmaklıkları kesiyordu. Bu yerinde durmazlığı, rahat bılmezlığıyle onu camdan gözetleyen eri canından bezdırmıştı. Er ne yapacağını şaşırarak birkaç defa ona «ateş açacağım» dıye tehditler savurmuştu. Çingene ise kaba-saba ve alaylı alaylı itiraz ediyordu ve eninde sonunda ıkısi de yatışabılıyorduysa, bu kaba ve galiz küfürlerinin sonunda basıt ve kimsenin umursamadığı mujik sövmesine geçmesi yüzündendi. Böyle bir sövmenin ateş açmayı gerektırmediğini ikisi de bilirdi; zaten böyle bir şey olanaksız ve abesti.

Çingene, gecelerini derin bir uykuya dalarak geçiriyordu. Hıç kıpırdamadan yatıyordu. Ama bu vaziyet değiştirmeyen. hıç şaşmayan hareketsizliği dıpdiriydi ve vücudu, geçıcı kısa, bır süre ışlemeyen yaya benziyordu. Ama ranzadan aşağı fırladı mı hemen topaç gibi fır dönmeye, allem edıp kallem etmeye, hesaplar çıkarmaya, çevresini yoklamaya başlıyordu Çingene yeni baştan. Elleri kupkuru ve sıcaktı daıma, ama yüreği bazen buz kesiliyordu. Göğsüne hiç ermeyen cinsten bır buz kalıbı yerleştirilmiş gibiydi. Bu yüzden bütün vücudu ınce ince, kuru bir titreme ile tir tır tıtremeye başlardı. Zaten çok esmer olan yüzü böyle anlarda kararıyor, morarıyor, dökme demir morluğuna dönüşüyordu. Bır de tuhaf bır huy edinmişti Çingene hücresinde. Fazla şekerli, fazla ağdalı bir şeyi tıka basa yemiş gibi durmadan yalanıyordu, dudaklarını, dilini şapırdatıyordu ve dışleri arasından adeta cızırdama ile durmadan yere tükürüyordu ağzında biriken salyayı. Bir de söylemek istedıklerını sonuna kadar getiremiyordu. Düşünceleri öylesine çabuk konuşuyordu ve dili onlara yetişemiyordu.

Bir gün, sabahleyin hücresine jandarma erlerinin eşliğinde başgardiyan girmişti. Gözünün ucuyla tükürük içinde olan yere baktı ve sonra gönülsüzce:

– Tuh, rezil herif bak! Berbat ettin burasını, dedi.

Ama Çingene hisli hisli konuşarak itirazda bulundu:

– Ulan, yağlı suratlı, sen bütün toprağı bok ettin, sana bir şey mi söyledik? Buraya niye düştün?

Başgardiyan hep aynı suratsızlıkla, gönülsüzlükle ona hapishanenin celladı olmayı teklif etti. Çingene sırıttı, sonra korkunç bir kahkaha attı:

– Hele bak, hele bak! Bulamadın ha? Vay canına! Buyur. gel de as, Ha, ha, ha! Asılacak boyun da var, ıp de hazır ama asacak adam yok, kimse bulunamıyor, ıyı vallahi! Vallahi de iyi!

– Çok gülme böyle lan. Hayatta kalırsın hiç değilse.

– Oh. ah, herifin lafına bak! Yok, öldükten sonra mı sana adam asayım? Neler yumurtluyorsun, salak!

– Kısa kes. Sana vız gelir nasılsa, ha şöyle olmuş, ha böyle olmuş...

– Usulünüz ne, nasıl adam asarsınız, ha. Boğuyorsunuz sinsi sinsi, ne olacak?

Sonunda başgardiyan dayanamadı:

– Yok canım, çalgıyla asıyoruz! diye haykırdı.

– Ulan hırt! N'olacak çalgıyla assanız? Bak hele, şöyle mesela... Ve çingene yaman bir türkü tutturdu.

– Sen aklını oynattın, sağlam delirdin. Eeee... bırak boşboğazlığı, doğru dürüst cevap ver, ne düşünüyorsun?

Çingene pis pis sırıttı:

– Çüşş... Geri bas hele... Amma, da aceleci adammışsın sen. Başka zaman gene buyur, o zaman söylerim.

Çingene'yi, olağanüstü hızıyla yakıp kavuran, bitmemiş, tamamlanmamış parlak hayaller kargaşasına hızla yeni bir hayal daha eklendi, daldı: Kırmızı gömleklı bır cellat

olma zevki. Şimdi gözleri önünde bir meydan canlanıyordu, kıyamet kadar insanla dolu bir meydan, yüksekçe bir idam yeri ve o, Çingene'nin ta kendisi idam yerinde, tam ortasında dolaşıyor, üzerinde fiyakalı kırmızı bir gömlek elinde yaman bir balta. Güneş kalabalığın başlarını aydınlatıyor, baltasının çelığında yansıyor ve her şey o kadar parlak ve neşeli ki, şimdi biraz sonra kellesi kesilecek idamlık bile sevinçten gülümsüyor. Kalabalığın arkasında araba, at başları... Bunlar köylerinden panayıra gelen köylüler ve onların arkasında... tarlalar.

– Ssss-ah! diye şapırdatıyordu Çingene dilini, salyasını tükürerek. Ama hemen sonra birisi bir kalpak geçiriyordu başına ta ağzına, çenesine kadar ve Çingene'nin gözleri kararıyor, boğulacak gibi oluyor ve yüreği hiç erimeyen bir buz parçasına dönüşerek bütün vücudunu tir tir titretiyordu.

Başgardiyan iki üç kez daha uğradı ve her defasında Çingene pıs pıs sırıtarak:

– Dur lan. Az bekle. Acelen ne? Bir daha geldiğin zaman söylerim.

Ve nihayet bir gün geldi ve başgardiyan ağzını gözetleme deliğine dayadı, iş güç arasında ona seslendi:

Hey? Seni budala herif seni! Tüh, kaçırdın şansını, be! Başkasını bulmuşlar.

Çingene öfkeyle:

Bok canına olsun senin, diye bağırdı. Kendin as, kimi asacaksan!

Ve artık cellatlığı düşünmez oldu.

Ama sonunda, idam günü yaklaştıkça, parça parça, kopuk bir halde uçuşan hayallerin hızına artık dayanamaz oldu. Yoruldu, bir yerde durmak, kıpırdamamak istiyordu.

Bacaklarını açıp sadece bir yerde durup beklemek... Ama akıntı uçuyor, onu sürüklüyordu, bir yerde tutunmaya vakit bırakmadan. Rüyaları kabus halini almaya başladı. Yeni yeni. ağır, kabarık, birer boyalı tahta kutuğüne benzeyen düşler görmeye başlıyordu. Ve bu düşlerin hızı, düşüncelerinden de fazlaydı. Bu artık bir akıntı da değildi, sadece bitmek bilmeyen, yüksek dağlardan baş aşağı bir duşuştu. Herhalde çok renkli olması gereken dunyayı anaforlarda döne döne geçiyordu, Çingene bu baş döndürücü uçuşunda.

Dışarıdayken Çingene'nin kibar bir bıyığı vardı, ama şimdi hücrede saçı sakalına karışmıştı. Kapkara, dıken dıken bir sakal büyüdü; bu halıyle çok korkunçtu ve bır deliye benziyordu. Zaman zaman Çingene gerçekten kendınden geçiyordu: Kendi etrafında anlamsız anlamsız dönüyor ama hâlâ elleriyle hücresinin sıvalı, puruzlu duvarlarını yoklamayı unutmuyordu. Ve gene durmadan beygır gibı su içiyordu.

Bir gün, akşamüstü ışıklar yanınca, Çingene hücresinin tam ortasında ellen ve ayakları üzerıne hayvan gıbı çöktü ve titrek bir kurt ulumasıyla ulumaya başladı. Bunu yaparken gayet ciddıydı, çok önemli bir ış yapıyormuş gibi uluyordu. İçine bir göğus dolusu hava çekıyor ve sonra bu havayı ağır ağır, titrek bır ulumayla salıveriyordu Kendi sesını gözlerini yumarak dikkatle dınliyordu, nasıl oluyor diye. Sesindekı tıtrek notalar yapmacık gıbiydi. Ama anlamsız bir bağırma degıldı bu. Bu anlatılamaz korku ve hayretle dolu hayvan ulumasının her noktasını itinayla bitiriyordu.

Sonra ulumayı birden kesti ve birkaç dakika bu ayak ve el üstüne çömelmiş pozunda kaldı doğrulmadan. Ve derken yüzünü yerlere yaklaştırarak mırıldanmaya başladı.

– Kardeşler... kardeşceğizler... beyefendıler Canım kardeşlerim... Bana acıyınız... N'olursunuz beyefendıler...

Bunun da nasıl bir etki bırakacağını dinliyor pozunda kaldı.

Sonra ayağa fırladı ve tam bir saat soluk almadan ana avrat sövdü, küfürler savurdu.

– Uuuu... sizi gidi... anasını, avradını... diye bağırıyor, kan çanağına dönmüş gözlerini korkunç şekilde oynatıyordu.

– Uuuuu... dinini, imanını... eşiktekini, beşiktekini, yedi ceddini, sülalesini...

Yüzü tebeşir gibi bembeyaz olmuş nöbetçi er, bunalıp korkudan ağlayarak tüfeğin namlusu ile kapıyı dürtüyor, ne yapacağını şaşırarak ikide bir bağırıyordu:

– Vuracağım! Vallahi de vuracağım, billahi de vuracağım! Duyuyon mu lan?

Ama ateş edemiyordu, edemezdi de. Hapishanede isyan çıkmadıkça idama mahkûm edilmiş olanlara ateş etmek yasaktı, Çingene ise dişlerini gıcırdatıyor, küfür ediyor, tükürüyordu. İnsan beyni, ölüm dirim arasındaki, anlatılmayacak kesinlikte olan bir sınırda olmasına dayanamıyor ve rüzgarın kuruttuğu bir kil toprağı gibi bin parça oluyordu.

Çingene'yi götürmek üzere geceleyin hücresine geldikleri zaman, Çingene birden canlandı, çarçabuk toparlandı. Ağzında şimdi daha fazla ağdalı salya birikiyordu, ama yanakları pembeleşti ve gözlerinde eski, biraz vahşice kurnazlığı parladı.

– Kim asacak, ha? Yeni olan mı? Oğlanın daha eli yatık değil.

Memur kısa kesti:

– Bunlar sizin işiniz değildir.

54

– Aaaaa? Beyefendi cenapları, nasıl da olmasın? Sizi mi asacaklar, beni mi? Kement için bari bol sabun emredin, devlet malı nasılsa.

– Peki, peki, anlaşıldı. Lütfen susunuz.

Ama Çingene başgardiyanı göstererek devam etti:

– Baksanıza... Buyurun, bok herifin yağlı suratına bir bakın. İndirmiş, vallahi indirmiş gövdesine devletin malını.

– Sus, lan!

– Dediğim gibi... Acımazsınız sabuna, değil mi? Çingene bir kahkaha attı. Ama ağzın ağdalı tadı daha da arttı, ayakları bir hoş oldu. Fakat gene de avluya çıkarak avaz avaza bağırmayı da becerdi:

– He'y! Kim var orada? Bengal kontunun arabasını gönderin!

5
ÖP VE SUS

Beş tedhişçi ile ilgili karar hemen kesinleşti ve aynı gün onaylandı. Idam kararının ne zaman infaz edileceği mahkûmlara söylenmemişti, ama her zamanki usullerine bakılırsa, aynı gece yada çok çok ertesi gece asılacaklarını anladılar. Ertesı gün, yani Perşembe günü yakınlarıyla görüşmeyi isteyip istemediklerini sordular. O zaman hepsi de ıdamın Cuma günü şafak vakti infaz edileceğini kesinlikle öğrendiler.

Tanya Kovalçuk'un akrabası, yakını yoktu. Çok uzak olan akrabaları, Ukrayna'nın ücra bir köşesinde oturuyorlardı. Ve herhalde ne mahkemeden, ne de idamlardan haberı vardı onların. Musya ile Verner, -yani kim olduklarını açıklamadıkları ıçin- akrabaları söz konusu olamazdı. Ve böylece yalnız iki mahkûm, Sergey Golovin ile Vasiliy Kaşırın, akrabalarıyla görüştürülecekti. İkisi de gerilim ve heyecan ıçinde şimdi bu görüşmeyi bekliyor, ama ihtiyarlarını son görüşmeden, oğullarını son defa öpmelerinden men de edemiyorlardı.

Bu görüşmeden dolayı en çok üzüntü duyan Sergey Golovın'dı. Annesini, babasını çok seviyordu o, zaten çok az once onlarla görüşmüştü ve şimdi bu görüşme nasıl olacak boyle, diye vücudundaki tüyler diken diken oluyordu.

İnsanın beynini sekteye uğratan deliliği, dehşeti, vahşetiyle inanılmaz, insanlık dışı birşey olan idamı göz önüne getirmek bile, bu kısa, anlaşılmaz vaktin hatta hayatın da ötesinde olan bir iki dakikayı düşünmekten daha kolay, daha az korkunçtu. Sergey'in insan beyni; ne diyeceğini, nasıl davranacağını, anasına babasına nasıl bakacağını anlamayı reddediyordu. En basit ve her zamanki şey: Büyüklerin elini sıkmak, onları öpmek, «merhaba, baba» demek insanlık dışı, delice riyakarlığıyla insan gücü dışında, şimdi müthiş bir iş gibi görünüyordu.

Karardan sonra mahkûmları, Tanya Kovalçuk'un düşündüğü gibi bir araya kapamadılar. Herkes atıldığı hücrede yalnız başına kaldı. Ve o sabah saat on bire, yani anasının babasının gelme saatine kadar Sergey Golovin hücresini deli gibi adımladı durdu. Sakalını sürekli çimdikledi, iki de bir yüzünü buruşturdu ve bir şeyler mırıldandı. Bazen hücresinde hızla yürürken birden duruyor, ciğerine hava çekiyor ve sonra su altına dalarak biraz fazla kalmış bir insan gibi, havayı birden salıyor ve ağır ağır soluyordu. Ama çok sağlıklı olduğundan, genç hayatı içini çok sağlam, hiçbir zaman kopmayacakmış gibi doldurduğundan, bu en dayanılmaz, en ıstıraplı anlarda bile kanı ince cildinin altında oynaşıyor, yanaklarını boyuyordu ve gözleri mavi mavi, saf saf ışıldamaya devam ediyordu, Sergey'ın.

Ama her şey Sergey'in düşündüğünden çok daha iyi oldu.

Onları görüştürdükleri odaya ilkin babası, emekli albay Nikolay Sergeyeviç Golovin girdi. Saçı, sakalı, yüzü, elleri bembeyazdı. Kardan bir heykel insan kılığına sokulmuş gibi görünüyordu. Sırtında hep aynı üniformasının eski ama çok iyi temizlenmiş, benzin kokan ceketi vardı. Odaya azimli, kararlı, sertçe, tek tek attığı adımlarıyla girdi. Beyaz, kupkuru elini oğluna uzattı ve yüksek sesle:

– Merhaba, Sergey! Dedi.

Arkasından ufacık adımlarla annesi geliyor, tuhaf tuhaf gülümsüyordu. Ama o da oğlunun elini sıktı ve yüksek sesle:

– Merhaba Sergeyciğim, yavrum, dedi. Oğlunu öptü ve sessizce oturdu. Boynuna atılmadı, ağlamadı, bağırıp çağırmadı. Sergey'in o kadar çok korktuğu, onu perişan edecek herhangi bir harekette bulunmadı. Sadece oğlunu öptü, öptü ve hiç konuşmadan oturdu. Ve hatta tir tir titreyen elleriyle siyah ipekli eteğini düzeltti.

Sergey, bir önceki gece albayın sabaha kadar çalışma odasına kapanarak, bütün varlığıyla, bütün gücüyle bu görüşmede nasıl davranacağını düşündüğünü bilmiyordu elbette. Albay kendi kendine kesinlikle: «Oğlumuzun son dakikalarını dayanılmaz bir hale sokmamalıyız, onu teselli etmeliyiz, son ıstırabını hafifletmeliyiz» diyordu. Ve böylece yarınki görüşmede söylenecek her olası cümleyi, her hareketi titizlikle tartıyor, ölçüp biçiyordu. Ama zihni karışıyordu bazen, hazırladığı bütün sözleri unutuyordu ve muşamba kaplı divanın bir köşesinde acı acı ağlıyordu, albay. Sabahleyin karısına görüşmede nasıl davranacağını sıkı sıkı tembih etti.

– Hepsinden önemlisi, oğlunu öp ve sus, anladın mı? diye öğretiyordu karısına. Daha sonra, bırak bir iki dakika geçsin, öyle konuşursun. Ama ilk öpeceğin zaman sus. Hemen öper öpmez konuşmaya başlamayasın, anlıyor musun? Yoksa şaşırıp gereksiz bir şeyi ağzından kaçırırsın.

Annesi gözyaşlarını döke döke:

– Anlıyorum, Nikolay Sergeyeviç, anlıyorum, diyordu.

– Ve ağlamayasın, ha! Allah seni ağlamaktan korusun! Bana bak, kocakarı, kendi elinle öldürmüş olursun oğlunu ağlamaya bir başladın mı, anlıyor musun?

– Sen... sen... kendin... niye ağlıyorsun, öyleyse?

– Sizin gibi karı milletiyle gel de ağlama. Ondan. Ağlamayacaksın. Duyuyor musun?

– Peki... Nikolay Sergeyeviç, peki.

Albay, arabada bir kez daha öğütlerini tekrarlamayı düşündü, ama unuttu. Ve böylece ikisi hiç konuşmadan oturuyorlardı arabada. Kamburu çıkmış iki ak saçlı ihtiyar, oturup kendi düşüncelerine dalmışlardı. O gün bayram arifesiydi ve şehrin sokakları, neşeli bir kalabalıkla dolup taşıyordu.

Oturdular. Albay ise daha önce hazırlayıp talim ettiği pozda ayakta duruyordu; bir elini üniformasının -ceketininiki düğmesi arasına sokarak. Sergey bir saniye kadar oturdu oturmadı, annesinin buruşuk ihtiyar yüzüyle çok yakından karşılaştı ve hemen ayağa fırladı.

Annesi rica etti:

– Otur, yavrucuğum.

– Otur, Sergey, dedi babası.

Bir an sustular. Annesi tuhaf tuhaf gülümsemeye devam etti.

– Başvurmadığımız makam kalmadı, Seryoja, yavrum.

– Bunu ne diye yaptınız, anneciğim? Bunu yapmamalıydınız.

Albay sertçe müdahale etti:

– Mecburduk bunu yapmaya, Sergey. Ananın babanın senden yüzlerini çevirdiklerini düşünmeyesin diye.

Gene biraz sustular. Konuşmak çok zordu, ağzında bir şeyler gevelemenin anlamı yoktu çünkü. Her şey zaten anlamını yitirmişti ve her şey bir tek anlama geliyordu: Ölüm! Sergey, babasının tertemiz, benzin kokan ceketine bakarak düşündü: «Şimdi emireri yok, demek kendi eliyle

temizliyor. Peki, ben nasıl olur da farkına varmıyordum, ne zaman temizlediğinin? Herhalde sabah çok erkenden temizliyor... Böyle olacak.» Sonra durup dururken sordu:

– Kardeşim ne yapıyor? İyi mi? Annesi acele acele:

– Ninacık hiçbir şey bilmiyor... diyecek oldu, ama albay ciddiyetle sözünü kesti:

– Niye yalan söylüyorsun? Çocuk gazetelerde okudu. Sergey... bilmelisin ki... bütün yakınların... hep... hep... şey... seni düşünüyor... hep...

Sözüne devam edemedi, durdu. Ve o anda annesinin yüzü karıştı, yüz çizgileri eridi, silindi, titreşti, ıslandı, tanınmaz oldu... Soluk gözlerini açmaya çalışıyordu. Soluğu sıklaşıyordu, kısalıyordu, hırıltı ile çıkıyordu.

Dudaklarını kıpırdatmadan sadece:

– Se... Ser... Ser... Se... diye tekrarlıyordu. Se... Ser...

– Anneciğim benim!

Ama albay bir adım ileri attı ve ceketinin her kırışığı, yüzünün her buruşuğuyla titreyerek, ak pak, şimdi ölü aklığı içindeki yüzüyle kıvrana kıvrana, insanüstü bir güçle, kendi kendini görünmeye zorladığı sertlikle -ne kadar acıklı ve ne kadar korkunç olduğunu anlamadan- karısına haykırdı:

– Sus, kadın! Sus! Eziyet etme ona! Eziyet etme ona! Etme! Ölecek o! Etme eziyet ona!

Fakat ihtiyar kadın korkarak zaten susuyordu, albay ise hâlâ göğsü hizasında sıktığı yumruklarını sallayarak bağırmaya devam ediyordu:

– Eziyet etme oğluna!

Sonra bir iki adım geri gitti, daha beter titremeye başlayan elini ceketinin iki düğmesi arasına soktu ve yüksek

sesle, zoraki sükunetle beyazlaşmış dudakları arasından sordu:

– Ne zaman?

Sergey aynı beyazlıkta olan dudaklarıyla cevap verdi:

– Yarın sabah.

Annesi yere bakıyor, dudaklarını kıpırdatıyordu. Hiçbir şey duymuyor gibiydi. Tuhaf bir hali vardı. Ve gene dudaklarını bir şey çiğniyormuş gibi oynata oynata söylemedi, hayır... sadece ağzından düşürdü şimdi çok acayip görünen cümleyi:

– Nina seni öpmemizi söyledi, Seryoja yavrum.

– Sen de onu benim tarafımdan öp.

– Peki. Bir de Hıvostov ailesinin sana pek çok selamları var.

– Kimden? Ha... teşekkür.

– Hadi, zaman geldi, gidelim. Kalk ana, gitmeliyiz.

İkisi, dizleri tutmayan anayı ayağa kaldırdılar. Sonra albay karısına emretti:

– Vedalaş! Takdis et oğlunu.

O da, kendisine söylenenleri aynen yaptı. Oğlunu bir istavrozla takdis etti, kısa bir öpücükle öptü. Ama durmadan başını sallıyor, anlamsız anlamsız mırıldanıyordu:

– Hayır... Hayır... Böyle değil. Hayır... Hayır... Ah sonra, sonra ne yapacağım ben? Ah, ne diyeceğim?.. Hayır... böyle değil.

Babası:

– Sergey, elveda! dedi.

Erkekçe el sıkıştılar ve birbirlerini severek, ama çok kısa bir öpücükle öptüler. Sergey bir şey diyecekti:

– ...Sen...

– Evet? diye sordu babası, soluğunu tutarak, Annesi ise başını sallıyor, hep yeni baştan tekrarlıyordu:

– Böyle değil... Hayır... Böyle değil... Sonra ne diyeceğim ben? ne?..

Kadın bu arada gene oturmaya vakit buldu ve bütün vücudu ile sallanıyordu şimdi.

Sergey gene bir şey söylemek istedi babasına:

– Sen...

Ve bu arada yüzü bir çocuk yüzü gibi çok acıklı bir şekilde buruştu, gözleri yaşla dolup taştı. Gözyaşlarının pırıldayan, ışığı yansıyan perdesi arasından kendi yüzüne çok yakın olan babasının ak yüzünü gördü, babasının da gözleri kendisininki gibi idi.

– Baba... Sen... Sen asil bir insansın...

Albay ürktü:

– Yok canım! Yok canım!

Ve birden kopmış, sapından kırılmış gibi, başı oğlunun omzuna düştü. Bir zamanlar oğlundan daha uzun boyluydu, şimdiyse yanında ufacık tefecik kalıyor, ak, yumuşacık tüylü başı beyaz bir yumak gibi oğlunun omzunda yatıyordu. İkisi de durmadan, birbirlerini öpüyorlardı. Hiç konuşmadan öpüyorlardı birbirlerini. Oğlu babasının yumuşacık ak saçlarını, babası oğlunun hapishane önlüğünü okşuyordu.

Arkalarında yüksek bir ses duyuldu:

– Ya ben?

Başlarını çevirdiler. Arkalarında ana duruyordu ve öfke, hiddetle onlara bakıyordu. Albay ona bağırdı:

– Ne var ana? Ne var?

Ama o başını sallayarak, delice fakat her duygusunu birden açıklayan bir tavırla soruyordu onlara:

– Ya ben? Siz öpüşüyorsunuz. Ya ben? Erkeksiniz siz. Evet. Anayım ben... ana!

Sergey ona atıldı:

– Anneciğim benim! Anneciğim benim!

Ve bundan sonra olanlar anlatılamaz, anlatılmamalıdır da...

Albayın son sözleri:

– Seni ölüme takdis ediyorum, oğlum. Bir subaya yakışır gibi cesur öl.

Ve gittiler onlar. Her nasılsa gittiler. Daha demin buracıktaydılar, duruyorlardı, konuşuyorlardı. Ve... gittiler... Burada ana oturuyordu, baba ise orada duruyordu: Nasıl oldu, nasıl gittiler? Hücresine dönünce Sergey ranzasına uzandı, yüzünü asker görmesin diye duvara çevirdi ve uzun uzun ağladı. Sonra ağlamaktan yoruldu ve derin bir uykuya daldı.

•

Vasiliy Kaşirin'e sadece annesi geldi. Zengin bir tüccar olan babası, oğlunu görmek istemiyordu. Vasiliy, odada bir ileri bir geri dolaşarak ve soğuktan titreyerek karşıladı yaşlı kadını. Oysaki oda, ılık ve hatta sıcaktı. Görüşmeleri kısa ve çok sıkıcı oldu.

Ne diye geldiniz, anne? Hem bana eziyet, hem kendinize...

– Ah bunu niye yaptın, Vasya? Niye yaptın bunu? Niye? Allahım sen bilirsin!

Yaşlı kadın siyah, yünlü başörtüsünün ucuyla gözlerini sıle sıle ağlıyordu. Ve kendisinin de, ağabeylerinin de aptal, kara cahil, hiç bir şey anlamayan analarına daima bağırma huyunu edinmiş olduğundan, şimdi odayı köşeden köşeye boylamayı kesti, durdu ve hâlâ soğuktan titreyerek anasına öfkeyle bağırdı:

– Al sana işte! Biliyordum ben, böyle olacağını biliyordum. Kara cahilsiniz, bir şey bilmiyorsunuz, bir şey anladığınız yok! Yok işte, yok!

– Peki, peki, öyle olsun. Niye titriyorsun, üşüyor musun?

Vasiliy kısa kesti:

– Üşüyorum!

Ve sonra gene, arada bir öfkeyle annesine bakarak, dolaşmaya koyuldu.

– Ne o, oğlum, üşüttün mü yoksa?

– Amma da yaptınız anne. Ne üşütmesi, insanı...

Ve elini umutsuzlukla salladı. Yaşlı kadın «bizimki daha tee Pazartesi günü bayram börekleri için bize hamur kurdurdu,» diyecek oldu, ama ürktü nedense ve dövünmeye başladı:

– Dedim ben herife, «öz oğlun o senin, gel vedalaş» diye. Ih... ıh... Nuh diyor, peygamber demiyor, koca katır...

– Şeytan görsün suratını. Babam yok benim, anladın mı? Böyle baba olmaktansa hiç olmasın, daha iyi. Ömrü

boyunca üçkağıtçı, dalavericinin biriydi, şimdı mi değişecek?

– Vasyacığım, tövbe de, tövbe. Sus oğlum, sus. Öz babandan nasıl konuşursun böyle.

Yaşlı kadın sitemle kasıldı oturduğu yerde.

– Evet, konuşurum ben, böyle babadan n'olacak?

– Ayol, öz babandır o senin, oğlum?

– Hadi oradan, ne Öz babası?

Durum çok tuhaf, çok anlamsız olmaya başladı. Vasiliy'in önünde ölüm vardı, buradaysa miskin, boş gereksiz bir şey baş göstermeye başlıyordu. Ve sözler yere atılmış fındık fıstık kabukları gibi çıtırdıyordu. Üzüntüden, ömrü boyunca ailesiyle kendisi arasında duvar gibi dikilen ve şimdi bile, ölümüne birkaç saat kala ufak, aptal, rezil, bön bön bakan, çapaklı gözlerini açmaya çalışıp anlaşamazlıktan neredeyse ağlayarak bağırdı Vasiliy:

– Yahu, nasıl anlamıyorsun, anne? Beni asacaklar! Asacaklar! Bunun ne demek olduğunu anlamıyor musunuz? Hâlâ mı anlamıyorsunuz? Asacaklar! Oldu mu şimdi?

Yaşlı kadın ise bar bar bağırmaya devam etti:

– Dokunmasaydın kimseye! Kimse de seni...

– Allahım, yarabbim! Bu ne, nedir bu? Böylesi hayvanlar arasında bile olmaz. Oğlunuz muyum ben, yabancınız mı?

Vasiliy ağlamaya başladı ve köşeye çekilip orada oturdu. Yaşlı kadın da kendi köşesinde ağlıyordu. İkisi de bir an için insan sevgisiyle birbirine yakınlaşmaktan ve hiç değilse bu kuvvetli duygularıyla bekleyen ölüme karşı

koymaktan aciz, soğuk yüreklerini ısıtmayan yalnızlığın doğurduğu gözyaşlarını döküyorlardı.

Sonra ana:

– Bana soruyorsun, annen miyim ben senin diye?.. Görmüyor musun oğlum, saçlarıma daha ak düşmemişken bu son birkaç gün içerisinde bembeyaz oldu başım. Çöktüm, çok ihtiyarladım birdenbire. Sen de bağırıyorsun, sitem ediyorsun bana...

– Peki, anne, peki. Özür dilerim. Haydi, vakit geldi, gidin artık. Zamanınız geldi. Kardeşlerimi öpün olur mu?

– Ana değil miyim ben? Evladıma acımıyor muyum ben?

... Ve nihayet gitti ana. Ağlayarak gitti. Acı acı, uzun uzun ağladı. Başörtüsünün ucu ile gözlerini sile sile ağlıyordu, önündeki yolu görmeden. Hapishaneden uzaklaştıkça gözyaşları daha çok dökülüyor, daha da acı oluyordu. Ne yaptığını bilmeden tekrar döndü, hapishane önüne kadar geldi. Şaşkınlaştı, sonra doğup büyüdüğü, ömrünü tükettiği şehirde yolunu yitirdi ana. Terkedilmiş, boş, içinde tek tük, dalları kırılmış ağaçları olan ufak bir bahçeye saptı; karın daha yeni eridiği ıslak bir banka oturdu. Ve ancak o zaman iyice anladı: **Oğlunu yarın şafak vakti asacaklar.**

Yaşlı kadın hemen ayağa fırladı, bir yerlere koşmak istedi. Ama başı dönerek yere yıkıldı. Patikanın toprağı donmuş, buzun üstü hafif erimeye başlamıştı. Toprak kaygandı, ihtiyar kadın kalkamadı, doğrulamadı bir türlü. Dirseklerine abanarak dizlerinde doğrulmak istedi, olmadı, tekrar yere düştü. Siyah başörtüsü başından kaydı, incecik bembeyaz saçları arasında, tepede saçları dökülmüş ufak, çıplak bir yer göründü. Kadın aklını oynatarak şimdi her nedense oğlunun düğününde, ziyafet sofrasında görüyordu kendini. O da şarap içmişti ve şimdi başı dönüyordu.

66

Üstü buz kaplı toprakta kıpırdıyordu, emeklemek istiyordu, başını sallıyordu. Daha fazla şarap içmemek için, yalvarıyordu:

– İçmem daha! Vallahi içemem! Yapmayın, ne olursunuz.

Ama onu kimse dinlemiyordu, durmadan şarap döküyorlardı. Durmadan, durmadan döküyorlardı ağzına.

Başkalarının sarhoş kahkahalarından yüreği sızlıyordu ananın, içi bulanıyordu vahşi düğün oyunlarından, sarhoş kahkahalarından, ama onu dinleyen yoktu. Şarap döküyorlardı ona durmadan, durmadan döküyorlardı.

6

SAAT YELKOVANI KOŞUYOR

İdama mahkûm edilmiş tedhişçilerin atıldıkları kalede eski bir saat kulesi vardı. Kulenin saati çok eski tipten bir saattı. Yarım saatte, çeyrek saatte, tam saatte bir, çok kederli, yükseklerde ağır ağır eriyen bir ezgiyle çalıyordu. Yüksekten uçan göçmen kuşların hazin ötüşlerine benzeyen bir sesti bu. Gündüzleri bu tuhaf ve hazin ezgi, şehrin kaleye çok yakın olan büyük ve kalabalık sokağının gürültüsünde kayboluyordu. Tramvaylar durmadan çalışıyor, yolculara işaret veriyorlardı. Arabalar geçiyor, atların nalları vuruyordu kaldırıma, dönemeçlerde hafifçe sallanan otomobillerin çok ilerisine gönderdikleri korna sesleri karışıyordu bu vaveylaya. Şehrin dolaylarından, bayram kazançlarına tamah eden yüzlerce atlı payton doluşmuştu şehre ve kısa boylu atların çıngırakları havayı sesleriyle dolduruyor, titretiyordu. İnsan sesleri de yayılıyordu sokaklarda: Bunlar, bayram arifesinin biraz sarhoş, neşeli konuşmaları, gülüşmeleriydi. Bu ses kalabalığına, yeni gelen baharın müjdecisi; soğuğu kırılan karları eriten havanın ılıklığı, sokaklarda bulanık su birikintileri, bulvarın tomurcukları şişmiş, kabukları siyahlaşmış ağaç gövdeleri hoş bir uyum yaratıyordu. Çok geniş, nemli darbelerle lodos esiyordu. Ve havanın minnacık, taptaze parçacıklarının, sahilleri olmayan, hür enginlere doğru uyumlu bir uçuşla

nasıl aktıkları ve uçarken nasıl neşeyle güldükleri, hani nerdeyse gözle seçilebiliyordu.

Sokak, geceleyin kocaman elektrik güneşlerinin terkedilmiş ışıklarında, yalnız başına durgunlaşıp susuyordu. Yamyassı, çıkıntısız duvarlarında bir tek ışığın yanmadığı kocaman kale, karanlığa ve sessizliğe bürünüyor ve oldum olası canlı, hareketli olan şehirle kendi arasında hareketsizlik, karanlık ve sessizlik sınırını çiziyordu. İşte o zamanlar saat kulesinin, kuledeki saatin çalışı duyulmaya başlıyordu. Toprakların yabancısı olan garip ezgisi ağır ağır, hazin hazin doğuyor ve yükseklerde sönüyordu. Bir daha doğuyor ve yükseklerde sönüyordu. Bir daha doğuyor kulağı aldatarak, bir süre acıklı acıklı çınlıyor ve sonra yavaşçacık kopuyor; biraz sonra yeni baştan hazin bir nağme ile çınlamak için. Erişilemeyen yükseklerden gelen, ezgi ince ince inleyen bu ezgi, bir kaba, iri ve saydam cam damlacıklarını düşürüyordu. Bunlar, -saatleri ve dakikaları- bir bir düşüp inliyorlar mıydı, yoksa göçmen kuşları gibi uçuşup ötüyorlar mıydı?..

Mahkûmların teker teker kapatıldıkları hücrelerden gece gündüz yalnız bu saat çalması duyuluyordu. Bu ses damdan, tavanlardan, duvarların kalınlığı arasından süzülüyordu içeri ve sessizliği titreterek birden kayboluyordu. Sonra gene ve gene, hiç beklenilmeyen bir anda birden dönüyordu hücrelerine. Bazen saatin bu çalışını unutuyorlardı, duymuyorlardı, farkına varmıyorlardı. Bazen de artık sessizliğe güvenmeden, ümitsizliğe kapılarak saatin çalışından çalışına kadar yaşıyorlardı mahkûmlar.

Bu hapishane, yalnız çok önemli suçlulara ayrılmıştı. Başka hiçbir hapishaneye benzemeyen düzeni vardı onun; kalenin duvar köşeleri gibi amansız ve zalim, sert ve kesin. Zulümde de bir asalet payı olabiliyorsa -her nasılsa- bu

kör, ölü, resmi dilsizliğe bürünmüş, en hafif soluk alınmasına, en ufak hışırtıya hemen kulak kabartan bu sessizlikte de kendine özgü bir asalet payı vardı.

Ve kaçışan dakikaların bu resmi, kederli çalışıyla hafif sallanmaya başlayan sessizlikte, canlı olan her şeyden tecrit edilmiş beş insan, -iki kadın ve üç erkek- gecenin başlamasını, şafağın sökmesini ve idamlarını bekliyorlardı ve herkes kendi ölümüne, kendine göre hazırlanıyordu

7
ÖLÜM YOK

Tanya Kovalçuk, ömrü boyunca yalnız başkalarını düşündü. Kendini hiç umursadığı yoktu. Şimdi de, gene yalnız başkaları için acı çekiyor, hasret ve ümitsizlik içinde kıvranıyordu. Onun için ölüm sadece Seryoja Golovin, Musya, Verner ve başka arkadaşları için çok eziyetli bir şeydi. Kendi ölümünü asla umursamıyor, kendi ölümü onu hiçbir biçimde ilgilendirmiyordu.

Şimdi de duruşmadaki zoraki sertliği ve metanetini telafi ederek saatlerce ağlıyordu: Böylesine ağlamayı ancak ömürleri boyunca büyük acı görmüş ihtiyar kadınlar yada çok genç, çok merhametli ve çok iyi yürekli insanlar bilirler. Seryoja'nın şimdi belki sigarası yok, Verner ise alıştığı koyu sabah çayını içemiyor. Ve üstelik de ölüme mahkûm... Bu düşünce onu idam edilme düşüncesinden çok daha fazla eziyordu. İdam; ne olacak, kaçınılmaz, hatta ona çok yabancı bir şeydi, onu fazla düşünmeye de değmiyordu: Ama sigara tiryakisi olan bir adamın hapishanede, hele hele idama az kala sigarasız, tütünsüz kalışı ne demek? Buna dayanmak çok zordu. Hep bir arada yaşadıkları zamanlardan kalma cana yakın, ufak tefek tatlı ayrıntıları hatırl:yor, bir bir aklından geçiriyordu Tanya. Ve Sergey'in, anne ve babasıyla nasıl karşılaşacağını göz önüne getirerek, korkusundan yüreği titriyordu.

Musya'yı çok başka bir acıma duygusuyla düşünüyordu. Musya'nın hayli zamandan beri Verner'i sevdiğinin farkına varmıştı. Bunu henüz kesinlikle bilmiyordu, sadece tahmin ediyordu Tanya. Ama gene de her ikisinin çok aydın, çok mutlu geleceğini hayalinden geçirmiyor değildi.

Tutuklanmalarından az önce Musya'nın parmağındaki üzerinde kafatası, iki kemik ve bir de dikenli taç resmi bulunan yüzüğe gözü takılmıştı. Tanya Kovalçuk sık sık bu yüzüğe bakar, bunu ölüme terkedilmiş olanların sembolü olarak kabul ederdi ve bunun için çok üzülürdü. Kimi şakadan kimi de bütün ciddiyetiyle ve çok üzülerek, Musya'ya bu yüzüğü çıkarması için yalvarırdı.

– Bana hediye etsene bu yüzüğü, diye yalvarıyordu Tanya.

– Hayır Tanyacığım, sana bu yüzüğü hediye edemem. Canım, üzülme, nasılsa yakınlarda parmağında bambaşka bir yüzüğün olacak.

Nedense bütün arkadaşları Tanya'nın yakınlarda evleneceğini düşünüyorlardı. O da buna çok üzülüyor, çok alınıyordu. Hiçbir koca filan düşündüğü yoktu Tanya'nın. Ve Musya ile aralarında geçen bu yarı ciddi, yarı şaka konuşmasını hatırlayarak, Musya'nın şimdi gerçekten mahkûm edilmiş olmasına tahammül edemiyordu. Ona karşı duyduğu ana şefkatinden, gözyaşlarından boğuluyor gibi oluyordu. Ve saatin her çalışında gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü kaldırıyor, ortalığı dinliyordu Tanya: Öteki hücrelerdeki arkadaşlar şimdi bu hüzünlü, bu ağır havalı ölüm çağırışı karşısında ne yapıyorlar, bunu nasıl karşılıyorlar?

Musya ise mutluydu.

Kocaman, boyundan çok daha büyük olan ve ona acayip, sanki başkasının giysilerini şakacıktan sırtına geçirmiş bir erkek çocuğu görünüşü veren hapishane önlüğü sırtında, aynı adımlarla hiç yorulmadan hücresini boyluyordu.

Önlüğün kolları fazla uzun geliyordu: Musya onları sıvamıştı ve şimdi kaba kumaştan dikili önlüğün geniş kol ağızlarından incecik, çocuk denecek kadar incecik, zayıf kolları; kaba, toprak bir testiden uzanan çiçek sapları gibi uzanıyordu. İnce, bembeyaz boynunu kaba ve sert kumaş tahriş ediyordu. Ve Musya arada bir iki eliyle boynundaki önlük yakasını çekiyor, tahriş edilmiş, kızarmış ve kabarmış derisini parmağıyla yokluyordu.

Musya yürüyordu; yürüyordu ve heyecanlanarak, yüzü kızararak insanlardan özür diliyordu. Ona, bu kadar genç, önemsiz, hayatında daha o kadar az iş yapmış, kahraman olmaktan çok uzak olan Musya'ya, ondan önce gerçek kahramanların, fikir uğruna her türlü işkenceye katlanan azizlerin öldükleri, en şerefli, en güzel bir ölümü uygun gördükleri, aynı ölümle öleceği için özür diliyordu. İnsanların iyiliğine, sevgilerine, Musaya'nın duygularını paylaşacaklarına sarsılmaz inancı vardı. Şimdi de onun yüzünden başkaları üzülecek, belki eziyet çekecekler, belki de ona çok fazla acıyacaklar, bunları düşündükçe yüzü kızarıyordu. Darağacında ölürken, çok uygunsuz bir harekette bulunuyormuş gibi.

Son görüşmelerde, avukatından zehir getirmesini isteyecek oldu, ama sonra birden aklına geldi: Ya başkaları onun korkak olduğunu yada başkalarına benzememek için zehirlendiğini düşünürse? Ya kimsenin gözüne çarpmadan, mütevazı bir şekilde ölmek varken, etrafında gürültü patırdı koparsa? Ve Musya avukatına hemen, acele acele:

– Şey, ne diyecektim? İstemez, istemez, diye ekledi

Şimdi ise bir tek isteği vardı: İnsanların hiç de kahraman olmadığını, ölümün pek o kadar korkulu bir şey olmadığını ispatlamak, anlatmak ve onlardan kendisine acımamalarını, kendisi için endişelenmemelerini rica etmek istiyordu. Ona, bu gencecik yaşta olan, hiçbir önemi olma-

yan bu genç kıza ölüm her nasılsa reva görülmüş, etrafında böylesine gürültü koparılmışsa, bunda kendisinin hiçbir kabahati, günahı yoktu, bunu açıklamak istiyordu Musya.

Gerçekten, töhmet altında kalan bir insan gibi, Musya da şimdi özür dilemeye, kendini haklı çıkarmaya çalışıyor, hayatını feda etmesinde yüceltici, asilleştirici, hayata gerçek bir değer verici bir anlam bulmaya çalışıyordu. Kendi kendine düşünüp taşınıyordu Musya:

– Evet, elbette ben daha çok gencim, daha çok uzun yıllar yaşabilirim ben. Amma...

Ve Musya şimdi fersiz ve karanlıkça görünen gençliğini, doğan güneşin parlak ışığında bir mum alevciğinin zayıf ışığına benzetiyordu. Hayatı -öylesine parlak, öylesine haşmetli bir hale- az zaman sonra, başına gösterişten uzak, mütevazı bir taç gibi giydirilecekti. Hayır, bu şerefe hak kazanmamıştı o.

Ama belki ruhunda, yüreğinde taşıdığı bu özellik, belki insanlara karşı olan sonsuz sevgisi, büyük kahramanlığa her an hazır oluşu, kendi kişiliğine asla önem vermeyişi onu haklı çıkarabilirdi? Yapmak istediği ve yapabildiği şeyleri tamamlayacak zaman bulamamıştı ki, ona vakit bırakmamışlardı ki. Onu mabedinin eşiğinde, tapınağının önünde öldürmüşlerdi.

Peki öyleyse, bu doğru ise ve böyle ise ve insan yaptığı şeyler kadar, yapmak istediği şeyler için de değerli olabiliyorsa, o zaman... belki de bu, fikir uğruna işkence çekme sembolü olan haleye hak kazanıyor?

Musya mahcup, düşünmeye devam ediyor:

«Acaba? Acaba layık mıyım ben? Böylesine önemsiz, böylesine gösterişsiz olan benim peşimden insanların ağlamalarına, dövünmelerine layık mıyım ben?»

Ve Musya'yı anlatılmaz bir mutluluk sarıyor. Hayır, artık bütün şüpheleri, bütün tereddütleri yersiz. O da aralarına kabul edilmiştir. O da, o aydın, o çağlar boyunca meydan ateşlerinde yakılmaya, işkencelere, idamlara bakmaksızın, yüce göklere doğru yükselebilenlerin saflarına kabul edilmiştir. Saydam, pırıl pırıl, huzur, barış, sınırlandırılmamış, sessiz sessiz ışıldayan, parlayan mutluluk. Yeryüzünden kopmuş, ayrılmış, başkalarının bilmediği hayat ve doğruluk güneşine yaklaşmış ve artık maddi varlığını yitirerek, şimdi onun ışığında havada tutunabiliyor ve havada uçuyor yavaşça.

«Bu mu, ölüm? Ama bu nasıl ölmek böyle?» diye düşünüyor Musya, büyük bir mutluluğa erişerek.

Yeryüzünde ne kadar bilgin, filozof, ne kadar cellat varsa hepsi şimdi hücresinde bir araya gelseler, önüne kitap, deri yüzen bıçak, balta ve ipler serseler, ölümün varoluşunu ispatlamaya, insanın ya kendi ölümüyle öldüğünü, yada başkasının eliyle öldürüldüğünü ve ölümsüzlük diye bir şeyin asla dünyada mevcut olmadığını anlatmaya çalışsalar, Musya'yı sadece hayrete düşürmüş olacaklardı. Nasıl mümkün? Ölmezlik nasıl olmazmış? O şimdı, bu anda bile ölümsüzdür. Daha nasıl ölüm, daha nasıl ölümsüzlük söz konusu olabilir? O şimdi hem ölmüş, hem de ölümsüzdür, ölümün içinde dipdiridir, hayatta iken olduğu gibi.

Ve hücresine, hücreyi berbat bir çürüme kokusuyla doldurarak çürümeye yüz tutmuş cesetli tabutu getirip ortaya bıraksalar ve ona:

– İnanmak istemiyordun, bak işte! Bu sensin! deseler, Musya tabuta bir göz atıp cevap verecekti:

– Hayır. Bu ben değilim.

Çürümenin tüyler ürpertici görüntüsüyle onu korkutarak bu cesedin onun ta kendisi olduğuna inandırmaya kalkışsalar, Musya yine de gülümseyerek:

– Hayır, diyecekti. Hayır. Siz böyle düşünüyorsunuz ama bu ceset ben değilim. Kendisiyle şimdi konuştuğunuz benim, o halde ben nasıl «bu şey» olabilirim?

– İyi ya, işte. Sende öleceksin ve bu hale geleceksin.

– Hayır, yanılıyorsunuz: Ölmeyeceğim ben!

– Ama az sonra idam edileceksin. İşte ip!

– Olsun, beni idam edecekler ama ben ölmeyeceğim. Ben şimdi, bu anda bile ölümsüzken daha nasıl öleyim?

Ve bilginler ve filozoflar ve cellatlar adım adım gerileyerek ve ürkerek diyeceklerdi o zaman:

– Dokunmayın bu hücreye. Burası, kutsal bir yerdir.

Musya daha başka neler düşünüyordu? Çok şey. Zira hayatın ipliği ölümle kopmuyordu ve rahat, düzgün bir nakışı işlemeye devam ediyordu. Bütün arkadaşlarını düşünüyordu. Elemle, kederle, acıyla idamlarını düşünenleri, uzakta olanları ve hep birlikte idam yerine çıkacak olan yakın arkadaşlarını. Vasiliy'e şaşıyordu, neden bu kadar heyecanlandığını anlamadan. Oysa hepsinden cesur olan, ölümle şakalaşan o değil miydi? Vasiliy ile birlikte kemerlerine, birkaç saat sonra kendilerinin ölümüne sebep olacak el bombalarını bağlarken, Tanya Kovalçuk'un elleri heyecandan tir tir titriyordu. Tanya'yı bu işi yapmaktan affettiler. Vasiliy ise muziplikler yapıyor, fır dönüyordu odada, öylesine temkinsiz davranıyordu ki, Verner dayanamadı, onu tersledi:

– Ölümle bu kadar alay edilmez, böylesine eğlenilmez!

Şimdi ne oldu da heyecanlanıyor? Musya'nın ruhuna bu anlaşılmaz heyecan öylesine yabancıydı ki az sonra

Vasiliy'i düşünmez, heyecanını araştırmaz oldu. Bunun yerine ölesiye Seryoja Golovin'i göresi, onunla şakalaşıp bir şeylere gülesi geldi. Biraz daha düşündü ve Verner'e olan hasreti bütün diğer duygularını bastırdı. Onu ikna edecekti, bir şeyler kabul ettirecekti ona. Ve hayalinde, Verner'in ayağını tek tek atıp, topuklarıyla toprağa sertçe basa basa, ölçülü yürüyüşünü hatırladı: Şimdi hücresinde onun yanında yürüyordu Musya. Hayalinde, bir ileri, bir geri gidiyorlar ve Musya ona şunları diyordu:

– Hayır, Verner, hayır cancağızım! Bütün bunlar önemsiz şeyler, X'i öldürdün mü, öldüremedin mi, mühim değil. Akıllısın sen, ama nedense hayatta satranç oynuyormuş gibi davranıyorsun: Bir piyonu aldın, bir başkasını ve o zaman bakarsın, partiyi kazandın. Ama önemli olan, Vernerciğim, bizim kendimizin de ölüme hazır oluşumuzdur. Anladın mı? Bu beyefendiler ne sanıyorlar? Ölümden daha korkulu bir şey yokmuş dünyada onlar için. Kendileri ölümü icat ettiler, kendileri de ondan ürküyorlar, bizi de korkutmak istiyorlar. Bana kalsa ne yapardım, biliyor musun? Tek başıma bir alay askerin önüne çıkıp onlara Brovningden ateş açardım. Olsun, ben tek olayım, onlar ise binlence kişi, kimseyi vurmayayım, bu da önemli değil. Önemli olan, onların kalabalık olmalarıdır. Ben ise tekim. Ve binlerce kişi, onu öldürmek için bir tek kişinin peşine düşerse, demek ki bu tek kişi, yeniyor davada. Vernerceğezim, inan dostum, bu böyledir.

Ama bu o kadar açık, öylesine aşikar ki, Verner'e bunu daha fazla ispatlamaya çalışmak abesti. Kendisi de anlıyor ya, Musya'nın ne demek istediğini? Belki de Musya'nın düşüncesi bir tek noktada durmak istemiyordu. Sonsuz ufukları gören, okşayıcı, yumuşacık gök maviliğinin bütün enginine, bütün derinliğine, onun bütün mutluluğuna erişen, tüy kadar hafif uçan kuşun bir yerde durmak istemediği gibi. Ve kule saati durmadan, kör sessizliğin huzurunu

kaçırarak, havayı hafifçe titreterek çalıyordu. Ve bu uyumlu, yabancı ve güzel saat sesi de Musya'nın düşüncelerine karışıyor, düşünceleri de çınlamaya başlıyordu: Uyumlu bir şekilde bir bir gözleri önünde kayarak geçen hayaller de müzik oluyordu. Sanki Musya sakin, karanlık bir gecede arabayla geniş ve dümdüz olan bir yolda bir yerlere gidiyordu. Arabanın yumuşak yayları hafif sağa sola sallanıyor ve atların koşumuna takılı çıngıraklar çınlıyor, ötüyordu yavaşça. Bütün endişeler, düşünceler geride kalmıştı, yorgun vücut eriyiverdi, karanlığa karıştı ve mutlu, sakin düşünceler rahat rahat birbirinden parlak hayaller meydana getiriyordu. Şimdi, renkleri, mutlu sükuneti, uyumu doya doya içine topluyordu. Kısa zaman önce asılarak idam edilmiş üç arkadaşını hatırlıyordu Musya. Yüzleri aydın, mutlu ve çok cana yakındı onların, hayatta iken olduklarından daha da çok. İnsan, dudaklarında gülümseyen selamıyla akşam gireceği dost evini, sabahtan böyle severek düşünüyor.

Musya, dolaşmaktan çok yoruldu. Yavaşçacık ranzaya uzandı ve yarı açık gözleriyle hayal kurmaya devam etti. Ve çıtı çıkmayan sessizliği hafifçe sallayarak kule saati çalıyor, hep çalıyordu. Ve saatin bir çalışından öteki çalışına kadar uzanan kıyılar içinde hayaller yüzüyordu sessizce, biri diğerinin ardından...

Musya düşünüyordu durmadan:

«Bu mu ölüm? Allahım, ne kadar güzel! Hayat mı yoksa? Bilmiyorum... Bilmiyorum... Bakayım, dinleyeyim...»

Hayli zamandan, neredeyse tutuklandığı günden beri işitme duygusu da kendi kendine hayaller kurmaya başlamıştı. Müziğe karşı çok duyarlı olan kulakları şimdi bu sessizlikte daha da duyarlaşmıştı ve bu sessizliğin içinde, önemsiz derecede az olan gerçek tanecikleriyle örülü astarda; koridorda yürüyen nöbetçilerin adımlarından, kule

saatinin çalışından, demir levhalarla kaplı damdaki rüzgarın tangırtısından, hışırdamasından, sokak fenerinin rüzgarda sallanıp gıcırdamasından, şimdi müzikal tablolar örüyor, yaratıyordu. Musya önce kulağındaki bu seslerden korkacak gibi oldu, bunları hastalıklı hayaller sanıyordu. Ama sonra tamamen sağlam olduğuna, bu müzik hayallerinin hastalıkla hiçbir ilgisinin olmadığına inandı ve bundan böyle kendini kulaklarındaki müziğe rahatça bıraktı.

Birdenbire, gayet net olarak bir asker bandosunun çalışını duydu. Hayretle gözlerini açtı, başını kaldırdı. Vakit geceydi, kule saati gene çalıyordu. «Demek gene başladı,» diye düşündü ve gözlerini dalmak üzere kapattı. Gözlerini kapar kapamaz gene müzik sesi duydu, şimdi, koca bir alay asker binanın köşesini sağdan dönerek, ayaklarını rap rap toprağa vurarak geçiyordu. İşte, ayakları donmuş toprağa bir-'ki, bir-'ki ölçülü vuruyor, bazı botların derisi gıcır gıcır gıcırdıyor, bazen bir ayak kayar gibi oluyor kaygan toprakta, sonra hemen dengeyi bularak uygun adımlarla yürümeye devam ediyor. Müzik yaklaşıyor. Hiç tanımadığı ama çok yüksek perdeden çalınan, canlı ezgili bir merasim marşı. Kalede bir bayram mı kutlanıyor?

Bando şimdi pencere hizasında, bütün hücre neşeli, ritmik, çeşitli perdeden uyumla çalınan marş sesiyle dolup taşıyor. Yalnız bir boru, kocaman, pirinçten bir boru olacak, arada bir tiz sesli falso yapıyor; ya notayı geciktiriyor yada ileri kaçıyor. Musya bu boruyu çalan genç erceğizin dikkatli, gayretli yüzünü görüyormuş gibi oluyor ve gülüyor.

Ve bütün bunlar uzaklaşıyor. Adımların sesi -bir-'ki, bir-'ki- uzakta ölüyor. Müzik sesi uzaktan daha da neşeli, daha da hoş. Boru, bir iki kez daha pirinç sesiyle falso yaparak çığlık atıyor ve her şey sönüyor. Ve derken kule saati, sessizliği belirli belirsiz kıpırdatarak ağır ağır ve çok kederli bir ezgiyle çınlıyor. «Gittiler!» diye düşünüyor

Musya üzülerek. Kaybolan neşeli, güldürücü seslere acıyor. Uzaklaşan erlere de acıyor, onları severek. Çünkü bu gayretli, pirinç boruları öttüren, botlarını gıcırdatan erler, Brovning'den ateş açmayı düşündüğü kimselerden çok daha başka.

– Ne olursunuz, azıcık, azıcık daha çalın! diye yalvarıyor Musya tatlı bir sesle, onları severek. Ve sesler bir daha geliyor. Üstüne eğiliyor, onu saydam bir buluta sarıyor ve göçmen kuşların haberciler gibi bağırarak hızla uçtukları yüksekliklere kaldırıyor Musya'yı. Sağa sola, aşağı yukarı uçuşuyor kuşlar, haberciler gibi bağrışarak. Çağırıyorlar, uzaklara uçacaklarını haber veriyorlar dört bir yana, dört bir yöne. Kanatlarını geniş geniş açıp çırpıyorlar ve karanlık onları kaldırarak tutuyor, aydınlığı kaldırıp tuttuğu gibi Havayı ortadan bölen çıkık, yuvarlak göğüslerinde topraktan, aşağıdan gelen şehrin mavi ışıkları yansıyor. Kalbi gitgide daha düzenli çarpmaya başlıyor Musya'nın, soluğu daha rahat, daha sakin. Ve Musya uykuya dalıyor. Yüzü yorgun ve çok beyaz, gözlerinin altı çukur, mor halkalar içerisinde, zayıflamış genç kız kolları öylesine incecik ki! Dudaklarında ise tatlı bir gülümseme titreşiyor hafifçe. Yarın, şafak vakti bu tatlı insan yüzü insanlık dışı bir kasılmayla çarpılacak, beyni koyu kanla dolup boğulacak, camlaşmış gözleri yuvalarından uğrayacak. Ama bugün sakin sakin uyuyor, işte Musya ve büyük ölmezliği içinde gülümsüyor.

Uyudu Musya.

Hapishane ise kendi sağır ve kuşkulu, kör ve ezeli bir tehlike işareti gibi uyanık hayatını sürdürüyor. Bir yerde yürüyorlar. Bir yerde fısıltı ile konuşuyorlar. Bir yerde tüfek tıkırdıyor. Ne o, bir çığlık mı? Belki de hiç kimse bağırmada, sessizlikten kulak aldanıyor.

Ses çıkarmadan kapının gözetleme deliği açıldı. Karanlık delikte kara, bıyıklı bir surat göründü. Surat uzun uzun, gözlerini hayretten dört açarak uykuda gülümseyen Musya'ya bakıyor ve gözüktüğü gibi tekrar karanlıkta kayboluyor.

Kule saati çalıyor, saatleri bir bir vuruyor, uzun uzun, eziyetli vuruyor. Gece yarısına doğru yorulmuş saatler, şimdi yüksek bir dağın tepesine tırmanıyor gibi. Ama yokuş gittikçe dikleşiyor, saatlerin çıkışı gittikçe ağırlaşıyor. Kayıyor saatler, tutunamayıp kayıyor ve inleyerek aşağı uçuyorlar. Sonra gene karanlık tepeye doğru tırmanmalarına güçlükle devam ediyorlar.

Bir yerde yürüyorlar. Bir yerde fısıldaşıyorlar. Ve artık fenerleri sönük kara arabalara atlar koşulmaya başlıyor.

8
ÖLÜM DE VAR, HAYAT DA VAR

Sergey Golovin için ölüm tamamen yabancı, onu hiçbir şekilde ilgilendirmeyen bir şeydi Sağlam yapılı, sağlıklı, neşeli bir gençti o. Öylesine rahat, öylesine aydınlık bir yaşama arzusu verilmişti ki doğuştan ona, hayat için zararlı olabilecek her fikir, her duygu organizmasında hiçbir iz bırakmadan hemen o saat kayboluyordu. Her türlü çizik, yara-bere, bıçak yarası, sivri şeylerin batması yada böcek sokması hemencecik iyileşiyordu. Böylece insan ruhlarını yaralayan her eziklik de az zaman sonra vücudu tarafından dışarı atılıyor, yok oluyordu. Ve her işe, hatta her eğlenceye bile -fotoğrafçılık olsun, bisiklet olsun, yada bir tedhiş hareketine hazırlık olsun- rahatça, hayat dolu bir ciddiyetle sarılıyordu. Onun için hayatta her şey iyi ve neşe vericiydi, her şey önemliydi, her şeyi en iyi bir şekilde yapmak gerekiyordu.

Ve o da her şeyi gerçekten çok iyi yapıyordu: Yelkeni mükemmel bir şekilde kullanıyordu. Gayet iyi bir nişancıydı. Dostluğu, sevgisi çok sağlam bağlara dayanıyordu ve namus sözü onun için olağanüstü bir yemindi. Arkadaşları ona sık sık takılıyorlardı: Bir sivil memur, herkesçe bilinen bir hergele yada bir casus, ona casus ve provokatör olmadığına yemin eder «namus sözünü» verdi mi, Sergey ona hemen inanacak ve arkadaşça elini sıkacak diye. Bir

tek kusuru vardı: Sesini çok beğenirdi, sesinin çok güzel olduğuna emindi. Oysaki müziğe en ufak bir yeteneği yoktu, rezil bir şekilde şarkı söylerdi; devrimci marşları söylerken bile falso yapardı. Arkadaşları ona güldükleri zaman çok alınırdı. Ciddi ciddi ve çok gücenik bir sesle:

– Ya siz hepiniz eşşeksiniz, yada ben eşşeğim, derdi.

. Arkadaşları da hep aynı ciddiyetle biraz düşünüp taşındıktan sonra oybirliğiyle karar verirlerdi:

– Herhalde eşek sen olacaksın, zaten sesinden de belli.

Ama çok iyi yürekli insanlarda olduğu gibi, onun bu ufak kusuru yüzünden, Sergey herkesçe, belki de erdemlerinden çok seviliyordu.

Ölümden korktuğu yoktu ve ölümü o kadar az düşünüyordu ki o felaket sabahı, Tanya Kovalçuk'un dairesinden ayrılmadan, bütün arkadaşlarından yalnız o tıka basa kahvaltısını yapmıştı. İştahla iki bardak sütlü çay içmişti, beş kapiklik koca francalayı da tek başına silip süpürmüştü. Sonra Verner'in önünde hiç dokunulmamış duran ekmeğe üzülerek baktı, nihayet dayanamadı:

– Niye kahvaltını yapmıyorsun? İçsene çayını, yesene ekmeğini, güç topla!

– Canım istemiyor!

– Eh, sen bilirsin. Öyleyse ben yiyeyim, olur mu?

– Amma da iştahın var, Seryoja!

Sergey cevap vereceğine, ağzında ekmek, avurtlarını şişire şişire, boğuk ve her zamanki falsolu sesiyle bir marş tutturdu:

«Yakıcı kasırgalar başımızda esiyor...»

Tutuklandıktan sonra, önce kederlenecek gibi oldu: «Beceremedik, berbat ettik her şeyi» diye. Ama hemen ar-

kasından karar verdi: «Şimdi iyi yapmamız gereken bir iş daha kalıyor: **Mertçe ölmek**!» Ve bunu düşündükten sonra açıldı. Söylemesi tuhaf, ama kalede geçirdiği ikinci sabah, Müller adında herhangi bir almanın olmayacak derecede rasyonel ve çok beğendiği bir sistemine göre jimnastik yapmaya başlamıştı: Çırılçıplak soyunuyor ve onu kuşkulu bir hayretle delikten gözetleyen askeri büsbütün şaşkına uğratarak, sistemin on sekiz hareketinin hepsini de teker teker yapıyordu. Müller jimnastik sisteminin bedava propagandisti olarak, nöbetçi erin delikten büyük bir hayretle, şaşkınlıktan gözlerini fal taşı gibi açarak seyretmesinden özel bir memnunluk duyuyordu.

Erden bir cevap alamayacağını bile bile, şimdi ona, gözetleme deliğinden dikilen göze:

– İyi şey, doğrusu. Bedene güç veriyor, kardeş. Alayınızda da bu sistemle jimnastik yaptırılsa çok iyi olur, diye dostça ve ikna edici bir eda ile seslendi. Nöbetçi erin ise kendisini keçileri kaçırmış sandığını bilmiyordu Sergey.

Ölüm heyecanı onu arada bir, kısa itişlerle yoklamaya başlıyordu. Sanki birisi aşağıdan uzanarak var gücüyle yürek nahiyesine yumruk indiriyordu zaman zaman. Heyecandan çok, acı veriyordu bu yumruk darbeleri. Sonra bu duygu tam unutulmaya başlarken bir daha doğuyordu ve her defasında daha uzun sürüyor, daha güçlü oluyordu. Ve artık belirli bir dayanılmaz heyecan şeklini almaya başlıyordu.

Sergey hayretle düşündü:

– Korkuyor muyum yoksa? Böyle saçmalık da olur mu hiç?

Heyecanlanan o değildi; genç, sağlam bedeni heyecanlanıyor ve ne alman asıllı Müller'in jimnastiğiyle, ne de soğuk suda yıkanmalarla onu aldatamıyordu. Soğuk su ile yıkandıktan sonra tazelik ve güç kazandıkça, bu ani olarak

gelen heyecan duygusu daha da kesinleşiyor, daha da dayanılmaz bir hal alıyordu. Derin uykudan, beden terbiyesinden ve soğuk sudan sonra, Sergey kendini serbest hayattakinden de güçlü, yaşamak arzusuyla dolu hissettiği sabah saatlerinde, ani olarak şimdi çok kesinleşmiş ve ona hâlâ çok yabancı olan o heyecanı da duyuyordu. Bunun farkına vararak düşündü:

«Amma da aptal şey, Sergey kardeş! Daha kolay ölmesi için onu güçlendirmeyeceksin, zayıf düşüreceksin, anladın mı? Vay enayi vay!»

Ve o saat, jimnastiği de, soğuk su ile yıkanmayı da bıraktı. Gözetleme deliğindeki ere durumu izah etti.

– Sen vazgeçtiğime bakma, haa! İyi şeydir bu, kardeş! Yalnız asılacak olanlara yaramaz. Ama ötekiler için çok, hem de çok faydalı şey doğrusu!

Gerçekten hafifler gibi oldu. Daha da çok zayıflamak için yemeğinden de kesmek istedi. Ama şimdi temiz hava ve jimnastik olmadığı halde bile kurt gibi acıkıyor, Sergey de dayanamayıp bütün önüne koyduklarını yiyordu. O zaman buna bir çare buldu. Daha yemeğe başlamadan, sıcak yemeğin yarısını çöp tenekesine döküyordu. Bunun faydasını görmeye başlamış gibi oldu. Bu kez durmadan içi bayılıyor, uykusu geliyordu. Kendi vücuduna tehditler savuruyordu:

– Gösteririm ben sana, ha!

Kendisi ise kederlenerek elini şimdi gevşemiş, esnekliğini kaybetmeye yüz tutmuş isteksiz kaslarında acıyla gezdiriyordu.

Ama bedeni az zaman sonra bu rejime de alıştı ve ölüm heyecanı onu yeni baştan yoklamaya başladı. Gerçi eskisi kadar keskin, içini ateş gibi yakan bir heyecan değildi bu, ama daha rahatsız edici, mide bulantısına benzeyen bir

duyguydu. «İşi çok uzatıyorlar da ondan,» diyordu Sergey kendi kendine: «Keşke idama kadar geçecek bütün zamanı uykuda geçirebilsem». Ve mümkün olduğu kadar uzun uyumaya gayret ediyordu şimdi. Gene ilk zamanlar uyuyabildi, ama sonra uykusunu almış olduğu için mi, yoksa başka bir sebepten mi, Sergey'de bir uykusuzluk başladı. Uykusuzlukla da çok kesin, -geçmişte olup bitenleri en ufacık ayrıntılara kadar görebilecek kesinlikte- türlü düşünceler gelmeye başladı. Bunları hayat özlemi doğuruyordu.

Ölümü düşünürken kendi kendine: «Kahrolası, ondan mı heyecanlanıyorum ben? Hayatıma acıyorum. Şu karamsarlar ne söylerse söylesin, harika bir şeydir hayat! Yada bu karamsarları assalar, acaba ne olurdu? Ah yazık, yazık oldu hayata! Hele bak, çok gerekmiş gibi bir de sakalım büyüdü. Uğraştım, uğraştım, bitmedi bir türlü. Şimdi ise gel de bak şu işe! Çok gerekmiş gibi!»

Uzun uzun başını sallıyor, kederli kederli, ağır ağır iç çekiyordu. Biraz susuyor, sonra derin bir iç çekişi. Gene biraz susuyor, daha da ağır, daha da acı bir iç çekişi daha...

Ve bu hal, duruşma gününe kadar ve son korkunç vedalaşma gününe kadar böyle devam etti. Hücresinde bir sabah uyanıp artık gelecekte sadece boşlukta birkaç saat kadar beklemekten ve ölümünden başka bir şeyin kalmadığını birden bütün açıklığı ile kavrayınca içi bayılacak gibi bir tuhaf oldu. Onu çırılçıplak bırakmışlar, olmayacak bir şekilde soymuşlardı sanki: Üstündeki pılı pırtıyı çıkarıp atmakla yetinmemişler, güneşi koparmışlar üstünden, havayı almışlar, gürültüyü, aydınlığı, tavırlarını, hareket gücünü, konuşmasını. Ölüm daha yok ama hayat da yok, sadece yepyeni, şaşılası birşey var; anlamlı yada anlamsız bir şey mi? Ama özellikle derin, gizemli insanlık dışı bir anlama gelen bir şeydi bu; ve çözülmesi de imkansızdı onun.

Sergey ezik bir şaşkınlıkla düşünüyordu:

– Tuh, kör şeytan! Nedir bu böyle? Ne oluyor? Neyim ben? Ben... nasıl bir «ben»?

Sonra büyük bir ilgi ve dikkatle, kocaman hapishane terliğinden başlayarak, hapishane önlüğünün göğsünde açılıp kabardığı yere kadar kendini süzdü. Hücresinde şöyle bir dolaştı, kollarını açtı tepeden tırnağa kadar, bir daha süzdü kendi endamını, fazla uzun gelen bir tuvaleti prova eden genç bir kadına benziyordu. Başını salladı, sağa sola çevirdi, baktı ki çevrilebiliyor başı daha. Ve bu, nedense şimdi ürkünç bir şey, o kendisi, Seryey Golovin yani, henüz var ama çok yakında olmayacak.

Ve her şey tuhaflaştı birden. Hücresinde ileri geri dolaştı. Tuhaf şey, yürüyebiliyordu. Oturmayı bir denedi, oturabiliyordu. Su içmek istedi, gene denemek için, tuhaf şey, içiyor pekâlâ, yudumluyor suyu, maşrapayı elleri arasında tutuyor, parmakları var demek. Sonra su boğazında kaldı, öksürdü. Öksürürken de düşündü: «Tuhaf şey, hâlâ öksürebiliyormuşum!»

Sonra her yanı buz kesilerek kendi kendine: «Yoksa deliriyor muyum ben?» diye sordu. «Şeytan alıp götürsün bu kahrolasıca herifleri. Bir bu noksandı!»

Alnını ovdu eliyle, ama ona bu da tuhaf geldi. O zaman soluğunu keserek, her düşünceyi bastırarak, hiç ses çıkarmamaya, kıpırdamamaya gayret ederek uzun bir zaman, ona saatler gibi uzun görünen bir süre bu durumda donakaldı. Çünkü her düşünce delilikti artık, her hareket de öyle... Zaman yok oldu, mekana karıştı: Saydam, havasız bir yer, koca bir meydan, meydanın üstünde her şey vardı; yeryüzü de, yaşam da, insanlar da. Bütün bunları bir tek bakışla kavrayabildi, sonuna kadar, gizemli uçuruma, ölüme kadar.

Ve ona ölümün tek başına görünmesinde değil, ölüm ve yaşamın bir arada görünmesinde anlatılmayacak kadar büyük bir ıstırap vardı. Yeryüzü ve yeraltı, hayat sırrını ve ölüm sırrını örten perde, şimdi kutsallığa hakaret eden kaba bir elle açıldı ve bu iki büyük sır artık sır olmaktan çıktı. Gizem çözüldü ama anlaşılır, mantıklı bir hal de almadı, bilinmeyen bir dilde bir yere kaydedilmiş büyük bir gerçek gibi. Gördüklerini ifade edecek sözler, insan dimağında bunları anlayabilecek bir sınır yoktu. «Heyecanlanıyorum» diyorduysa Sergey, sadece bu yeni, insanlık haline benzemeyen hali tarif edecek başka sözler, başka anlamlar olmadığından diyordu, yoktu onun bir anlamı ve olamazdı da... Belki bir insan, aklı ve anlama gücü, geçirmiş olduğu deneyimler ve duygularının bilincinde Allahın ta kendisini birden görse, bu çeşit bir şaşkınlığa uğrardı. Bakıp bakıp anlayamazdı, aklı almazdı onun bu olayı. Oysa gördüğü şeyin Allah adını taşıdığını insan dilinde, bilinçaltında bilmeye devam edecek ve bu eşine rastlanılmaz anlamazlığın azabı içinde sarsılacaktı.

Derken birden ve içten inanarak:

– Al sana Müller'i! diye haykırdı ve başını salladı. Ve insan ruhunun ezelden bilinen aniden değişebilme yeteneğiyle, neşeyle ve içtenlikle kahkaha attı:

– Vay Müller efendi vaaaay! Vay aziz dostum bay Müller! Vay benim dünya akıllısı almanım! Ama gene de haklısın, vallahi de, billahi de haklısın, Müllerciğim, ben ise Müller kardeş, dangalağın biriyim!

Hücreyi bir iki kez hızlı adımlarla dolaştı. Ve delikten kendisini gözetleyen eri yeniden büyük şaşkınlığa uğratarak çarçabuk soyunup çıplak kaldı. Neşeyle ve büyük bir titizlikle on sekiz jimnastik hareketinin hepsini de tekrarladı. Genç, biraz zayıflamış vücudunu geriyor, çekiyor, yere çömeliyor, havayı çekiyor, tekrar salıveriyor havayı, aya-

kuçlarına basarak kollarını, bacaklarını sallıyordu. Ve her hareketten sonra büyük bir hazla:

– Ha şöyle, diyordu! Ha şöyle! Seninki gerçek bir beden terbiyesi imiş, Müller kardeş!

Yanakları kızardı, ter damlacıklarını dökerek buram buram terlemeye başladı bedeni. Kalbi ise düzgün ve sağlam çarpıyordu.

Sergey, göğsünün altındaki ince deriyi gerercesine soluk aldı, şimdi göğsünün kaburgaları görünüyordu, soluğu salıverdi ve gene güldü:

– Asıl iş nedir, biliyor musun Müller efendi. Bilemezsin! Unuttuğun bir hareket daha var; on dokuzuncu hareket. O da hep hareketsiz boyundan asılmaktır. Çaktın mı, Bay Miller? Kanlı canlı bir insanı alıyorlaaar, diyelim Sergey Golovin'i, çırpınmasın diye kukla gibi sarıyorlaar ve asıyorlar. Boktan bir iş, ama ne yaparsın bay Müller? Yapılacak başka bir şey de yok.

Ve yeni bir hareketle sağ tarafına eğilerek tekrarladı:

– Boyun eğmek gerek, ha? Ne dersin, Müller kardeş?

9
KORKUNÇ BİR YALNIZLIK

Aynı kule saatinin çalmasıyla, Sergey ve Musya'dan sadece bir iki boş hücreyle ayrılmış, fakat yeryüzünde kendisinden başka yaşayan biri yokmuş gibi yalnız ve bu yalnızlığı altında ezilen, dehşet içinde, Vasiliy Kaşirin, içi bayıla bayıla talihsiz hayatını bitiriyordu.

Ter içinde, ıslak gömleği vücuduna yapışmış, özgür yaşamda kıvıl kıvıl olan, şimdi ise tamamen düz, salkım saçak sarkan saçlarıyla, dayanılmaz bir diş ağrısı çeken bir insan gibi, şuraya buraya atılıyordu Vasiliy hücresinde. Oturacak gibi oluyordu, ama sonra gene ayağa fırlıyor, hücrede koşuşmaya başlıyordu; alnıyla duvarlara yaslanıyor, duraklıyor, gözleriyle arada bir, bir şeyler arıyordu, ilaç ararmış gibi. Öylesine değişmişti ki; sanki Vasiliy'in iki ayrı yüzü vardı: Eski, genç yüzü yok olmuş ve yerine korkunç, karanlıklardan gelen bir maske geçirilmişti şimdi.

O, ölüm heyecanına birden kapıldı ve ölüm onu sımsıkı sardı pençesinde, bir daha bırakmaksızın... Daha sabahleyin mutlak bir ölüme doğru giderken ölümle şakalaşıyordu, takılıyordu ona, ama aynı günün akşamında, tek hücreye atılınca, vahşice bir heyecana kapıldı, bu heyecanın anaforunda döndü, döndü ve boğuldu. Kendi arzusuyla, kendi kendine tehlikeye ve ölüme atılması görünüşte heye-

canlı olsa da, ölümünü kendi ellerinde tuttuğu sürece rahattı, hafifti, neşeliydi hatta: Miskin, ufacık, buruşuk, kocakarı suratlı heyecancığı sınırsız bir bağımsızlık duygusunda, küstah ve korkusuz bir arzunun cesur tatbikatında ve bu denemenin kesin kabulünde izini kaybettiriyor, yok oluyordu. Saatli bomba elinde, kendisi de her an patlamaya hazır bir bombaydı. Kendini dinamitin zalim mantığının devresine bağlamıştı; şimdi onun ateşli, öldürücü gücü ona devredilmiş gibiydi. Aceleci, kendi işi gücü peşinde telaşla koşuşan, arabalardan, tramvaylardan korunmaya çalışan her günkü sokak kalabalığı arasında yürüyen, bambaşka, bilinmeyen bir gezegenden yeryüzüne sökün etmiş, ölümü dirimi hiç tanımayan bir yaratıktı o. Kendini hayalinde öyle canlandırıyordu.

Ve derken balyoz gibi kafasına inen değişiklik! Artık tasarladıklarını yerine getiremeyecek, bunun yerine onu diledikleri yere sürükleyecekler. O artık uygun bir yer seçemiyor, onu taştan bir sandığa atıyorlar, eşya imiş gibi üstelik de kilitliyorlar. O artık dilediği gibi, her insanın serbestçe yapabildiğini yapamıyor. Kendi eliyle ölmek veya ölmemek arasında bir seçimde bulunamıyor. Onu öldürecekler şimdi ve bu öldürülmekten kurtuluş yolu yok. Daha bir az önce azim, hayat ve gücün ta kendisiyken, şimdi dünyada eşine rastlanılmaz bir acizlik içinde, mezbahaya sürüklenecek bir hayvandan, kör ve sağır bir eşyadan farksızdı o. Şimdi onu oradan oraya götürebilirler ve ister asarlar, ister keserler. Ne söylese kimse sözünü dinlemeyecektir. Hatta hiç konuşmaması için ağzına bir bez tıkayacaklar ve ayaklarını kendi isteğiyle ister oynatsın, ister oynatmasın, onu darağacına sürükleyecekler. Karşı koysa, yerlere yatsa, sağına soluna yumruk savursa, ondan daha güçlü çıkacaklar, onu kaldıracaklar, bağlayacaklar ve elleri-kolları bağlı, darağacının altına kadar taşıyacaklar. Ve bu mekanik işleri yapacak kimseler, onun gibi insanlar olacak, bunun için bu insanlar çok daha başka, görülmemiş ve çok

korkunç kimseler olacaklar. Bunlar birer hayalet gibi, başka kılığa bürünmüş, buraya kötü maksatla gelmiş yaratıklar gibi, tahtadan, yaylı, mekanik korkuluklar gibi. İşte, kapıyorlar onu, ensesinden yakalayıp sürüklüyorlar, asıyorlar, ayaklarını çekiyorlar. İpi kesiyor, yerleştiriyor, götürüyor ve gömüyorlar.

Hapishaneye atıldığı ilk günden beri hayat onun için akıl almaz, hayalet ve mekanik heyecanlar dünyası olmuştu. Dehşete kapılarak, delirerek, insanların dilleri olduğunu ve konuşabildiklerini hatırlamaya çalıştı ama hatırlayamadı. İnsanlar ona dilsiz görünüyorlardı. Nasıl konuştuklarını anımsamaya çalıştı, görüşürlerken birbirlerine ne söylediklerini, hangi kelimeleri kullandıklarını anımsamak olanaksızdı. Ağızları açılıyor, bir ses çıkıyor ağızlarından, sonra herkes ayaklarını sürükleyerek dağılıyor ve geride hiçbir şey kalmıyor.

Bir insanın, geceleyin evinde yalnız kalınca, bütün eşyaların birden canlanıp insanlara egemen olma gücü kazanmaları karşısında aciz kalması gibi, istediğin kadar bağır, şuraya buraya atıl, yalvar, başkalarını imdadına çağır; boşuna. Eşyalar kendi dilleriyle kendi aralarında bir şeyler konuşacak ve seni asmaya götürecekler. Ve kalan eşya da büyük bir umursamazlıkla olup bitenleri seyredecek.

Asılarak, idama mahkûm edilen Vasiliy Kaşirin'e her şey oyuncak gibi görünmeye başlıyordu: Hücresi, gözetleme delikleri, hücresinin kapısı, kule saatinin çalışı, özenle yapılmış kale binası, hele koridorlarda ayaklarını vura vura dolaşan kuklalar ve ötekiler. Hiç konuşmadan delikten içeri bakanlar ve ona yemek uzatanlar. Kapıldığı dehşet ölüm korkusu da değildi: Artık ölümü özlüyordu Vasiliy, onun için ölüm ezeli sırrı, anlaşılmaz haliyle bu vahşi şeklini delice değiştirmiş dünyadan daha akla yakındı. Üstelik de ölüm bu hayaller ve kuklalardan ibaret deli dünyada anlamını bile yitirmişti ve sadece mekanik bir iş-

lemden ibaret olduğundan ürkütüyordu Vasiliyi: Saldırıyorlar, üstüne atılıyorlar, sürüklüyorlar, asıyorlar, ayaklarından çekiyorlar, ipi kesiyorlar, yerleştiriyorlar, götürüp gömüyorlar...

Dünyadan bir insan kayboluyor.

Yargılama sırasında arkadaşlarının yakınlığı Kaşirin'i yeniden ayılttı. Çok kısa bir süre için gene insan görmüş oldu: İşte oturuyorlar, duruşmaları yapılıyor, insan dilini konuşuyorlar, söylenen şeyleri anlıyorlarmış gibi dikkatle dinliyorlar. Ama annesiyle görüştürülürken, yeniden aklını oynatmaya başlayan bir insanın dehşetine kapılarak, bu kara başörtülü ihtiyar kadının bir kukla olduğunu anlamaya başlamıştı. Onunla konuşmaya çalıştı, ama kendisi durmadan ürperiyor, durmadan kendi kendine düşünüyordu:

«Allahım! Bu da bir kukladır. Annemin kuklası. Kapının dış tarafındaki erin kuklası, evde de babanın kuklası var. Ben ise Vasiliy Kaşirin'in kuklasıyım...»

Biraz daha vakit geçse, paslı bir mekanizmanın takırtısı, gıcırtısı duyulmaya başlayacak. Annesi ağlamaya başlayınca çok kısa bir an için insan duygusuna benzeyen bir şey duyar gibi olmuştu. Ama annesi ağzını açıp konuşmaya başlayınca, bu duygu tekrar kayboldu. Kuklanın gözlerinden suların dökülmesini görmek meraklı ama müthiş bir manzara oluyordu onun için.

Sonra hücresinde yalnız kalınca, kapıldığı dehşet artık dayanılmaz bir hale gelince, Vasiliy Kaşirin dua etmeye çalıştı. Çocukluğunu ve gençliğini geçirdiği zengin ve kara cahil bir tüccar evi olan baba evinde, din kisvesi altında sezdiği ikiyüzlülükten sadece iğrenç, buruk, insanı tiksinti ile dolduran bir tat kalmıştı. İmanı yoktu. Ama o çok küçükken her nasılsa şu iki üç kelimeden ibaret bir dua duymuştu ve bu dua onu tatlı bir heyecanla doldurmuş, daha sonraki hayatı boyunca, duayı hatırladıkça, onun tatlı, hu-

zur verici lirik havası, rüzgarın tatlı esişi gibi, ona teselli olmuştu:

«Sen, bütün acı çekenlerin tatlı umudu...»

Bazen zor anlarında dua etmek için değil, sadece içinden gelerek bu sözleri söylerdi, hatta bilinçaltında fısıldadığı oluyordu: **«Sen, bütün acı çekenlerin tatlı umudu...»** Ve birden ferahlardı ve çok iyi yürekli, çok sevilen birinin yanına gidip yavaş sesle ona yakınmak isterdi Vasiliy:

– Şu ömrümüz... hayat mı bu yani? Ah canımın içi, hayat mı bu?

Sonra birden ferahlar, gülmeye başlardı. Saçlarını dağıtır, olmayacak bir şey yapmak isterdi. Göğsünü kabartıp başkalarının yumruklarına uzatmak, örneğin; sıkıysa vur, göreyim seni! demek isterdi

O kimseye anlatmıyordu bu, **«bütün acı çekenlerin tatlı umudunu.»** Hatta bu sözleri unutmuştu, bunlar ruhunun derinliklerinde gömülü kalmıştı sadece.

Ve şimdi, çözülemez, gözle görülemeyen gizin dehşeti, onu kıyıda ufacık bir çalıyı, kabaran nehir sularının sarıp örttükleri gibi örtmeye başlayan duygular altında ezilerek, dua etmeyi düşündü. Diz çökmek istedi ama nöbetçi erin gözünden utanıyordu. Ve Vasiliy ellerini göğsü hizasında kavuşturarak sessizce fısıldadı:

– Sen ki bütün acı çekenlerin büyük, tatlı umudusun...

Ve duygulanarak hüzünle tekrar etti:

– Sen ki bütün acı çekenlerin tatlı, büyük umudusun, gel, destek ol Vaska Kaşirin'e.

Çok önce, daha üniversitenin birinci sınıfında iken, sefih bir hayat yaşarken, Verner'i ve Verner'in kurduğu birliği tanımadan hem efelikle, hem de boşu boşuna yakmakta

olduğu gençliğine acıyarak bu küçültücü takıyla kendine Vaska Kaşirin diyordu.(*)

Ama şimdi bu sözler ölü gibiydi, hiçbir şey yansıtmıyordu...

– Bütün acı çekenlerin Umudu!

Bir şey kıpırdadı... Birisinin sessiz, hüzünlü hayali çok uzaktan geçti, yavaşçacık geçti ve söndü, ölüm öncesi karanlığını dağıtmadan. Kule saati çalıyordu. Sonra nöbetçi er tüfeğinin mekanizmasını tıkırdattı. Uzun ve katmerli esnedi...

– Bütün acı çekenlerin Umudu! Son Umudu! Sen de mi susuyorsun? Senin de mi söyleyecek bir şeyin yok Vaska Kaşirin'e?

Bekliyor, mahcup bir gülümseme ile gülümsüyordu. Ama ruhu ve çevresi bomboştu. Kederli, sessiz hayal da bir kez söndükten sonra geri dönmüyordu artık. Ve şimdi gereksiz yere ve kendi ıstırabını artırarak, eziklik içinde bir şeyler daha hatırladı: Yanan balmumları, cübbesi sırtında bir papazı, duvardaki aziz resimlerini ve babasının eğilip eğilip dua etmesini. Babası dua mırıldanırken: «Eşşek herif, dua mı ediyor, yaramazlık mı yapıyor?» diye; kötü kötü Vaska'ya bakıyor. Ve bunları hatırlarken, dua öncesinden de koyu bir karanlığa büründü Vasiliy ve müthiş bir heyecan çöktü üstüne.

Herşey kayboldu.

Ağır ağır delilik çöküyordu üstüne. Bilinci sönüyor, dağıtılan meydan ateşi gibi soğuyordu: Henüz ölmüş ve yalnız yüreği daha sıcaklığı saklayan, ayakları, elleri donmaya başlayan bir insanın cesedi gibiydi. Bir kez daha, son

(*) Özadları arkasına eklenen «ka» takısı, Rusça'da tahkir edici, küçük düşürücü bir ifade oluyor.

kanlı bir parıltıyla coşup sönmek üzere olan düşünce, Vaska Kaşirin'e delirmek üzere olduğunu söyledi ve Vasiliy Kasirin'in tarifsiz, vahşice bir ıstırap ve acıyı çekebileceğini, hiçbir canlı yaratığın henüz katlanmadığı bir acıya katlanmak zorunda olacağını, başıyla duvarları delmek isteyeceğini, parmaklarıyla kendi gözlerini oyacağını, bağırıp çağıracağını, ama bağırsa da, çağırsa da, gözyaşlarını döke döke, artık buna katlanamayacağını anlatsa da, sonunda hiçbir şey elde edemeyeceğini hatırladı.

Ve bu hiçbir şey de geldi çattı. Kendi hayatını yaşayan ayakları henüz yürüyordu ve tir tir titreyen vücudunu taşıyorlardı. Kendi hayatını yaşayan göğsü üstünde durmadan açılan hapishane önlüğünü boşu boşuna kapatmaya çalışıyordu, önlük titreyen, soğuk terlerden ıslak olan vücudunu ısıtmıyordu. Yalnız gözleri bakıyordu. Ve bu hemen hemen artık erişebileceği huzurdu, denilebilir.

Son, vahşice bir dehşete kapıldığı bir an daha oldu. Hücresine insanlar doluştukları zaman. Bunun idam zamanının geldiği demek olduğunu anlayamadı. Sadece insanları gördü ve bir çocuk gibi kalabalıktan ürktü.

– Bir daha yapmayacağım! Bir daha yapmayacağım! diye fısıldıyordu Kaşirin ölü dudaklarıyla ve çocukken elini kaldırarak üstüne üstüne yürüyen babasından sakınmak istercesine, hücresinin köşesine doğru geriledi.

– Gitmek lazım.

Konuşuyorlar, dolaşıyorlar, ona bir şeyler uzatıyorlar. Gözlerini kapadı, durduğu yerde biraz sallandı ve ağır ağır giyinmeye başladı. Herhalde bilincini kazanıyordu gene, memurdan bir sigara istedi. O da büyük bir nezaketle kapağında müstehcen bir resim bulunan sigara tabakasını ona doğru uzattı.

10
DUVARLAR YIKILIYOR

Gerçek adını bildirmeyenlerden Verner, hayattan ve mücadeleden usanmaya başlamış bir insandı. Hayatı çok sevdiği zamanlar olmuştu Verner'in, tiyatroya, edebiyata, insanlara doyamadığı zamanlar. Çok güçlü hafızası ve müthiş iradesi vardı, mükemmel denecek derecede birkaç Avrupa dilini öğrenmişti. Dil bilgisi sayesinde çevresini aldatarak, kendine rahatça alman, fransız yada ingiliz dedirtebilirdi. Hele almancayı Bavyera aksanıyla konuşuyordu. Gene de istediği anda Berlin şivesi ile konuşmak onun için işten bile değildi. Çok iyi giyinmeyi severdi, çok görgülüydü ve bütün «Cümbür Cemaat» arasında yalnız o hiç tanınmadan yüksek sosyetenin balolarında görülebiliyordu.

Ama hayli zamandan beri, arkadaşlarından gizli, insanlara karşı bir hor görme, bir nefret duygusu gelişmeye başlamıştı ruhunda. Zaten daha önceden de ruhunda hem umutsuzluk, hem ağır, ölesiye yorgunluk birikmişti. Doğuştan şairden çok matematikçi olduğundan, o güne kadar ilhamın, vahiyin ne demek olduğunu hiç bilmezdi ve bazen kendi kendine, seller gibi dökülen insan kanında, dairenin kareliğini arayan bir deli gözüyle bakardı. Her gün önüne çıkan, çarpıştığı düşmanlar ona asla saygı telkin etmezdi. Bu aptallıktan, ele vermelerden, yalandan dolandan, ikiyüzlülükten, kirli tükürüklerden, adi aldatmalardan, sık il-

miklerle örülü bir ağdı. Yaşama gücünü kıran en son olay, bir provokatörü öldürmesiydi. Birliğin ona verdiği talimatı yerine getirerek kendi eliyle öldürmüştü adamı. Gönül rahatlığıyla vurmuştu provokatörü. Ama sonra önünde bu yalancı, ikiyüzlü ve şimdi öldükten sonra rahat bulmuş, acınacak hale gelmiş basit insanın yüzünü görünce içi burkulmuştu ve Verner kendi değerini yitirmişti, kendisi için ilginç bir kimse olmaktan çıkmıştı. Her nedense can sıkıcı, yalancı bir insan sanmaya başlamıştı kendisini. Bu asla bir pişmanlık duygusu değildi. Sadece kendi değerini yitirmişti. Yaptığı şeyler onu tatmin etmemeye başlıyordu artık. Birliğinden ayrılmamıştı, çünkü muazzam, bölünmez bir iradeye sahipti. Ayrılmamıştı ve görünüşte hep aynı kalıyordu, sadece gözleri şimdi çok soğuk, insanları ürküten bir bakışla bakıyordu. Kimseye duygularını açıklamıyordu Verner.

Birde şaşılası bir niteliği vardı: Baş ağrısı nedir bilmeyen insanlar gibi, o da korku nedir bilmezdi. Başkaları korktuğu zaman o arkadaşlarını ayıplamıyor ama duygularını da paylaşmıyordu. Korku onun için salgın bir hastalıktı, ancak kendisi bu hastalıktan muaftı. Yakın arkadaşlarına, özellikle Kaşirin'e acırdı. Ama bu soğuk, resmi denecek kadar zoraki bir acımaydı. Böyle bir acıma duygusu Mahkeme Heyetinin bazı üyelerine de yabancı değildi.

Verner, idamın sadece ölüm değil, çok daha başka bir şey olduğunu biliyordu. Ama hal ne olursa olsun, ölümü sessizlikle, ona tamamen yabancı olan bir şey gibi karşılamaya kararlıydı: Sonuna kadar hiçbir şey olmamış ve olmayacakmış gibi yaşayacaktı. Ancak bu şekilde idamı hiçe saydığını ve sınırlandırılmayan bir bağımsızlığa sahip olduğunu ifade edebilirdi. Duruşma sırasında -buna Verner'in soğuk korkusuzluğunu ve gururunu bilen arkadaşları bile inanamayacaktı- ne ölümü, ne dirimi düşündüğü vardı. Aklı fikri çapraşık bir satranç partisiyle meşgul-

dü. Hapishaneye ilk atıldığı günden beri bu partiyi oynamaya devam ediyordu; kendisi de harika bir satranç oyuncusuydu. Hiç bezmeden, usanmadan hamleleri tasarlıyordu. Ve asılarak idam edilmesi kararının okunması, gözle görünmeyen satranç tahtasında tek piyonunu yerinden oynatmamıştı.

Partiyi bu gidişle herhalde bitirememek düşüncesi bile Verner'i oynadığı oyundan alıkoyamadı ve hatta yeryüzünde yaşadığı en son gününün sabahında, uyanır uyanmaz, ilk işi dünkü pek de parlak olmayan hamleyi düzeltmek oldu. Ellerini dizleri arasında tutarak, hiç kıpırdamadan uzun uzun bir süre oturdu. Sonra ayağa kalktı ve düşünceye dalarak bir ileri bir geri dolaşmaya başladı hücresinde. Yürüyüşü bile kimseye benzemezdi. Vücudunun üst kısmı biraz öne doğru eğiliyordu, topuklarını öylesine tek tek vuruyordu ki tempo tutarcasına, kupkuru toprakta bile derin ve hemen göze çarpan bir iz kalıyordu. Şimdi kendi kendine, yavaşçacık ufak, basit bir İtalyan aryasını çalıyordu ıslıkla. Böyle daha kolay düşünebiliyordu.

Ama oyun şimdi istediği gibi yürümüyordu. Bir yerde büyük, affedilmez bir hata yapmış olacaktı, bu duyguya kapılarak birkaç kez hamleleri geri geri alarak hatayı aradı ve partiyi yeni baştan kontrol etti aklında. Ama hatayı bulamadı. Buna rağmen gafletle bir hata yapılmış gibi tuhaf bir duygu onu bırakmadı ve Verner gitgide buna kızmaya başladı. Derken aklına ani olarak, kendisini küçük düşüren bir fikir geldi: Hata sakın, satranç oyunuyla kendi dikkatini, idama mahkûm edilenlerin kaçınılmaz ölüm heyecanını üzerinden dağıtmak istemesi olmasın? Ama sonra kendi kendine büyük bir soğukkanlılıkla:

– Hayır. Niye böyle olsun? dedi ve görünmeyen satranç tahtasını ikiye katlayarak öfkeyle kapattı. Ve satranç oyunu için harcadığı, aklını fikrini bir noktada toplayan dikkatle, çok çetin bir sınavdan geçirircesine, kendi durumu-

nun umutsuzluğunu ve dehşet verici tarafının neden ibaret olduğunu tayin etmeye çalıştı. Hiçbir ayrıntıyı unutmamaya gayret ederek, hücresini dikkatle gözden geçirdi. İdama kadar kalan saatleri saydı, idam sahnesini tahminen oldukça doğru olarak göz önüne getirdi, sonra omuz silkti:

– Eh!? diye seslendi, yarı soru, yarı ünlemle. Eh! İşte, hepsi bu kadar. Hani korku?

Gerçekten korku yoktu. Korku şöyle dursun, bunun tam tersi, içinde biraz daha belirsiz, ama çok büyük ve çok cesurca bir sevinç duygusu büyüyordu, gelişiyordu. Henüz bulamadığı hata onu artık öfkelendirmiyor, sinirlendirmiyordu ve hatta hamleyi gözden kaçırmak duygusu ona şimdi yüksek sesle iyi bir şeyi müştuluyordu. Çok sevdiği bir dostu ölmüş biliyormuş o, meğerse hayatta imiş ve şimdi sağ salim onun bu yanılmasına gülüyormuş sanki.

Verner gene omuz silkti, nabzını yokladı. Kalbinin atışı biraz sıklaşmıştı gerçi ama sert, düzgün ve sağlam çarpıyordu. Bir kez daha, hapishaneye ilk atılmış bir insanın dikkatiyle gözlerini duvarlarda, sürgülerde, parmaklıklarda, yere sabit bir şekilde perçinle tutturulmuş masa ve sandalyede gezdirdi. Sonra düşündü:

«Niye simdi bu kadar rahat, bu kadar sevinçli, uçarcasına hafif ve özgürüm? Evet, özgürüm. Yarınki idamı düşünmüyorum, hiçbir idam olmayacakmış gibi. Duvarlara bakıyorum ve duvarlar yıkılıyor, yok oluyorlar. Ve şimdi öylesine özgür ve rahatım ki, hapishanede değil, tam aksine, ömrümü tükettiğim bir hapisten yeni çıkmış gibiyim? Nedir bu duygu böyle?»

Elleri titremeye başlıyordu. Vernerin alıştığı şey değildi bu. Düşünce çırpınıyor, uçuş hızını artırıyordu. Kafası içinde arada bir alevler parlıyor, dışarıya atılmak, karanlıkta kalan uzakları aydınlatmak istermiş gibi.

Verner'i son iki yıl canından bezdiren, bunaltıcı yorgunluktan eser kalmamıştı. Yüreğinde yatan ölü, ağır, soğuk, gözleri kapalı, ölü ağzı kenetlenmiş yılan da yok olmuştu. Şimdi, ölümle göz göze geldiği bu anda gençliği dönüyordu Verner'e, oynaşarak dönüyordu harika gençliği. Ama harika gençliğinden de fazlaydı şimdi yeniden kazandığı huzur. İnsan ömrünün çok ender dakikalarında, içini ferahlatan ve insanı seyirin en yüce tepesine yükselten bir ruh aydınlığı ile ölümü ve yaşamı bir arada görüyordu şimdi Verner ve eşsiz manzaranın muhteşemliği karşısında büyülenmiş gibi duraklıyordu. Bir bıçak sırtı kadar dar ve dünyanın en yüksek dağından da yüksek bir tepenin sırtında yürüyor gibiydi. Bir tarafı ölüm, bir tarafı hayatta, pırıl pırıl, derin, harika iki deniz ve bu iki deniz ufukta birleşiyor, sınırı olmayan enginlere karışıyordu.

Üstün bir varlığın huzurundaymış gibi, saygıyla ayağa kalkarak ve dimdik durarak şaşkınlıkla soruyordu şimdi Verner:

– Nedir bu? Bu ne muhteşem manzara!

Ve her şeyi içine toplayan, her yere süzülebilen bakışının hızıyla zamanı, mekanı, duvarları yıkarak, terk etmek üzere olduğu hayatının derinliğine, enine ve boyuna bakıyordu şimdi.

Yaşam artık yepyeni bir hal alıyordu. Eskiden yaptığı gibi gördüklerini sözlerle ifade etmeye çalışmadı. İnsanın yoksul dilinde bunları anlatacak kelimeler yoktu. Onu insanlardan bezdiren, tiksinti uyandıran, onu insan yüzüne dikkatle bakmaktan alıkoyan o adi, rezil, miskin, şirret şeyler tamamen yok olmuştu şimdi. Yükseklere uçan bir insan için de, aşağıda bıraktığı şehrin dar ve kirli sokakları böyle kayboluyor ve çirkin şeyler güzelleşiyor.

Verner bilinçaltı bir hareketle masaya doğru bir adım attı ve sağ eliyle masaya abandı. Doğuştan gururlu ve dai-

ma ötekilere egemen olan bir insandı o zaten. Ama ömrü boyunca bu kadar gururlu, sert ve hakim bir pozda durmuş, başını böyle çevirmiş ve böyle bir bakışla da kimseye bakmış değildi. Çünkü şimdi, bu anda idamına ve ölümüne birkaç saat kala bu hapishanedeki kadar kendini özgür ve insanlara egemen hissetmiş değildi.

İnsanlar şimdi bambaşka idi. Yepyeni, cana yakın ve sevimli görünüyordu Verner'in aydınlanmış bakışlarına. Zamanın üstüne çıkarak şimdi insanlığın ne kadar genç olduğunu görüyordu. İnsanlık ki daha dün hayvanlarla beraber ormanlarda uluyordu. Ve eskiden insanlarda asla affedemediği rezil, çirkin taraflar, şimdi ona sevimli geliyordu, ufak çocukların yetişkin insanların yürüyüşü ile yürüyememeleri, yanıki dâhiliğin küçücük kıvılcımlarını saçarak ilk konuşmaları, insanı güldüren hataları, beceriksizlikleri ve bunun için şuraya buraya çarparak fena halde canlarını acıtmaları kadar sevimliydi insanlar. Ve derken Verner birden gülümsedi:

– Sevgililerim benim, cancağızlarım!

Ve masaya abanarak, kasılarak kaldığı pozu, bütün azametini birden kaybetti. Sadece bir mahkûmdu Verner şimdi, hücresinin darlığından, rahatsızlığından, kapalı kalmasından sıkılmış, kapının düzlüğünde dikilen kuşkulu nöbetçi gözünden bıkmış herhangi bir mahkûm gibi. Tuhaf şey. Az önce gayet net, adeta üç boyutlu gibi gördüğü manzarayı unutmuştu şimdi Verner.

Ve daha da tuhaf, bunu hatırlamaya bile çalışmıyordu artık.

Sadece mümkün olduğu kadar rahat oturdu, vücudunun aldığı vaziyette her zamanki resmi kuruluk yoktu ve Verner'in gülümsemesine benzemeyen, yabancı, yumuşak ve tatlı bir gülümseme ile duvarlara, parmaklıklara bir da-

ha baktı. Ömrü boyunca gelmemiş bir şey oldu; birden gözlerinden yaşlar boşanmaya başladı.

– Benim sevgili, canım arkadaşlarım! diye fısıldıyordu Verner ve acı acı ağlıyordu. Benim sevgili dostlarım, sevgili arkadaşlarım!

Gururlu, sınırsız bağımsızlık duygusundan bu şefkatli, bu içini yakan acımaya hangi gizli yollardan gelmişti Verner? Bilmiyordu, bunu düşünmüyordu. Onlara, o canım, sevgililerim dediği arkadaşlarına mı acıyordu, yoksa çok daha üstün ve daha ateşli bir sevgiyle başka bir kimseye veya başka şeye olan bağı mı vardı bu durmadan akan gözyaşlarının?.. Bunu birden dirilen ve yeşermeye başlayan kalbi hiç bilmiyordu. Sadece ağlıyordu ve fısıldıyordu:

– Sevgililerim benim, canım arkadaşlarım! Canımın içi sevgili arkadaşlarım!

Ve şimdi bu acı acı ağlayan ve gözyaşları arasında gülümseyen adamda hiç kimse -ne yargıçlar, ne arkadaşları ne de kendisi- buz gibi soğuk tavırlı, gururlu, yorgun ve küstah Verner'i bulamayacaklardı.

11
ONLARI GÖTÜRÜYORLAR

Mahkûmları, arabalara yerleştirilmeden önce hepsini; içinde hayli zamandan beri çalışılmayan, tavanları kubbeli resmi bir daireyi yada kullanılmayan bir bekleme odasını andıran, büyük ve soğuk bir odada topladılar. Ve birbirleriyle konuşmalarına izin verdiler.

Ancak Tanya Kovalçuk bu izinden hemen faydalandı. Ötekiler ise hiç konuşmadan, buz gibi soğuk ve ateş gibi sıcak ellerini birbirlerine uzatıp el sıkıştılar ve gene hiç konuşmadan ve göz göze gelmemeye gayret ederek, beceriksizce, dağınık duran ufak bir kalabalık oluverdiler. Hepsi bir araya gelince, herkes kendi hücresinde, bu anı beklemesi sırasında duyduklarından utanıyor gibiydi şimdi. Ve herkes başına gelen ve şu anda biraz utandığı bu yeni, alışılmamış halini göstermemeye ve başkalarında da görmemeye gayret ediyordu.

Ama bir iki defa birbirlerinin yüzlerine bakınca gülümsediler ve hemen eskisi gibi sıkılmayı bırakarak, hiçbir değişikliğe uğramamış gibi davranmaya başladılar. Eğer bir değişiklik var ise, herkes bunu aynı derecede yaşamış, aynı şeyler geçirmiş ve bu değişiklik hepsinde aynı izi bırakmıştı. Öylesine ki, birer birer incelense bile, belli olmuyordu bu yeni halleri. Yalnız herkes bir tuhaf konuşuyordu

şimdi: Ya çok hızlı, kısa heceler şeklinde yada çok yavaş, çok ağır. Bazen kendi sözleriyle boğulur gibi oluyorlardı ve sonra defalarca dediklerini tekrarlıyorlardı. Bezen de başladıkları cümleyi yarıda bırakıyor ve hiç farkına varmadan, sonuna kadar söylediğini sanıyorlardı. Herkes gözlerini kırpıştırıyor ve merakla, hiç tanımadan en basit şeylere bakıyordu. Ömrü boyunca gözlük takıp şimdi birden gözünden çıkaran insanlar gibiydiler. Hepsi sık sık, ani hareketle dönüp dönüp arkalarına bakıyorlardı, onları biri çağırıyormuş ve bir şey gösterecekmiş gibi. Ama bunun farkında değillerdi. Musya ile Tanya Kovalçuk'un yanakları ve kulakları ateş gibi yanıyordu. Sergey önce biraz fazla solgundu, ama az sonra kendine gelerek eski halini aldı.

Yalnız Vasiliy herkesin dikkatini üstüne çekti. Onlar arasında bile hali korkunçtu Vasiliy'in. Verner telaşlandı ve Musya'ya yavaşça, şefkatli bir endişeyle sordu:

– Ne o, Musya'cığım? Şey mi... yani? Ha, ne oluyor ona? Ona yardım etmeliyiz.

Vasiliy çok uzaktan ve ilk defa görüyormuş gibi Verner'e baktı ve sonra gözlerini tekrar yere dikti.

– Vasya Saçlarına ne olmuş böyle? Ne var, ne oluyor sana, Vasya? Boş ver, boş ver kardeşim. Şimdi neredeyse bitecek her şey. Hadi, hadi, topla kendini Duyuyor musun beni? Kendini topla, topla Vasya, kardeşim.

Vasiliy susuyordu. Artık ağzından hiçbir ses çıkmayacak gibi iken, çok büyük bir gecikme ile boğuk ve uzaklardan gelen yavaş bir sesle cevabı geldi. Böyle bir cevabı ancak birçok kez tekrarlanan soruya mezar verebilirdi:

– H..i..ç.. t..o..p..l..a..d..ı..m b..e..n k..e..n..d..i..m..i ve tekrar etti:

– T..o..p..l..a..d..ı..m

Verner sevindi:

– Ha şöyle. Tamam işte! Gördün mü ya? Aferin!

Ama karanlık, ağırlaşan, olmayacak kadar uzaklardan gelen bakışlarıyla karşılaşınca Verner, yüreği burkularak, büyük bir acıyla düşündü: «Şimdi nerelerden bize bakıyor acaba? Hangi uzaklardan sesleniyor bize?» Ve hayatta iken çok sevilen bir kimsenin mezarında durup ölü arkadaşlarına seslenen bir insanın şefkati ve kederiyle:

– Vasya? diye sordu yavaşça. Vasya? Duyuyor musun beni? Seni ne kadar çok sevdiğimi bilemezsin Vasya!

Vasiliy'in zorlukla dönen dili cevap verdi:

– Ben de seni... çok seviyorum...

Musya durup dururken Verner'i elinden tuttu ve hayretle, sahnede konuşan bir artist gibi kendini zorlayarak sordu:

– Verner? Sana ne oldu. Verner? Ne dedin demin... Ne dedin? «Seviyorum» mu? Ama sen daha hiç kimseye «Seni seviyorum» demiş değilsin hayatta? Ne diye... Niye bu kadar yumuşak başlı, bu kadar... ışıl ışıl oldun? Ha Verner? Niye?

– Ha? Niye mi?

Ve o da bir aktör gibi, duyduklarını zorla ifade ediyormuş gibi, Musya'nın elini sımsıkı tuttu.

– Evet... Ama şimdi seviyorum, Musya. Sakın arkadaşlara söyleme, onlara söyleme, olur mu, ayıp olur şimdi... Ama... seviyorum.

Göz göze geldiler. Ve bakışları birden tatlı bir ışıkla parladı, çevrelerinde her şeyi, başka her şeyi söndürerek parladı. Ancak yıldırımın ani parlamasında bütün diğer ışıklar böyle sönüyor ve sarı, ağır alevler bile toprağa gölge düşürmeye başlıyor.

– Evet, dedi Musya... Evet, Verner.

– Evet, Musya'cığım benim. Evet.

Bir şeyler anladı onlar ve ikisi de o anda iyice anladığını kesinlikle belirtti.

Ve bakışları ışıl ışıl, bir daha telaşlandı Verner, bu defa Seryoja'ya doğru bir iki adım atarak:

– Seryoja!

Ama onun yerine Tanya Kovalçuk cevap verdi. Sevinç içinde, ana gururundan neredeyse ağlayarak Sergeyi kolundan çekiyordu Tanya, sevinçten çılgına dönerek durmadan çekiyordu:

– Verner, hayır bir bak, dinle bir kere! Ben iki göz iki çeşme meraktan ağlıyorum, o ise ne yapsa beğenirsin? Jimnastik yapıyormuş hücresinde?

Verner gülümsedi.

– Müller metoduyla mı?

Sergey mahcup oldu, kaşlarını çattı.

– Niye gülüyorsun, Verner? Ne var bunda gülecek? Ben şimdi tamamen ikna oldum...

Ama sözlerini tamamlayamadı. Hepsi birden güldüler. Şimdi birbiriyle konuşurlarken, birbirinden güç ve destek alıyorlar ve eski hallerine dönmeye başlıyorlardı, ama bunun farkında değillerdi. Hepsi aynı şeyi düşünmekle meşguldü. Derken Verner birden gülmeyi bırakarak Sergey'e döndü. Büyük bir ciddiyetle:

– Haklısın, Seryoja. Tamamen haklısın.

Golovin sevindi:

– Hayır, sadece anlamamı isterdim... Elbette ki biz...

Ama o anda arabalara binmelerini söylediler. Ve öylesine pür nezaket kesildiler ki, istedikleri gibi, ikişer ikişer

oturmalarına bile izin veriyorlardı şimdi. Ya insanlık duygularının onlara da yabancı olmadığını yada -her şey nasılsa kendiliğinden yürüyor, yapılacak bir şey de yok gibisinden- bu işte kendilerinin hiçbir günahı olmadığını göstermek istiyorlardı. Ama onların da yüzü bembeyazdı.

Verner, yeniden yerinde donan Vasiliy'i göstererek:

– Musya, dedi, sen onunla otur.

– Anlaşıldı. -Musya başını sallayarak durumu anladığını gösterdi- Ya sen?

– Ben mi? Tanya, Sergey'le, sen Vasya ile ben ise... yalnız. Zararı yok yalnız kalsam da. Beni tanırsın sen.

Avluya çıktıkları zaman nemli karanlık, yumuşak, ılık bir çarpışla yüzlerine vurdu, gözlerini okşadı, soluklarını aldı ve ürperen vücutlarını temizleyerek, dirilterek, sımsıkı sardı dört bir yanlarını. Bu şaşılası şeyin sadece bahar rüzgarı, ıslak ve rutubetli lodos olduğuna inanmak güçtü. Bahar gecesi, erimekte olan karların kokusuyla doldu, sınırsız genişlikleri hatırlattı, damlalarla oynaştı, onları çınlattı ve ses verdi onlara. Bir yerde hızlı hızlı koşuşan damlacıklar birbirlerini telaşlı telaşlı kovalayarak, sık sık, ardarda düşüyordu, durmadan düşüyordu ve düşüşleri kulağa hoş gelen bir şarkıcıktı. Neşeli, gümüş döver gibi tannan sesi vardı bu şarkıcığın. Ama bir iki damlacık, arada bir şarkının uyumunu bozuyordu. O zaman bütün sesler, neşeli kargaşada, bir şıpırtıyla birbirine karışıyordu. Derken iri, ciddi bir damla, tok bir sesle, düştüğü yere sert çarparak düşüyordu. Ve arkasından gene telaşlı, neşeli damlacıklar gümüş dövmesine benzeyen sesleri çıkarmaya başlıyordu. Kale damları üzerinde elektrik ışıklarının solgun yansıması titreşip duruyordu.

– A... ahhhh! -Sergey Golovin bir göğüs dolusu hava çekti ciğerine ve bu taptaze, güzel havayı ciğerlerinde hapsetmek istercesine soluğunu biraz tuttu.

Verner, memurlara sordu:

– Bu hava ne zamandan beri ısındı? Bahar havası bu!

Hemen büyük bir nezaketle cevap verdiler:

– Sadece iki günden beri. Daha önce müthiş bir ayaz vardı.

Işıkları yanmayan arabalar bir bir yaklaşıyor, mahkûmları ikişer ikişer alıyor ve çıkış kapısında, ruzgarda sallanan fenerin olduğu yerde, gecenın karanlığında kayboluyorlardı. Her arabanın dört bır yanını boz renklı karaltılar gibi atlı muhafızlar sarıyordu. Bindikleri atların nalları ya teker teker vuruyordu kaldırımın taşlarına yada vıcık vıcık olmuş karlarda sesleri boğuluyordu.

Verner başını eğerek arabaya tam girmek uzere ıken, jandarma eri ortaya konuşarak.

– Bir kişi daha var arabada, dedi.

Verner hayretle:

– Nereye gidiyor o? Niye? A, anladım... Bir kişi daha mı? Kim o acaba?

Ama er susuyordu. Gerçekten, arabanın köşesinde, karanlıkta hareketsiz duran, ufak ama canlı bir şey seçılıyordu El fenerinin ışığında açık gözlerı kısa bır parlayışla parladı ve söndü. Verner yerleşirken, dızıyle hafifçe dızıne vurdu istemeden.

– Özür dilerim arkadaş, dedi.

Ama o cevap vermedi. Ve ancak araba hareket edınce, çok bozuk bir rusça ile sordu:

– Kim sen?

– Ha, ben Verner. ...'na hazırlanan suikastten dolayı asılarak idam edilmeye mahkûm oldum. Ya siz?

- Ben Yanson. Lazım değil, beni asma...

Araba ilerliyordu şimdi, iki saat sonra daha kimsenin çözemediği büyük bir muamma ile yüz yüze gelmeye, yaşamdan ölüme geçmeye doğru. Ve daha yeni tanışıyorlardı. İki düzlükte aynı zamanda ölüm ve dirim, ilerliyorlardı. Ve en sonuna kadar en abes, en gereksiz ayrıntılara kadar hayat, gene o hayat devam ediyordu.

– Ne yaptınız, Yanson?

– Ben, kestim çiftlik sahibi bıçak ile çaldım para.

Sesine bakılırsa, Yanson uyumak üzereydi, Verner karanlıkta gevşek, isteksiz elini yokladı, sıktı. Yanson aynı gönülsüzlükle elini çekti.

Verner ona:

– Korkuyor musun? diye sordu.

– İstemiyor.

İkisi de sustular, Verner bir daha Estonyalı'ının elini buldu ve kuru elini, sıcak avuçları arasında sıktı. Eli hareketsiz, ufak bir tahta parçası gibi duruyordu, ama Yanson bu kez elini çekmedi.

Arabanın içi dar ve havasızdı. Islak er kaputu, küf, at gübresi ve ıslak er botlarının derisi kokuyordu. Verner'in karşısında oturan, gencecik jandarma eri yüzüne yüzüne soluyordu ve soluğu sıcaktı; soğan ve kötü, ucuz tütün kokuyordu. Ama karanlıkta görünmeyen yarıklardan, deliklerden taptaze hava da süzülüyordu arabanın içine. Ve bu yüzden bu ufak, havasız, hareket eden sandıkta, dışarıda baharın çok yakın olduğu seziliyordu. Araba sağa sapıyor, sola sapıyor, dönüyordu. Bazen de geri dönüyormuş gibi oluyordu. Saatlerce hep aynı yerlerde dolaşmış gibiydi. Önceleri arabanın pencerelerini örten sık dokulu kumaştan, mavimsi elektrik fenerlerinin ışığı seçilebiliyordu. Sonra birden ışık seçilmez oldu, sokaklar karardı. Demek ki şehrin kenar mahallelerine sapmışlar ve şimdi S... istasyonuna

yaklaşıyorlardı. Sert dönemeçlerde Verner'in diri, kıvrılmış dizi jandarma erinin kıvrılmış diri dizme çarpıyordu ve idama inanmak güçtü böyle anlarda.

Derken Yanson sordu:

– Nereye gidiyoruz?

Karanlık sandığın içinde, durmadan yalpa vurmaktan başı dönüyor, midesi bulanıyordu.

Verner nereye gittiklerini söyledi ve onu teselli edercesine Estonyalı'nın elini bir daha sıktı. İyi ve cesaret verecek şeyler söylemek istiyordu Verner bu ufak tefek uykulu adama. Verner ona acıyordu ama şimdi seviyordu bile.

– Canım kardeşim! Sen orada rahatsız oturuyorsun. Gel, rahat otur, yanıma doğru gel. Burada yer var.

Yanson biraz sustu, sonra cevap verdi:

– Yok. Teşekkür. İyi ben. Seni de asacaklar?

Verner birden çok neşeli cevap verdi:

– Yaaa, beni de. Ve aldırma kardeşim, gibisinden elini salladı. Bütün bunlar sadece bir muziplikmiş gibi ve bunu yapacak kimselerin şakacı kimseler oldukları gibi...

Yanson sordu:

– Karın var senin?

– Yok canım, ne karısı. Yalnızım ben. Bekar yani.

– Benim de bekar. Ve biraz düşündükten sonra hatasını düzeltti: Yok, yok. Ben yalnız.

Verner'in de başı dönmeye başlıyordu. Bazen bir şenliğe gidiyorlarmış gibi bir hisse kapılıyordu. Tuhaf şey. Ama bütün idama mahkûm olanlar hep aynı duyguya kapılıyor ve heyecan, ıstırapla karışıyor onlarda. Verner ise olağanüstü bir şeye seviniyormuş gibi idi. Delilikten sar-

hoş oluyor ve hayata bu kadar yaklaşan ölüm, olmayacak hayaller doğuruyordu. Belki de gerçekten evlerde bayraklar dalgalanıyordu. Belki de gerçekten evler üstünde bayram bayrakları dalgalanıyordu bile.

Araba durduğu zaman Verner hem merak, hem de ferahlıkla:

– İşte geldik! dedi ve hafif bir atlayışla arabadan indi. Ama Yanson işi uzatıyordu. Sessizce, gevşek ve gönülsüz bir inatla, arabadan dışarı çıkmak istemiyordu Yanson. Kapının tokmağına yapışıyor, jandarma eri canını yitirmiş parmaklarını açıyor ve elini tokmaktan çekiyor, o zaman arabanın köşesine, kapısına, sonra da tekerleğine yapışıyor ve tuttuğu yeri jandarma erinin ufak gayretiyle hemen bırakıveriyordu gene. Yapışmıyordu hatta zamkla tutturulmuş gibi oluyordu, yolundaki her cisme, ama fazla güç tüketmeden gene sökülebiliyordu. Nihayet ayakta durabildi.

Hiçbir yerde bayrak yoktu daha. İstasyon gece yarısından sonraki saatlerde, karanlık ve ıssızdı. Bu saatlerde yolcu trenleri işlemezdi. Ve yolcuları bekleyen tren için ise ne fazla ışık gerekiyordu, ne de telaş. Verner birden müthiş bir can sıkıntısına kapıldı. Korkmadı, içi burkulmadı, fazla kasvet de duymadı. Sadece yapış yapış, berbat bir can sıkıntısı duydu. İnsan böyle sıkıntıdan uzaklaşmak, çok uzaklara kaçmak, uzanıp gözlerini sımsıkı kapamak ister. Gerinip uzun uzun esnedi. Yanson da ona bakarak gerindi ve ardı ardına birkaç kez esnedi.

Verner yorgun bir sesle:

– Uzatmasalar bari! dedi. Yanson ise hep susuyordu ve büzülüyor, büzülüyor, durmadan büzülüyordu.

Bütün mahkûmlar, ıssız peronda, çok zayıf ışıklarla aydınlanmış vagonlara doğru yürürken, Verner kendini Sergey Golovin'in yanında buldu. O da eliyle bir şeyi göstererek, Verner'e bir şeyler söylüyordu. Ama sadece «fe-

ner», «fener» duyulabiliyordu, cümlenin sonu uzun uzun ve yorgun esnemesi arasında kayboluyordu.

Verner de esnemeğe devam ederek nihayet sordu:

– Ne diyorsun?

– Fener, dedi Sergey. Baksana, Fener lambası is yapıyor.

Verner başını çevirdi. Gerçekten fenerin içindeki gaz lambası çok fazla is yapıyordu. Fenerin camları simsiyah olmuştu.

– Haa. Evet. İs yapıyor.

Sonra birden düşündü: Bana ne elin fenerinden, nasılsa... Aynı şeyi Sergey de düşünmüş olacak. Verner'e ani bir bakış fırlattı ve başını çevirdi, ama ikisi de artık esnemiyordu.

Vagonlara kadar herkes kendi başına yürüdü, yalnız Yanson'un kollarına girmek zorunda kaldılar. Önce ayaklarıyla jandarma erlerinin yürüyüşünü frenlemeye çalıştı, sonra kolları arasında asıldı kaldı, dizlerini kırdı ve ayakları şimdi sarhoş bir adamınki gibi yerde sürükleniyor, ayakkabı uçları tahtalara çarpıyordu. Vagonun kapısında da, jandarma erleri aralarında hiç konuşmadan onu içeri itmek için epey uğraştılar.

Vasiliy Kaşirin kendi kendine yürüyordu, sadece bilinçsiszce arkadaşlarının yaptıklarını yapıyordu. Ama vagonun sahanlığında ayağı bir şeye takıldı, kayacak gibi oldu, jandarma eri onu desteklemek için dirseğini tutacak oldu. Vasiliy ise tir tir titremeye başladı ve kolunu çekerek tiz bir sesle çığlık attı:

– Ay!

Verner ona doğru atıldı.

– Vasya, ne oluyor sana?

Vasiliy susuyor, sadece ağır ağır titremeye devam ediyordu.

Mahcup olmuş ve hatta üzülmüş gibi görünen jandarma eri anlatmak istedi:

– Beyefendiyi desteklemek istedim... Onlar ise...

Verner, Vasiliy'e elini uzatarak:

– Gel, Vasya, gidelim, diyecek oldu. Ama Vasiliy kolunu çekti ve daha tiz bir çığlık attı:

– Ay!

– Vasyacığım, benim bu. Yahu ben, Verner.

– Biliyorum. Dokunma bana. Ben kendim...

Ve titremeye devam ederek kendi kendine vagona girdi ve köşede oturdu. Verner, Musya'ya doğru eğilerek, Vasiliy'i gözleriyle gösterdi ve yavaşça sordu:

– Nasıl?

Musya da yavaşça cevap verdi:

– Kötü. O çoktan ölmüş. Verner, sence ölüm var mı?

Verner çok ciddi ve düşünceli:

– Bilmiyorum, Musya, dedi. Ama yok, sanıyorum.

– Ben de böyle düşünüyorum. Ya ona ne oluyor böyle? Arabada beni çok yordu. Bir cesetle baş başa kalmış gibi oldum. Kötü.

– Biliyorum Musya. Belki bazı insanlar için ölüm var. Şimdilik var, sonra hiç olmayacak ya... Benim için de ölüm vardı bir zamanlar. Ama şimdi yok.

Musya'nın bu arada tekrar solmuş yanakları al al parladı birden.

– Var mıydı, Verner? Var mıydı?

– Vardı Musya. Ama şimdi yok. Senin için neyse, benim için de odur.

Vagonun kapısında bir gürültü koptu. Topuklarını vura vura, hızla soluk alarak ve ikide bir yere tükürerek, sahanlıkta Çingene Mişka göründü. Gözleri şimşek çaka çaka sağa sola bakındı, sonra inatla açık kapıda duruverdi.

Yorgun, canından bezmiş, öfkeli öfkeli bakan jandarma erlerine bağırdı:

– Burada oturmaya yer yok lan çakal! İlle de götürecekseniz beni, keyfi gideyim, ha! Yoksa karışmam, ister beni şuracıkta asın... Ha şu fenere! Sizi gidi köpoğulları, arabanızı s... yim. Araba mıydı bu be, bok canına olsun? Şeytan işkembesi!

Ama sonra başını vagonun içersine sokarak orada oturanları gördü ve onlara doğru yürüdü. Salkım saçak olmuş saçları vardı. Hapishanede büyümüş kara sakalı bıyığı arasında sadece kapkara gözleri fıldır fıldır dönerek bakıyordu. Vahşi, korkunç bakışlarıyla, yüzü bir delinin yüzünü andırıyordu.

Uzun bir ıslık çalarak küstahça sordu:

– Ooooo? Hayrola, beyefendi? Anlaşıldı şimdi... Akşam şerifleriniz hayır olsun!

Verner'in önüne elini tıktı ve karşısına yayıldı. Sonra ona doğru eğilerek göz kırptı ve eliyle boğazını çizerek sordu:

– Seni de mi yoksa ha?

– Beni de.

– Aaa... hepinizi mi yoksa?

– Hepimizi.

– Vay canına!

Çingene, gözlerini fıldır fıldır dolaştırarak, vagonda oturanları teker teker yokladı. Hepsinden çok Musya ve Yanson üzerinde durdu. Sonra gene Verner'e göz kırptı:

– Haaa, anladım. Bakanı mı?

– Bildin. Bakanı. Ya sen?

– Benim işim başka beyefendi. Bakan kiiim, biz kim? Eşkıyayız biz beyim, şaki yani, anladın mı dalga motoru? Cana kıyanlardan, katillerden yani. Ama aldırma, boş ver! Az yer ver bana, oturayım rahatça. Kendi rızam, gönlümle sokulmadım aranıza. Zati... öte dünyada herkese bol bol yer ayrılmış tapusuz.

Herkese bir daha vahşi, kuşkulu gözleriyle baktı, herkesi bir bir yokladı. Ama ötekiler ona ciddi, sessiz ve hatta onunla ilgilenerek bakıyorlardı. Rahatladı Çingene. Ve sonra Verner'in dizini sıvazladı.

- Yaaa..? Demek öyle, ha? Hani bir halk türküsü vardı, yanık mı yanık: **«Aman anacığım - yeşil ormanım, sus, ses çıkarma...»** diyerekten?

– Bana ne diye beyefendi diyorsun? Şimdi hepimiz...

Çingene severek tasdik etti:

– Tammmam! Yan yana asıldıktan sonra, beylikten, efendilikten ne çıkar yani? Nah, aha al sana bir hakiki beyefendi! diyerek vagonda ses çıkarmadan oturan jandarmaya parmağını dikti. Nah sana, beyefendiye! Ya sizin şu... şeyiniz...? Hani şu sizin... Desene ki bizlerden beterdir! -Çingene bunu söylerken gözleriyle Vasiliyi gösterdi-

Beyefendi?? Hişşşşt??? Beyefendi, beyefendi???!!! Ne oluyor sana? Korktun mu yoksa?

Çok zor dönebilen bir dil ona cevap verdi:

– Z...z...aarar y...o...o...k!

– Yokmuş ha? Herifin lafına bak hele? Ulan, niye utanıyon? Ne var? Yalnız köpekler asılmaya götürüldükleri vakit dişlerini gösterir ve bir de kuyruk sallarlar. Sen insansın yahu! Ya şu herif kim, şu yelken kulak? Sizlerden mi o? Ama değil herhalde?

Gözleri çabuk çabuk yüzleri dolaşıyor ve durmadan, cızırtıyla yere tükürüyordu Çingene.

Yanson şimdi hareketsiz bir topak olmuş, köşeye sinmiş oturuyordu. O da şimdi cılız, tüyleri dökülmüş kürk şapkasının kanatlarını hafifçe oynattı. Ama hiçbir şey söylemedi.

Yerine Verner cevap verdi.

– Çiftlik sahibini kesti. Çingene hayretle:

– Vay canına? Vay anasını! diye haykırdı. Böylesi nasıl olur da adam keser, kim yatar ki böylesinin bıçağı altına? Buna nasıl izin verirler?

Çingene bir zamandan beri Musya'ya bir şey sormak istercesine bakıyordu. Şimdi birden ona döndü, dik dik baktı. Sonra Musya'ya hitap etti:

– Küççük hanım? Ha, küççük hanım? Sen ne haltlar karıştırdın, ha? Bak seeeeen... yanakları pembe... a... a... gülüyor da?! -Verner'in diz kapağını demir gibi güçlü parmaklarıyla kavradı- Bak, beyefendi, bak!?

Musya biraz mahcup olmuş, şimdi gülümseyerek bıçak gibi keskin, biraz deli ağır ve vahşi, kendisine hayretle bakan gözlerinin içine bakıyordu.

Herkes susuyordu.

Tekerlerin düzenli, telaşlı tıkırtısı devam ediyordu hep. Banliyö treninin vagonları dar yolda hafifçe dikkat ve gayretle sıçrayarak koşuşuyorlardı. Dönemeçlerde, ikide bir ufak lokomotifin sesi duyuluyordu. Makinist, insan ezmekten çekiniyordu. Ve insanların anlaşılması bu kadar güç olan düzenleriyle, itinayla, zahmetle, gayretle yapılmak olan işi bağdaştırmak tuhaf ve güçtü şimdi. Yeryüzünde en akıl almaz, en vahşi, en deli işin, böylesine mantıklı bir görünüşle yapılmasına inanmak da güçtü. Vagonlar koşuşuyordu raylarda ve içinde, her zamanki gibi insanlar oturuyordu. Ve yolculukları da her zamanki yolculuklara benziyordu. Sonra bir yer geldi ve tren durakladı biraz... Şimdi neredeyse bir ses duyulacak: «Tren bu istasyonda iki dakika duracak»... Ve işte o zaman ölüm başlayacak... Sonsuzluğa erişme... büyük muamma.

12
ONLARI GETİRDİLER

Küçük banliyö treninin vagoncukları, işgüzarlıkla koşuşuyor, koşuşuyordu.

Sergey Golovin, üst üste birkaç mevsim bu hatta oturmuştu. Evine gündüz de, gece de döndüğü oluyordu. Şimdi ise gözlerini kapasa; şehirde eş-dost yanında geciktiği zamanlarda, yada tanıdıklarda fazla oturmuş da geç vakit, son trenle dönüyormuş gibi oluyordu.

Sergey gözlerini iyice açarak parmaklıklı karanlık pencereye baktı -Pencere hiçbir şey anlatmıyordu- ve:

– Artık neredeyse geldik sayılır, dedi.

Kimse kıpırdamadı, yalnız Çingene Mişka üst üste birkaç kez yere tükürdü. Ve gözleri birden gene canlanarak vagonun içinde koşuşmaya başladı: Pencereyi kapıyı, erleri yokluyordu.

Vasiliy Kaşirin gerçekten donmuş, semsert dudakları arasından zorlukla:

– Soğuk! diyebildi. Ama bunun, yerine, bu kelime şimdi 'ouk' gibi çıktı ağzından.

Tanya Kovalçuk hemen telaşlandı:

– Al, şu örtüyü bağla boğazına. Çok sıcak tutar. Biraz ısınırsın.

Sergey birden:

– Boyuna mı? diye sordu ve kendisi de ürktü bu sorudan.

Verner, Vasiliy'e tavsiye etti:

– Zararı yok Vasya, bağla şunu bağla. Isınırsın biraz.

Sonra Yanson'a döndü ve ona şefkatle sordu:

– Canım, sen de mi üşüdün yoksa ha?

– Verner, belki canı sigara içmek istiyor. Musya bunu derken Yanson'a bakıyordu:

– Arkadaş, belki canınız sigara içmek istiyor? Var bizde sigara.

– İstiyor!

Verner sevindi.

– Hadi, Seryoja, versene ona bir sigara!

Ama Seryoja ondan tez davrandı, cebinden paketi çekti, uzatıyordu bile Yanson'a. Ve herkes severek Yanson'un parmaklarına bakıyordu: İşte, sigara aldı, ona kibrit tuttular, sigara yandı ve Yanson'un ağzından mavi sigara dumanı çıkıp yayılmaya başladı.

– Teşekkür size, dedi Yanson. İyi şimdi. Seryoja birden gene:

– Tuhaf şey, dedi. Verner ona döndü:

– Nedir tuhaf olan, Seryoja? Ne?

– Canım, sigara.

O da şimdi rasgele bir sigara tutuyordu parmakları arasında bayağı kanlı canlı, yaşayan elinde. Ve yüzü çok solgundu şimdi. Hayretle ve hatta dehşetle bakıyordu sigaraya. Vagonda herkes incecik çubuğa gözünü dikti. Ucundan döne döne, mavi bir şeritle, soluğun yana üflediği dumanlar çıkıyor ve toplanan kül koyulaşıp kararmaya başlıyordu. Söndü sigara.

Tanya:

– Söndü, dedi.

– Evet, söndü.

Verner, kaşlarını çatarak ve endişeyle Yanson'a bakarak:

– Boşver, şeytan götürsün! dedi.

Yanson'un sigara tutan eli ölü gibi sarkıyordu.

Derken Çingene Mişka birden başını çevirdi, Verner'in neredeyse yüzüne değecek bir mesafeden sıcak soluğunu salıverdi Verner'in yüzüne. Ve biraz daha sokularak, gözlerinin akını beygir gibi döndüre döndüre fısıldadı:

– Beyefendi... şu muhafızları... şey... ha? Deneyelim mi?

Verner de fısıldayarak cevap verdi:

– Hayır. Sonuna kadar mert kalalım.

– Laf mı bu yani? Çıngar çıkarsak canımız sıkılmaz... ha? Ben-ona, o-bana, azcık vuruştuk kırıştık mı... el çabukluğu marifet, olan oldu, biten bitti, hesabın görüldü bakarsın. Ölen sen değilmişsin gibi. Ruhun bile duymaz nasıl öldüğünü!

– Hayır! Olmaz, dedik!

Verner Yanson'a döndü:

– Niye içmiyorsun sigaranı, camın?

Ama Yanson'un yanakları, sarkık yüzü birden çok acıklı bir şekilde buruştu. Sanki gizli bir el, buruşukları hareket getiren bir ipi çekti ve yüzünde ne kadar buruşuk varsa hepsi bir yana çarpıldı. Yanson uykulu, kuru, yapmacık denecek derecede acayip bir sesle sızlanmaya başladı!

– İ...s...t...e...m...eeeeeem. Ah-ha! Ah-ha! Ah-ha! Lazım değiiil, beni asmassss... Ah-ha, ah-ha! Ah-ha! Ah-ha! Ah-ha! Asmayın!..

Hemen telaşlandılar. Tanya Kovalçuk sel gibi gözyaşlarını dökerken, Yanson'un kolunu okşuyor, kılları dökülmüş kürk şapkasının kanatlarını düzeltiyordu.

– A canımın içi! A zavallım! Ne olursun ağlama! Ağlama, olur mu? Vah zavallı, vah!

Musya ise başka tarafa bakıyordu. Çingene onun bakışlarını takip etti, sonra sırıttı:

– Memur bey cenapları tuhaf bir beydir, küççük hanım. Çay içiyorlar keyfli keyfli... Ama işkembesi buz tutmuş pezevengin.

Bunu söylerken kısık kısık güldü. Yüzü gene dökme demir gibi, kapkara idi, mora çalıyordu ve iri, sarı dişleri birbirlerine vuruyordu.

Ufak vagonlar sarsıldı, koşmaları ağırlaştı. Yanson ve Kaşirin'den başka herkes yerinden doğruldu. Sonra çabuk oturdular gene.

Sergey:

– İstasyon! dedi.

Vagondan bütün hava alınmış gibi oldu. Herkes soluğunu güçlükle alıyordu. Yürekler kabardı, göğüsler çatladı çatlayacak. Solunum yolları tıkanıyordu. Tok, kanlı sesiyle bağırıyordu yürek, heyecana kapılarak. Gözler ise aşağı, vagonun hafifçe titreşen döşemesine bakıyordu. Kulakları

vagon tekerleklerinin yavaşlayan dönmelerinde idi. Tekerlekler, bir iki kez kaydı, tekrar döndü, bir daha kaydı ve durdu.

Tren durdu.

O zaman, düş gibi bir şey başladı. Fazla bir heyecan değildi bu artık. Sadece hayal görme gibi bir şey. Akıl, mantık hiçbir şey almıyordu artık. Her şey yabancılaştı ve hayal görenler kendileri bir tarafta kalıyor, sadece vücutları kaybolmuş gölgeler hareket ediyor ve ses çıkarmadan konuşuyorlardı aralarında. Acı duymadan ıstırap çekiyorlardı. Rüyadaymış gibi vagondan çıktılar. Herkes eşini buldu. Ormanın taptaze bahar havasını kokluyorlardı. Yanson uykuda, güçsüz ve kütleşmiş bir korkuyla karşı koyuyordu muhafızlara. Onlar da ağızlarını açmadan, tutunduğu yerlerden Yanson'u koparıp vagondan çekip çıkardılar.

Vagonun basamaklarından indiler.

Karanlıkta bir ses, neredeyse neşeyle:

– Yaya mı gideceğiz? diye sordu.

Başka bir ses, gene neşeyle cevap verdi:

– N'olacak? Uzak değil ki...

Sonra büyük, kapkara, sessiz bir kalabalık oldular. İyi açılmamış, ıslak, yumuşak bahar havası içinde olan orman yoluna doğru saptılar ve yürüdüler. Ormanda ise erimeye yüz tutmuş karlardan bir bahar kokusu yayılıyordu. İnsanın ayağı kayıyor, bazen derin karlara dalıyordu, elleri içgüdüyle ileride yürüyen arkadaşlara doğru uzanıyordu. Muhafızlar, bata çıka, yolun kenarındaki derin karlarda solukları tıkana tıkana yürüyorlardı. Öfkeli bir ses duyuldu:

– Rezalet! Zahmet edip yolu bile açmadılar. Takla mı atalım bu karlarda?

Başka bir ses kabahatli kabahatli anlatmaya çalışıyordu:

– Açmaya çalıştık, beyefendi. Ama hava lodos. Karlar eriyiveriyor kürekler altında. Bişeycik yapamazsın.

Bilinç yeniden dönüyordu, ama henüz tam değil, kopuk, acayip parçalar halinde. Bazen uyanıyordu düşünce ve çok bilmişlikle teyit etmeye kalkışıyordu konuşulanları:

– Ya, gerçekten, yolu bile açmadılar!

Bazen her şey sönüyordu, heyecan duygusundan başka her şey. Havanın dayanılmaz keskinlikte orman, eriyen kar kokusu, bahar kokusu... Sonra aniden canlanan bilinçle birden kavramaya başlıyordu: Yürüdükleri yerin orman, vaktin gece ve şafağa yakın oluşu ve şimdi onları birkaç dakika sonra asacakları... Fısıltı ile kopuk konuşulanlar duyuluyordu:

– Saat dörde geliyor.

– Dedim ben size, erken çıkıyoruz diye.

– Şafak saat beşte sökmeye başlıyor.

– İyi ya işte. Beşte. Ona göre çıkmalıydık.

Karanlıkta durdular; ormanda, açık bir alanda, seyrek ve kış halleriyle görüşü kapatmayan ağaçlar arasında. Hiç ses çıkarmadan biraz ötede, iki ufak fenerin sarı ışığı şuraya buraya hareket ediyordu. Darağaçları biraz ötede kurulmuştu.

Sergey Golovin yavaşça:

– Ayağımdan lastiğimi düşürdüm, dedi. Verner anlayamadı:

– Ne oldu?

– Lastik ayakkabımı düşürdüm. Üşüyorum.

– Vasiliy nerede?

– Bilmiyorum. A, işte! Orada duruyor.

Karanlık ve sessiz bir karaltı gibi duruyordu Vasiliy.

– Musya nerede? Musya?

– Buradayım. Sen misin Verner?

Sessiz ve tüyleri ürpertecek kadar kolay anlaşılır hareketlerle sağa sola koşuşan ufak fenerlerin ışığının geldiği yere bakmamaya çalışarak, etraflarına bakındılar. Yapraksız orman, sola doğru seyrekleşir gibiydi. Oradan, çok büyük, beyaz bir düzlük hayal meyal seçiliyordu. Nemli lodos rüzgarı o yönden esiyordu.

Sergey Golovin havayı koklayarak, ağız dolusu deniz havasını içine çekerek:

– Deniz! dedi. Orası deniz.

Ve Musya'nın şakrak, güzel sesi duyuldu:

– **O sevgim ki, denizlerden daha engin...**

– Ne oluyor, Musya?

– **O sevgim ki, denizlerden daha engin... Alamıyor işte, hayat sahilleri!**

Sergey, Musya'nın sesinin ahengine ve sözlerin anlamına uyarak, düşünceli düşünceli:

– **O sevgim ki, ah o insan sevgisi ki, denizlerden daha engin!..**

– **O sevgim ki denizlerden daha engin...** tekrarladı Verner ve birden canlanarak, kendine gelerek neredeyse neşeyle haykırdı:

– Musya kızım! Musyacığım benim! Ne kadar da genceciksin daha, ne kadar gencecik!

Birden Verner'in kulağı dibinde Çingene Mişka'nın boğulmakta olan, sıcak fısıltısı duyuldu:

– Beyefendi... beyefendi... ha beyefendi? Orman mı burası?.. Allahım, ne oluyor? Bak, fenerler... darağaçları orada mı kurulu? Allahım.. Ne oluyor?

Verner, Çingene Mişka'nın yüzüne baktı. Çingene ölmek üzere olan bir insanın bunalımı içindeydi. Ecel teri döküyordu.

Tanya Kovalçuk:

– Vedalaşalım arkadaşlar, dedi.

Ama Verner ağırbaşlılıkla cevap verdi:

– Daha dur Tanya. Daha karar okunacak. Hani. Yanson nerede?

Yanson ise sırtüstü karlarda yatıyordu. Etrafını birkaç kişi sarmıştı, bir şeyler yapıyorlardı karanlıkta.

Nişadır ispirtosu kokusu yayıldı.

Birinin sabırsız sesi duyuldu:

– Şee, doktor? Nasıl? Oldu mu?

– Bir şeyi yok. Bayağı bir baygınlık bu. Kulaklarını biraz kar ile ovunuz. Haaa... ayılmaya başlıyor bile. Artık okuyabilirsiniz.

Ufak bir el fenerinin ışığı, kağıda, eldivensiz, bembeyaz bir ele düştü. Kağıt da, eller de titriyordu. Ses de titrekti.

– Beyler, hanımlar. Kararı nasılsa biliyorsunuz. Okumasak da olur, ha? Ne dersiniz?

Herkesin adına Verner cevap verdi:

– Boşverin. Okumayın.

Papazı da hiç kimse görmek istemedi. Geniş, kara gölgesi sessizce geriledi ve kayboldu karanlıkta. Şafak neredeyse sökmek üzereydi. Karlar beyazlaştı, insanların gölgeleri siyahlaştı, görüntüleri kesinleşti. Ve orman şimdi daha seyrek, daha kasvetli ve de daha az gizemli görünüyordu.

– Beyler. İkişer ikişer yürüyünüz. Kimle isterseniz eş olunuz. Ama lütfen, biraz acele edelim!

Verner, iki jandarma eri arasında, onlara abanarak duran Yanson'u gösterdi.

– Ben onunla. Seryoja, sen Vasiliy ile. Onu al. İlerleyelim.

– Peki.

Tanya Kovalçuk:

– Musyacığım, dedi. Seninle beraber miyiz biz? Arkadaşlar, öpüşelim.

Herkes, çabuk çabuk öpüştü. Çingene dudaklarını öylesine sert bastırıyordu ki öpüşürken, dişleri hissedilebiliyordu. Yanson şuursuzca, yarı açık ağızla, yumuşak ve isteksiz dudaklarını uzatıyordu. Zaten ne yaptığını hiç anlamıyordu artık.

Sergey Golovin ve Kaşirin birkaç adım kadar uzaklaştılar. Sonra Kaşirin başını çevirmiş olacak, onun yabancı ama gayet net sesi karanlıktan teker teker söyledi:

– Elveda, sevgili arkadaşlarım!

– Elveda, arkadaş!

Ve gittiler... Ortalıkta çıt yoktu. Ağaçların arkasındaki fenerlerin ışığı koşuştu, sonra durdu. Hareketsiz kaldı. Herkes bir çığlık, bir ses, herhangi bir gürültü bekliyordu.

Ama orman susuyordu ve fenerlerin ışığı da kıpırdamıyordu artık.

Derken vahşice bir hırlama duyuldu:

– Ah Allahım! Allahım sen bilirsin! Ah Yarabbim!

Başlarını çevirdiler. Ölüm bunaltısıyla kıvranıyordu Çingene Mişka.

– Yahu, asıyorlar! Asıyorlar...

Başlarını döndürdüler. Ortalık gene sessizliğe büründü. Çingene, müthiş bir kasvet, bir bunalım içinde, elleriyle havayı tutmak istercesine elini kolunu sallıyordu.

– Nasıl olur? Beyefendiler... nasıl olur? N'olursunuz, beni yalnız bırakmayınız! El ile gelen düğün bayram, derler... Beyefendiler? Beni de alınız aranıza? Ben de sizlerden olayım... Ah, nedir bu böyle, nedir?

Verner'in elini yakaladı Mişka, sımsıkı tutuyordu, koparacakmış gibi. Sonra gevşedi parmakları.

– Beyfendiciğim... bana eş ol... Beni bırakma. Ha? N'olursun beyefendiciğim bana acı...

Verner müthiş bir acı ile kıvranarak güçlükle cevap verdi.

– Nasıl olur, a canım? Ben onunla... biliyorsun... onunlayım?

Ve derken Musya, mertçe bir adım ileri atarak, Çingene'ye yavaşça:

– Gelin, dedi. Beraber gidelim.

Çingene sarhoş gibi geriledi. Gözlerinin aklarını döndüre döndüre vahşice hırladı:

– Seninle mi?

– Evet.

– Hele bak. Küçücük bir kız. Korkuyon mu, kız? Ama istemez. Yalnız başıma gideyim, öyle boktan şey mi olur?

– Hayır! Korkmuyorum!

Çingene hayvan gibi sırıttı.

– Aaa... Hele bak? Eşkıyayım ben, yahu? Eşkiya? Şaki yani, ağnadın mı? Tiksinmiyon mu kız? Gel vazgeç? Darılmam sana, haa...

Ama Musya susuyordu. Şafağın ilk ışığında yüzü solgun ve gizemliydi. Sonra birden Çingeneye doğru atıldı, kollarını boynuna doladı ve dudaklarını sertçe bastırarak onu öptü.

O ise Musya'yı hafifçe omuzlarından tuttu, biraz uzaklaştırdı. Sonra da gözlerini, burnunu, yanaklarını, saçlarını defalarca öptü, saygıyla öptü, hayranlıkla.

– Gidelim!

Ama onlara en yakın duran jandarma eri bir tuhaf sallandı durduğu yerde. Kollarını açtı, tüfeğini yere düşürdü. Tüfeğini toplamak için eğilmedi. Bir iki saniye hareketsiz durdu, birden döndü ve körmüş gibi, karlara bata çıka ormana doğru yürüdü.

Yanında duran arkadaşı, büyük bir korku içinde:

– Nereye? Dur! diye fısıldadı.

Ama o, sessizce yürümeğe devam etti. Bata çıka karlarda yürüyordu. Ayağı bir şeye takılmış olacak, kollarını açarak yerlere yıkıldı. Bir daha da kalkmadı.

Çingene, düşen erin arkadaşına tehditkar bakışlarla:

– Hey, serseri maymun! diye haykırdı. Kaldır şu sopanı! Bak ki ben o sopayı kapmayayım haaa! Nizam nedir bile bilmezsin, ayı!

Gene fenerler koşuşmaya başladı. Şimdi Verner ile Yanson'un sırasıydı.

Çingene yüksek sesle Verner'e:

– Elveda, beyefendi! diye haykırdı. Ahiret kapısında tanış olduk. Ötede bana rastlarsan, başını çevirmeyesin. Bir de su getir bana elin değdikçe. Herhal fazla sıcak olacak kalacağım yer.

– Elveda.

– Elveda.

Yanson gene uykulu uykulu:

– İstemez ben... diyecek oldu.

Ama Verner, onu elinden tuttu. Estonya'lı, bir kaç adım kendi kendine yürüdü, sonra artık aydınlanmaya başlayan ortalıkta gayet net görüldü: Durakladı, karlara düştü. Gene etrafı kalabalıklaştı, onu kaldırdılar, taşıdılar. O ise, onu taşıyanların kolları arasında isteksiz isteksiz kıpırdıyordu. Bağırmıyordu. Neden bağırmıyordu? Herhalde sesin olduğunu da unutmuş olacak.

Ve gene sarı fenerlerin ışığı bir süre hareketsiz kaldı.

Tanya Kovalçuk, çok kederli bir sesle:

– Musyacığım... demek ki ben yalnız, eşsiz kaldım. Hep birlikte yaşadık, şimdi mi?..

– Tanya, Tanyam benim, bir tanem...

Ama araya Çingene girdi Musya'yı sımsıkı elinden tutarak. Musya'yı ondan ayıracaklarından korkarak, çabuk çabuk konuşuyordu şimdi Çingene Mişka:

– Ah küçük hanım, ah! Sen, canım ne olacak! Tertemiz bir insansın. Nereye gönlün çekerse oraya gidebilirsin. Eşkıya değilsin, katil değilsin... Anladın mı? Ama ben... başka. Eşkıyayım ben, şaki... Anlıyor musun beni? Olamaz, tek başıma kalamam ben şimdi. Ulan, cani, nereye, nereye sen? diyecekler bana ahirette. Ben at hırsızlığı bile yaptım. Vallahi de billahi de... Ama o yanımda olsa... masum bir çocuk varmış gibi yanında gireceğim ahiret kapısından... Bana acımazlarsa... o var... o beni korur... Anladın mı?

– Anladım. Eh... haydin bakalım. Siz de ilerleyin. Musyam benim. Tatlı, canım arkadaşım. Gel, seni bir daha öpeyim.

Çingene Mişka kadınlara:

– Öpüşün, öpüşün, dedi. Kadınların bildikleri iştir bu... İyi vedalaşmak gerek...

Musya ile Çingene de ilerlediler. Kadın dikkatli yürüyordu, alışkanlıkla eteklerinin paçasını tutarak. Ve onu koruyan, yolunu bulan karlar arasında kolunu tutarak yürüyen eşi, onu şimdi ölüme doğru götürüyordu.

Gene durdu fenerlerin ışığı. Sessizdi orman. Tanya Kovalçuk, şimdi yapayalnızdı. Erler de susuyordu. Artık doğmak üzere olan günün ışığında boz renkli idi karartıları.

Tanya, birden onlara döndü:

– Yalnızım, ben, dedi... Seryoja öldü, Verner, Vasya öldüler... Yalnız kaldım... Yalnızım ben, erler... Yalnızım... Yapayalnızım...

Güneş denizden doğmak üzereydi.

Kaba saba tabutlara ölü bedenler yerleştiriliyordu... Sonra götürdüler cenazeleri... Boyunları uzamıştı, gözleri deli gibi yuvalarından uğramıştı... Mor dilleri şişmiş, şimdi kanlı köpüklü ağızlarından korkunç bir çiçek gibi sarkıyordu. Ve yavaş yavaş adeta yüzercesine geri dönüyordu onlar, aynı yoldan, kendi ayakları ile geldikleri yoldan...

136

Ve karlar yumuşaktı, erimek üzereydi. Bahar kokuyordu orman... Ve denizden gelen lodos rüzgarı taze, bahar kokuları doluydu. Sadece erimekte olan kar örtüsünde Sergey'in kaybettiği topuğu eğrilmiş lastik ayakkabı kapkara seçiliyordu...

İnsanlar doğmak üzere olan güneşi öylece beklediler...

İÇİNDEKİLER

Leonid Nikolayeviç Andreyev
Üzerine Birkaç Söz 5

1. Saat Onüçte Beyefendi 11
2. ... Gereğince Asılarak İdam Edilmelerine... 21
3. Lazım Değil Beni, Asmayın 29
4. Orlov'luyuz Biz, Orlov'lu 45
5. Öp Ve Sus 55
6. Saat Yelkovanı Koşuyor 67
7. Ölüm Yok 71
8. Ölüm De Var, Hayat Da Var 83
9. Korkunç Bir Yalnızlık 91
10. Duvarlar Yıkılıyor 99
11. Onları Götürüyorlar 107
12. Onları Getirdiler 123

YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ

leonid andreyev

Rusya'da 1905'de patlak veren ve ancak 1907'de bastırılabilen ilk devrimden sonra, o karanlık, karışık yıllarda (1907-1917) idamlar, intiharlar salgın şeklini almıştı. Rusya'nın dört bir yanında darağaçları kuruldu. Cellatlar gece gündüz, durmadan çalışıyor, cellat yetişmiyordu.O mahut Schlüsselburg kalesi ve çoğunluğu kale şeklinde olan diğer hapishaneler, mahpuslarla dolup dolup taşıyordu. Çar mahkemeleri ara vermeden çalışıyordu. Ve bir gece geçmiyordu ki şafak vakti bir kaç genç insan asılmasın.

Binlerce kişi asılarak idama mahkûm edildi, binlerce insan müebbet hapse, Sibirya'da kürek cezasına çarptırıldı ve nüfus kütüğünden silindi. İşte o zaman Rusya'nın hümanistleri, aydınları var gücüyle bu teröre karşı gelerek,bu keyfi zulme meydan vermemek için harekete geçtiler. Başta Leo Tolstoy, Maksim Gorki, V. Korolenko, ünlü ressamlardan I. E. Repin ve Surikov, tiyatro yazarı Korney Çukovski gibi ünlü edebiyat-tiyatro eleştirmenleri, gazete ve dergi sahipleri, üniversite profesörleri geniş bir kampanya açtılar. Bu kampanyaya herkes bir katkıda bulundu.Bu eyleme en parlak, en ünlü katkılardan biri de Leonid Andreyev'in insanın sinirlerini ayağa kaldıran YEDİ ASILMIŞLARIN HİKAYESİ olmuştu. Bu eser, okurlar çevresinde Çarlığın darağaçlarına mert ve çok şiddetli bir protesto olarak kabul edildi ve geniş yankılar yarattı.

Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan, Hüseyin İnan'in idam hükmüne tepki ve idamın kaldırılması yolundaki mücadeleye bir katkı olarak ülkemizde ilk kez 1972 yılında yayınlanan Yedi Asılmışların Hikayesi'nin bu baskısını da, bu çağ dışı anlayışa karşı kamuoyunun dikkatini diri tutabilmek amacıyla yayınlıyoruz.

ISBN 975-7350-06-9

9 789757 530060